

WIESŁAWA ARASZKIEWICZ
ANNA CHUDZIŃSKA

PORADNIK DYDAKTYCZNY DLA NAUCZYCIELI
PROWADZĄCYCH ZAJĘCIA POZALEKCYJNE
W RAMACH PROJEKTU

CYFROWA SZKOŁA WIELKOPOLSK@ 2020

CYFROWA DZIECIĘCA ENCYKLOPEDIA WIELKOPOLSKI

EDYCJA TRZECIA

TYTUŁ:

Poradnik dydaktyczny dla nauczycieli prowadzących zajęcia pozalekcyjne w ramach projektu „Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@ 2020” Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski. Edycja trzecia

AUTOR:

dr Anna Chudzińska

WSPÓŁAUTORSTWO I REDAKCJA:

mgr Wiesława Araszkiewicz

© Copyright: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu

WYDAWCA:

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu

RECENZJA NAUKOWA:

prof. dr hab. Dorota Skotarczak

KOREKTA:

Karolina Chomicz

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD:

Fundacja TRES

ISBN: 978-83-955633-2-4

Wydanie trzecie

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020.

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWY

<i>Marek Woźniak</i> _____	5
<i>Paulina Stochniałek</i> _____	6
<i>Piotr Waśko</i> _____	7
<i>Waldemar Łazuga</i> _____	8
ZESPÓŁ NAUKOWY PROJEKTU CYFROWA SZKOŁA WIELKOPOLSK@ 2020 _____	11

CZĘŚĆ I

PODSTAWY METODOLOGICZNE I METODYCZNE PODPROJEKTU CYFROWA DZIECIĘCA ENCYKLOPEDIA WIELKOPOLSKI (CDEW) _____ 13

Anna Piesiak

1. Wprowadzenie do podprojektu CDEW _____	15
2. Cele podprojektu i umiejętności kształcone w ramach podprojektu CDEW _____	17
3. Rola i zadania nauczyciela w podprojekcie CDEW _____	20
4. Rola i zadania doradców metodycznych w realizacji szkolnych zadań w ramach podprojektu CDEW _____	21
5. Procedury osiągnięcia celów i harmonogram działań w podprojekcie CDEW _____	22
6. Metoda projektu _____	29
7. Procedury ewaluacji podprojektu CDEW i kryteria oceny projektu uczniowskiego _____	34

CZĘŚĆ II

PROPOZYCJE ZAJĘĆ DODATKOWYCH - SCENARIUSZE ZAJĘĆ WRAZ Z MATERIAŁAMI POMOCNICZYMI _____ 37

Wiesława Araszkiwicz

1. Zofia Sokolnicka - działaczka i parlamentarzystka Narodowej Demokracji _____	39
2. Ludwika Dobrzyńska -Rybicka -profesorka i bibliotekarka _____	49
3. Helena Semadeni i Wanda Haberkant _____	58
4. Klementyna Śliwińska _____	70
5. Wanda Błęńska _____	79
6. Johanna Bade - niemiecka diakonisa w Poznaniu _____	84

WYBRANA LITERATURA _____ 96

ADRESY WYBRANYCH STRON INTERNETOWYCH _____ 93

PROPOZYCJE APLIKACJI MOŻLIWYCH DO WYKORZYSTANIA W RAMACH PODPROJEKTU CDEW _____ 94

INFORMACJA O AUTORKACH _____ 96

**SZANOWNNI PAŃSTWO,
DRODZY NAUCZYCIELE I WYCHOWAWCY,**

Nikt dziś nie ma wątpliwości, że kompetencje cyfrowe, jeszcze niedawno uważane za dodatkowe w procesie edukacyjnym, zajmują czołowe, a nawet priorytetowe miejsce w rozwoju współczesnego świata. Dlatego tak bardzo są one pożądane u nauczycieli i uczniów w ogóle, a nam zależy, aby w jak najszybszym tempie, w najwyższym stopniu i najszerszym zakresie posiadli je wielkopolscy nauczyciele i uczniowie. Aby więc nie zostawać w tyle, musimy wprowadzać nowe, innowacyjne metody nauczania, wykorzystujące nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, a na tym polu kompetencje cyfrowe wydają się niezbędne. Nie trzeba mnie przekonywać, że ich rozwój stanowi jeden z najbardziej istotnych czynników podnoszących jakość i skuteczność edukacji.

Tak więc Samorząd Województwa Wielkopolskiego już w 2018 r. rozpoczął wdrażanie Projektu „Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@ 2020”, przeznaczając na jego realizację 90 mln złotych w ramach Wielkopolskiego Programu Operacyjnego na lata 2014–2020. W projekcie chodzi głównie o to, aby możliwie szybko i możliwie wielu wielkopolskich nauczycieli i uczniów zdobyło wysokie kompetencje cyfrowe. Ale nie tylko: korzysta przy tym cała społeczność szkolna, rodzice i środowisko, w którym funkcjonuje szkoła. A to dzięki stworzeniu Wielkopolskiej Sieci Edukacyjnej, która powstaje na bazie wojewódzkiej infrastruktury teletechnicznej i szerokopasmowego Internetu, oraz wybudowaniu sieci Wi-Fi w 600 budynkach szkolnych. Korzyści jest bez liku – wiele szkół dopiero teraz otrzymało szansę posiadania narzędzi oraz specjalistycznego sprzętu informatycznego, co stanowi dla nich swoistą rewolucję. Zbudowanie aplikacji cyfrowych oraz wyposażenie pracowni przedmiotowych w laptopy czy tablety umożliwia kontynuację zajęć lekcyjnych w szkołach także po zakończeniu projektu. A w dzisiejszych czasach, w których naukę utrudnia epidemia, po prostu pozwala na realizację zadań szkolnych w trybie zdalnego kształcenia. Nasz projekt pozwala także na wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży, w tym także uczniów szkół specjalnych poprzez indywidualne podejście w zakresie dostosowania treści i metod kształcenia oraz zakupu specjalistycznego sprzętu IT. Cieszę się, że to właśnie Wielkopolska Sieć Edukacyjna, łącząca wielkopolskie szkoły, jest przedsięwzięciem unikatowym nie tylko w skali naszego kraju. Najnowocześniejsze rozwiązania technologiczne i zastosowane nowe metody nauki sprawią, że nasze szkoły będą prekursorami zdobywania wiedzy i umiejętności poprzez zastosowanie technologii informatycznych.

Ale to nie wszystko. Kompetencje cyfrowe doceniliśmy także, poświęcając im osobne miejsce w „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030” oraz „Strategii innowacji dla Wielkopolski na lata 2015–2020”. A kilka tygodni temu wraz z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli realizację przedsięwzięcia Cyfrowa Szkoła Wielkopolski@ zgłosiliśmy jako jeden z projektów województwa wielkopolskiego w ramach naboru do Krajowego Planu Odbudowy – oszacowaliśmy jego wartość na 140 mln złotych.

Serdecznie zapraszam wszystkich uczestniczących w Projekcie „Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@ 2020” do zapoznania się z tym Poradnikiem. Znajdziecie w nim Państwo szeroką ofertę edukacyjną zajęć pozalekcyjnych skierowanych do młodzieży. To naprawdę cenna i atrakcyjna wiedza.

Marek Woźniak

Marszałek Województwa Wielkopolskiego

Zogromną świadomością, jak ważny jest postęp w edukacji, Samorząd Województwa Wielkopolskiego prowadzi projekty rozwoju cyfryzacji w wielkopolskich szkołach. Narzędzie, które Państwo otrzymujecie jest kolejnym z nich. „Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@ 2020” – to trzeci, po zrealizowanych już dwóch projektach pozakonkursowych - „eSzkoła – Moja Wielkopolska” i „eSzkoła Wielkopolska – Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolan”. Celem „Cyfrowej Szkoły Wielkopolsk@ 2020” jest rozwój kompetencji informatycznych. Projekt innowacyjny i unikalny w skali kraju, podejmujący wyzwanie wyrównania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z terenów wiejskich i małych miast. Jednocześnie pozwalający na odkrycie uczniów zdolnych, którzy swoją wiedzą i umiejętnościami mogą konkurować z innymi w rozgrywkach międzyszkolnych. W ramach Projektu wybudowaliśmy również Wielkopolską Sieć Edukacyjną, współpracującą z powstającą Ogólnopolską Siecią Edukacyjną, zakupiliśmy dla szkół biorących udział w Projekcie tablety, laptopy oraz wyposażyliśmy pracownie specjalistyczne.

Rozwój dokona się tylko wtedy, jeżeli będziemy go inicjować oraz wspierać. Kreowanie takiej przestrzeni dla nauczycieli i uczniów stanowi podstawę mądrej polityki oświatowej. W ten sposób można wydobyć potencjał i energię, które są dzisiaj konieczne do skutecznego działania. Każdy ma prawo odkrywać i uczyć się świata, każdy też musi mieć równe szanse. Jako gospodarz regionu, Samorząd Wielkopolski, czuje się za to odpowiedzialny. Mam szczerą nadzieję, że korzystanie z konkretnych narzędzi, które dostarczamy, przyniesie wszystkim Państwu dużo motywacji i inspiracji.

Paulina Stochnialek

Członek Zarządu Województwa Wielkopolskiego

Projekt *Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@2020* zakłada współpracę z kadrą naukową Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, która odpowiedzialna jest za sformułowanie i opisanie celów dydaktycznych projektu i która będzie czuwała nad prawidłową realizacją zajęć pozalekcyjnych prowadzonych w wielkopolskich szkołach. Wiele godzin przeznaczamy na proces szkolenia nauczycieli uczestniczących bezpośrednio w projekcie oraz tych, którzy mając do dyspozycji zbudowaną w ramach projektu infrastrukturę teleinformatyczną a także przekazany sprzęt, będą mogli wykorzystywać technologie informatyczne na zajęciach lekcyjnych wynikających z podstawy programowej.

Nowatorskie zajęcia zaproponowane przez opiekunów naukowych projektu skłoniły nas do zastosowania innowacyjnych rozwiązań technologicznych stworzonych w ramach naszego projektu, obejmujących cały budynek szkolny i umożliwiające posługiwanie się technologiami informatycznymi przez całą społeczność szkolną. Dostarczone laptopy, tablety oraz specjalistyczne urządzenia dydaktyczne przyczynią się do uatrakcyjnienia zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, a efekty pracy całego zespołu: opiekunów naukowych, nauczycieli i uczniów będą widoczne w Internecie. Mam nadzieję, że w najbliższych latach wszystkie szkoły Wielkopolski będą korzystały zarówno ze zgromadzonej przez nas wiedzy, jak i stworzonej w projekcie *Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@2020* regionalnej infrastruktury informatycznej.

Piotr Waśko

Dyrektor Projektu

Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@2020

Pod koniec ubiegłego wieku dostałem widokówkę z Berlina. Był na niej Albert Einstein z cytatem umieszczonym nad głową i podkreślonym czerwoną krechą: „Nie trzeba świata koniecznie rozumieć. Trzeba tylko umieć się w nim znaleźć”.

Nie wiadomo co trudniejsze. Bo ani na jedno, ani na drugie nie ma matematycznego wzoru.

Od lat 70. ubiegłego wieku rozmawiamy o kompetencjach kluczowych. Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie nad Odrą uczynił z tego nawet rodzaj specjalności. Od pół wieku definiuje się i redefiniuje to pojęcie. Ale zasadniczo chodzi o to, aby zdobywane wykształcenie połączyć z odpowiednimi umiejętnościami praktycznymi (wbrew pozorom dotyczy to każdej dziedziny wiedzy), dodając do tego jeszcze wyrobienie (obydzie) społeczne, pozwalające na swobodne poruszanie się we współczesnym świecie. A wszystko po to – powtórzmy to raz jeszcze – żeby „umieć się w nim znaleźć”.

Zakładano do niedawna, że dla osiągnięcia tego celu należy opanować siedem niezbędnych kompetencji zapisanych w dokumentach Rady Unii Europejskiej. W dwóch pierwszych punktach wymieniano umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych; w pozostałych kompetencje naukowo-techniczne, informatyczne, umiejętność uczenia się, wspomniane kompetencje społeczne oraz świadomość i ekspresję kulturalną, by po pewnym czasie dołączyć do tego zestawu ósmą kompetencję – „inicjatywność i przedsiębiorczość”.

Inicjatywność i przedsiębiorczość mogą oczywiście wynikać z kilku innych kompetencji kluczowych (włącznie z niewyszczególnioną osobno kompetencją prawną). W istocie chodzi jednak o rozmaite zdolności adaptacyjne, zwiększające szanse na współczesnym rynku pracy, który w przeciwieństwie do liścia, charakteryzującego ubiegłowieczną strukturę zatrudnienia (gdzie kadry specjalistów były mniej liczne niż podstawowe i zawodowe), wyobrażany jest obecnie w formie grzyba (z rozbudowaną niepomiernie kadrą specjalistów i pomniejszoną kadrą pracowników podstawowych). Że – słowem – specjalistów potrzeba coraz więcej. A to oznacza rosnące zapotrzebowanie na inne, wyższe kompetencje – zarówno „twarde”, jak i „miękkie”. Fachowe, cyfrowe i społeczne. Niezbędne tak w pracy zawodowej, jak i poza nią. W stosunkach rodzinnych, sąsiedzkich i w codziennym życiu.

Otwarta pozostaje kwestia, na ile niektórych umiejętności można się wyuczyć. W jakim stopniu jest to możliwe? Bo np. kreatywność (pomysłowość) czy talent do innowacji (wynalazczość) nie są darem ojca ani matki. Nie zależą od miejsca urodzenia ani ukończonej szkoły. Ujawniają się nieraz niespodziewanie. Wybuchają nagle i pozostaną chyba na zawsze pewną tajemnicą.

Biografowie znają wiele takich przypadków. Prezydent międzywojennej Czechosłowacji i jeden z najwybitniejszych ludzi tamtej doby był synem analfabetów. Profesor Stanisław Pigoń urodził się w chacie feudalnego chłopca. Każdy doświadczony nauczyciel wie, że utalentowanych uczniów można znaleźć w niemal każdej szkole i w każdej klasie. Warto o tym pamiętać, gdy mowa jest o „wyrównywaniu” poziomów klas czy szkół.

Odkrywanie talentów i umiejętności wymaga od nas samych... talentu (umiejętności?) wyższego rzędu. Do tego cierpliwości i czasu. Niezbędne jest umiejętne zainteresowanie tym, co mamy do zaproponowania. Zapalenie uczniów do nowej szkolnej przygody, którą może stać się udział w projekcie **Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@ 2020** i w poszczególnych jego komponentach. I wspólne z nimi – i wszystkimi uczestnikami – jej przeżywanie.

Podprojektów jest sześć. Z pozoru niemal autonomicznych, w istocie silnie jednak ze sobą powiązanych. O każdym w osobnych *Poradnikach* znajdą Państwo szczegółowe informacje.

Ostatecznie większość dróg prowadzi do „autoedukacji”, która pozostaje prawdziwym wyzwaniem współczesności – jak to ujął zajmujący się tym od lat Dzierzymir Jankowski. Nie nauczymy bowiem niczego nikogo, kto by sam takiej potrzeby nie odczuł. „Wychowaniu do autoedukacji” na poziomie szkolnym podstawowym i ponadpodstawowym służyć ma między innymi „nauczanie wyprzedzające”, przewijające się w kilku podprojektach. A także rozmaite próby samodzielnych badań (np. śladami małych zwierząt dla licealistów czy pomiary czystości powietrza dla uczniów podstawówek). Ponadto uczniowie zdobędą informatyczne podstawy programowania, odkryją „krajobrazy kulturowe” swojej okolicy, wspólnie zbudują mapę dorzecza Warty, przeprowadzą kwerendy archiwalne i biblioteczne, poznają ciekawych ludzi, z którymi przeprowadzą wywiady, napiszą hasła do encyklopedii Wielkopolski. Będą mogli także wysłuchać „złotych wykładów” największych polskich (i nie tylko) autorytetów naukowych czy wziąć udział w rozgrywkach międzyszkolnych z kilku przedmiotów. Wszystkie te działania pozwolą na weryfikację opinii o niejednym uczestniku tych oświatowych zabaw. Dadzą nieoczekiwane spojrzenie na potencjał kryjący się w naszych uczniach. O tym jestem głęboko przekonany.

Jednocześnie każde z tych zajęć wprowadzi ucznia w świat cyfryzacji. Nauczy nowych technik i zaznajomi z możliwościami, jakie oferują nowe technologie. Chodzi wszak o to, żeby i w tym świecie „umieć się odnaleźć”.

W 2008 roku wybitny psycholog społeczny, prof. Zbigniew Pietrański opublikował pracę *Ekspansja pięknych umysłów*, z podtytułem *Nowy renesans i ożywcza autokreacja*. Jest to prawdziwy manifest optymizmu, wiary w umysł, który wszystko zwycięży, i w „samosterowność” jednostki, prowadzącą do doskonałości. Po upływie dekady od ukazania się tej książki optymizmu jest już zdecydowanie mniej. Bliżej nam może dziś do „wspólnoty wirtualnej” (zastępującej i unicestwiającej kilka innych wspólnot) niż do wspólnoty „pięknych umysłów”. Bliżej do „pułapki algorytmu”, ze wszystkimi tego ograniczeniami, niż do „ożywczej autokreacji” świadomych siebie jednostek. Wyzwania wszak pozostają niezmiennie. W ostatecznym rachunku liczą się kompetencje kluczowe. Przynależność do życia w szybko zmieniającym się świecie. I to zadanie – miejmy nadzieję – nigdy nie ulegnie dewaloryzacji.

SERDECZNIE PAŃSTWA DO WSPÓŁPRACY ZAPRASZAM.

Waldemar Łazuga

Główny Ekspert ds. rozwoju kompetencji kluczowych

ZESPÓŁ NAUKOWY PROJEKTU CYFROWA SZKOŁA WIELKOPOLSK@ 2020

prof. **WALDEMAR ŁAZUGA**

Główny Ekspert ds. rozwoju kompetencji kluczowych

prof. **WALDEMAR RATAJCZAK**

Opiekun dydaktyczny podprojektu
Cyfrowa Mapa Dorzecza Warty

prof. UAM dr hab. **VIOLETTA JULKOWSKA**

Opiekun dydaktyczny podprojektu
Akademia Kształcenia Wyprzedzającego

dr **ANNA CHUDZIŃSKA**

Opiekun dydaktyczny podprojektu
Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski

dr **MARIUSZ MENZ**

Opiekun dydaktyczny podprojektu
Klasy Akademickie

dr **SEBASTIAN PACZOS**

Opiekun dydaktyczny podprojektu
Ligi Przedmiotowe

dr **SŁAWOMIR HINC**

Opiekun dydaktyczny podprojektu
Uczniowskie Laboratoria Informatyczne

mgr **ROMAN DWULIT**

Opiekun dydaktyczny podprojektu
Uczniowskie Laboratoria Informatyczne

prof. UAM dr hab. **ALFRED STACH**

Współautor i redaktor poradnika
Cyfrowa Mapa Dorzecza Warty

dr hab. **ELIZA RYBSKA**

Współautorka i redaktorka poradnika
Klasy Akademickie

dr **KATARZYNA MOSKIEWICZ**

Współautorka i redaktorka poradnika
Akademia Kształcenia Wyprzedzającego

dr hab. **TOMASZ POLAK**

Współautor i redaktor poradnika
Ligi Przedmiotowe

mgr **BOGDAN ARASZKIEWICZ**

Współautor i redaktor poradnika
Ligi Przedmiotowe

mgr **WIESŁAWA ARASZKIEWICZ**

Współautorka i redaktorka poradnika
Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski

mgr **STEFANIA MISIAREK**

Specjalista ds. doradztwa metodycznego

mgr **GABRIELA WOJCIECHOWSKA**

Specjalista ds. doradztwa metodycznego

mgr **IWONA WYSOCKA**

Specjalista ds. podnoszenia kompetencji cyfrowych nauczycieli

mgr inż. **SARA KOLLMAN**

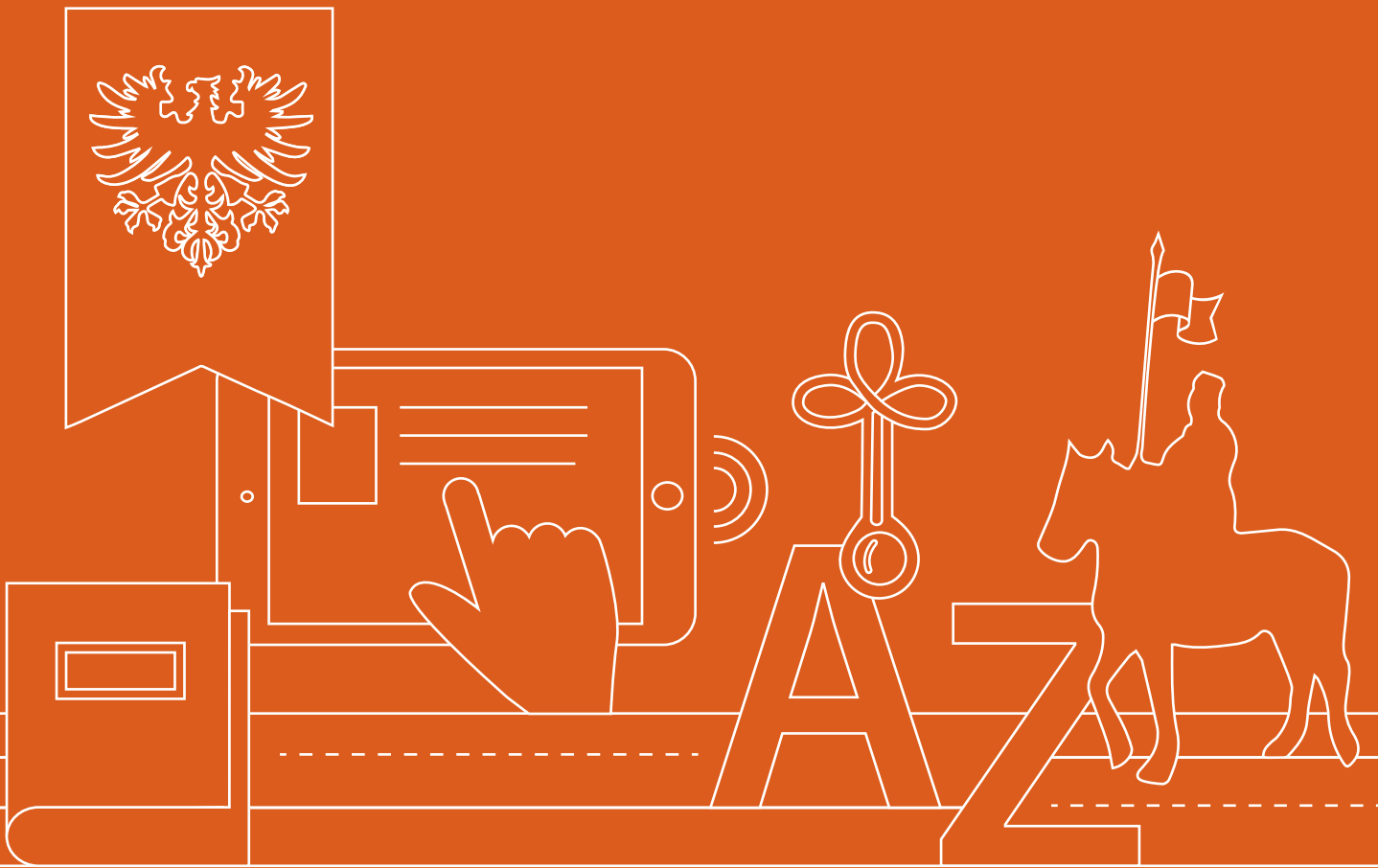
Ekspert ds. rozwoju kompetencji kluczowych

CZĘŚĆ I

PODSTAWY METODOLOGICZNE I METODYCZNE PODPROJEKTU CDEW

OPRACOWANIE: ANNA CHUDZIŃSKA

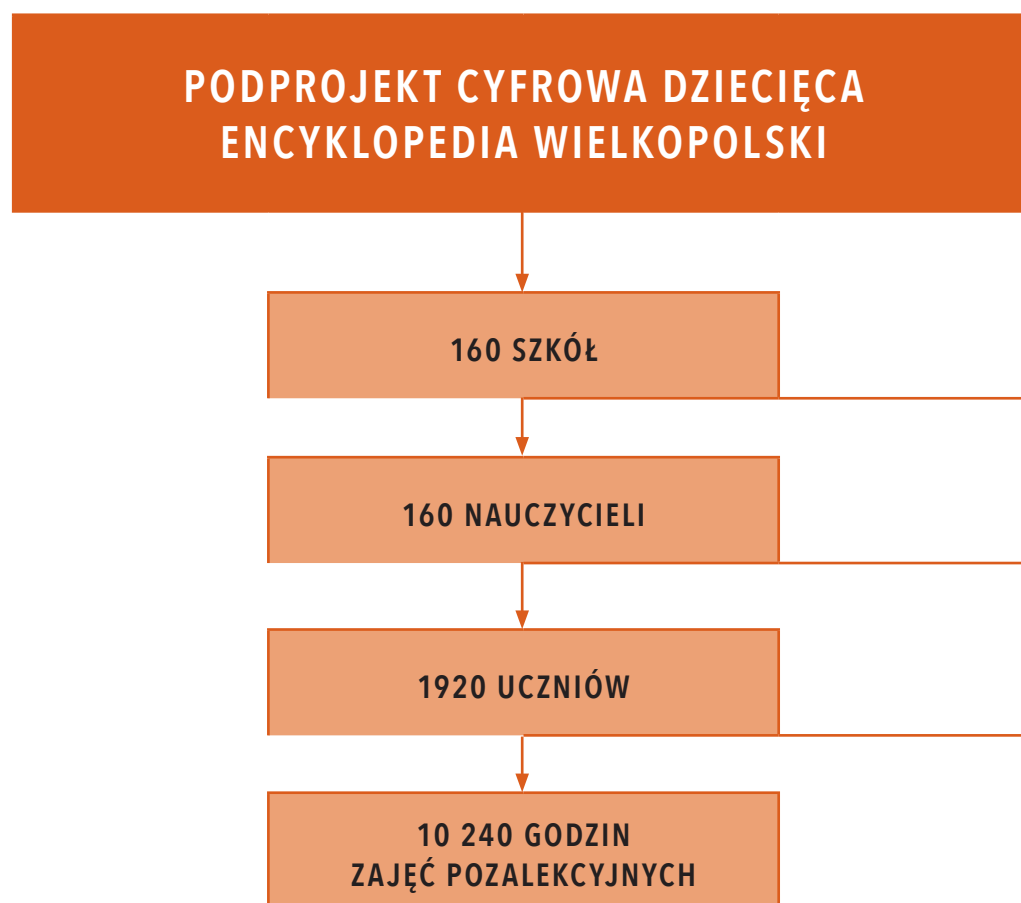

1. WPROWADZENIE DO PODPROJEKTU CYFROWA DZIECIĘCA ENCYKLOPEDIA WIELKOPOLSKI

Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski (CDEW) jest jednym spośród sześciu podprojektów realizowanych w ramach projektu Cyfrowa Szkoła Wielkopolsk@ 2020, zainicjowanym przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020. Projekt realizowany jest przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu i swoim działaniem obejmie 600 wielkopolskich szkół prowadzących kształcenie ogólne, na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym, oraz 4940 nauczycieli i 11 680 uczniów.

15

PODPROJEKT CYFROWA DZIECIĘCA ENCYKLOPEDIA WIELKOPOLSKI W LICZBACH:

Podprojekt Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski jest skierowany do uczniów szkół podstawowych z klas IV-VIII i składa się z czterech trwających rok edycji.

W pierwszej edycji podprojektu CDEW zatytułowanej „Tradycje narodowyzwoleńcze w Wielkopolsce” wzięło udział 35 wielkopolskich szkół, 35 nauczycieli i 420 uczniów, którzy w roku szkolnym 2018-2019 przygotowali hasła dotyczące bohaterów, wydarzeń i miejsc pamięci nierozzerwalnie związanych z dziejami walk narodowyzwoleńczych w Wielkopolsce. Z kolei w roku szkolnym 2019/2020 - 40 szkół reprezentowanych przez 40 nauczycieli i 480 uczniów zajęło się historią rodzin wielkopolskich i ich bohaterami, którzy wpisali się w dzieje ich „małych ojczyzn” tworząc swoisty album rodzinny Wielkopolan. Trzecia edycja podprojektu Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski poświęcona będzie kobietom, które na przestrzeni wieków, na stałe wpisały się w lokalną historię Wielkopolski..

Efektom pracy uczniów będzie Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski zawierająca ponad 100 multimedialnych haseł, które stworzą unikatowy, dostępny w Internecie materiał cyfrowy związany z Wielkopolską. Projekt ma szczególne zadanie zainteresować uczniów historią i współczesnością regionu, budować lokalną tożsamość, konsolidować środowiska lokalne oraz promować region. W założeniu ma być interdyscyplinarną przygodą naukową, która pomoże uczniom szkół podstawowych połączyć wiedzę szkolną z zakresem historii, wiedzy o kulturze czy języka polskiego – z rozwojem ich kompetencji interpersonalnych i cyfrowych.

Uczniowie, odpowiedni przygotowani, będą poszukiwać w swoim najbliższym sąsiedztwie ludzi, miejsc, wydarzeń zasługujących na upamiętnienie. Przygotują kwerendy archiwalne i biblioteczne, poznają ciekawych ludzi, z którymi przeprowadzą wywiady, przepytają rodziców i dziadków, zbiorą fotografie i pamiątki rodzinne, nakręcą krótkie filmiki i napiszą hasła do Encyklopedii Wielkopolski. Projekty uczniowskie szkół uczestniczących w podprojekcie Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski biorą udział w konkursie, którego finałem jest uroczysta gala podsumowująca każdą edycję podprojektu.

Głównym celem podprojektu jest również wdrożenie w 160 szkołach programów w zakresie stosowania w kształceniu metody projektu, nauczania problemowego z zastosowaniem narzędzi informatycznych i rozwijanie kompetencji cyfrowych opartych na technologii informacyjno-komunikacyjnej (TIK). Projekt stawia na szkołę XXI wieku, która jest otwarta na innowacje, nie tylko w świecie technologii, ale także w odniesieniu do procesów nauczania i uczenia się, a również tak ważnej obecnie kwestii edukacji zdalnej, która w czasie pandemii wirusa COVID-19, postawiła przed nauczycielami, a przede wszystkim przed uczniami i ich rodzinami nowe wyzwania. Edukacja zdalna, która wykracza znaczeniowo poza samo nauczanie, a już z pewnością to jednokierunkowe, gdzie nauczyciel przekazuje określone treści uczniom, wyznacza nowe priorytety edukacyjne, kładąc nacisk na relacje międzyludzkie.

W ramach podprojektu zostanie stworzona sieć edukacyjna, umożliwiająca korzystanie z Internetu całej społeczności szkolnej. Uczniowie zdobędą informatyczne podstawy korzystania z aplikacji cyfrowych, a wyposażenie pracowni przedmiotowych w narzędzia dydaktyczne umożliwi kontynuację zajęć lekcyjnych w szkołach z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej również po zakończeniu projektu.

Zadaniem przewodnika dydaktycznego jest dostarczeniem niezbędnych informacji i wskazówek nauczycielom dotyczących etapów realizacji projektu uczniowskiego w szkole, metod działania oraz inspiracji do samodzielnej i zakończonej sukcesem pracy. Przygoda naukowa jaką jest udział w podprojekcie Cyfrowa Encyklopedia Wielkopolski mam nadzieję pobudzi ciekawość uczniów do wspólnego poznawania ich przeszłości, podniesie ich poziom umiejętności cyfrowych, a dla nauczycieli będzie atrakcyjną formą realizacji zajęć pozalekcyjnych.

2. CELE PODPROJEKTU I UMIEJĘTNOŚCI KSZTAŁCONE W RAMACH PODPROJEKTU CDEW

Analfabetami XXI wieku będą nie ci, którzy nie umieją czytać i pisać, lecz ci, co nie potrafią się uczyć, odczuwać i na nowo uczyć¹.

Cele podprojektu Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski (CDEW) dotyczą różnych aspektów związanym z nowoczesnym kształceniem uczniów oraz aktywnym przygotowaniem nauczycieli do realizacji innowacyjnych projektów edukacyjnych z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej (TIK). Do celów ogólnych podprojektu CDEW należą in.:

- wzmocnienie kompetencji kluczowych uczniów, w tym rozwijanie kompetencji bezpośrednio związanych z wdrażaniem do edukacji szkolnej i poza szkolnej technologii informatycznych;
- kształcenie postawy współdziałania uczniów i nauczycieli biorących udział w podprojekcie z wykorzystaniem TIK;
- wypracowanie i upowszechnienie modeli kształcenia uczniów w zakresie kompetencji kluczowych;
- przygotowanie nauczycieli do kształtowania kompetencji kluczowych uczniów oraz kształtowanie postaw innowacyjności i pracy zespołowej w toku lekcyjnych i pozalekcyjnych zajęć dydaktycznych;
- podniesienie kompetencji nauczycieli w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnej (TIK);
- stworzenie sieci współpracy nauczycieli i społeczności uczniów biorących udział w projekcie;
- opracowanie materiałów pomocniczych dla nauczycieli i przygotowanie repozytoriów materiałów dydaktycznych dla nauczycieli.

Udział uczniów w projekcie jest szansą na zwiększenie ich zainteresowania historią regionu i integrację z lokalnym środowiskiem poprzez prezentacje na forum efektów ich pracy. W efekcie realizacji projektu uczniowie zdobywają szereg nowych wiadomości, kompetencji kluczowych oraz technik pracy zespołowej i samodzielnej, które przejawiają się w podejmowanych działaniach:

- umiejętność pracy w zespole (uczniowie pracują w 12 osobowych zespołach);
- umiejętność posługiwania się technologią informacyjno-komunikacyjną (TIK);
- umiejętności rozwiązywania problemów;
- umiejętność wysłuchiwanie opinii innych osób i dokonywanie krytycznej analizy.

Nic nie jest w stanie powstrzymać technologii wkraczającej we wszelkie dziedziny naszego życia, bez cyfrowych urządzeń większość z nas nie potrafi już rozpocząć i zakończyć dnia. Nie dziwi więc, że cyfryzacja dotarła także do szkół, często wywołując przerażenie u nauczycieli. Nadmierną aktywność uczniów w wirtualnym świecie możemy umiejętnie wykorzystać w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Uczniowie, którzy znakomicie funkcjonują w cyfrowym świecie, mogą w ramach grupy projektowej stworzyć swoje e-portfolio dokumentujące swój udział w podprojekcie CDEW, a gromadzone w czasie rezultaty ich pracy, dostępne online, dla wybranej grupy osób, mogą stanowić punkt odniesienia do refleksji, motywację do zmiany, ale i powód do dumy z zamierzonych celów. Codziennie staje się korzystanie z edytorów tekstów, a częste oddawanie prac w wersji elektronicznej pozwala nauczycielowi wstawić obszerny komentarz (OpenOffice Writer) zamiast bezosobowego komentarza wielokrotnie kopiowanego i wklejanego różnym uczniom. Stosowanie technologii może uatrakcyjnić i usprawnić proces uczenia, lecz nowoczesna dydaktyka to nie ta, do której używasz nowoczesnych technologii, lecz ta, która pomaga uczniowi w dalszym rozwoju, rozbudza jego ciekawość i stawia przed nim wyzwania.

¹ A. Toffler, *Szok przyszłości*, Poznań 1999, s. 281-282.

W ostatnich latach nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) towarzyszą zarówno podejmowaniu szeroko rozumianych działań w dziedzinie edukacji, jak i realizowaniu zamierzeń w różnych obszarach życia zawodowego. Dlatego głównym celem podprojektu Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski jest wdrożenie w wybranych szkołach podstawowych województwa wielkopolskiego programów rozwojowych w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) i rozwój kompetencji cyfrowych uczniów i nauczycieli. Dyrektorzy, nauczyciele i specjaliści IT będą uczestniczyć w licznych działaniach, takich jak konferencje, szkolenia oraz korzystać z doradztwa metodycznego i naukowego w celu zapewnienia równego dostępu do dobrej jakości kształcenia podstawowego i zdobywania umiejętności uczenia się przez całe życie.

Podczas każdej z czterech edycji podprojektu, w ramach zajęć pozalekcyjnych, uczniowie zajmą się odnalezieniem najciekawszych miejsc pamięci i najwybitniejszych postaci, wydarzeń związanych z dziejami ich regionu i Wielkopolski. Następnie stworzą hasła encyklopedyczne, poparte badaniami i poszukiwaniem źródeł informacji, kwerendami bibliotecznymi i archiwalnymi oraz wywiadami. Kluczową wartością podprojektu jest budowanie lokalnej i regionalnej tożsamości oraz wyrównywanie szans poprzez naukę. Podprojekt jest przykładem historii ratowniczej jako koncepcji historii lokalnej. Lokalne mikroświaty są najważniejszym dziedzictwem przekazanym nam przez naszych przodków, a zmiany w otaczającej nas rzeczywistości powodują, że lokalna specyfika i odrębność coraz szybciej zanikają. Celem działań zespołów uczniowskich winno być ratowanie fragmentów przeszłości przed zagrożeniem utraty dla szeroko pojętego dziedzictwa poprzez zastosowanie aktywnych metod zabezpieczenia przeszłości, w ramach których należy przywracać zbadaną, opisaną, zarchiwizowaną oraz zinterpretowaną przeszłość jej prawowitym właścicielom z wykorzystaniem nowoczesnych metod badawczych. W kręgu jej zainteresowania powinna znaleźć się przeszłość szczególnie zagrożona, nieobjęta siecią badań akademickich lub znajdująca się na peryferiach historycznego postrzegania rzeczywistości². O ile wiedza o własnej przeszłości dla ucznia jest bardzo ważnym elementem kształtowania tożsamości, to dla społeczności jest wręcz niezbędnym elementem jej (prze)trwania. Efektem pracy zespołów projektowych będzie również stworzenie Cyfrowej Dziecięcej Encyklopedii Wielkopolski, dostępnej dla wszystkich. Każdemu wpisowi zostanie poświęcona osobna strona, a nawigację ułatwi wyszukiwarka treści pozwalająca na wirtualne poruszanie się po załączonych hasłach i otwieranie wpisów autorskich uczniów.

Celem podprojektu CDEW jest upowszechnienie edukacji cyfrowej i medialnej na poziomie szkół podstawowych. Wdrożenie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w szkołach uczestniczących w projekcie będzie odbywało się poprzez realizację działań szczegółowych opartych na rekomendacjach Ministerstwa Edukacji Narodowej, rządowego programu „Cyfrowa szkoła” oraz „rozwijaniu umiejętności wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu wszystkich przedmiotów”³. Każda szkoła uczestnicząca w podprojekcie otrzyma zestaw edukacyjny – laptop (dla każdego nauczyciela uczestniczącego w podprojekcie), tablety (dla każdego ucznia uczestniczącego w CDEW) i aparat fotograficzny.

Zadaniem podprojektu jest również stworzenie regionalnej i szkolnej infrastruktury teletransmisyjnej – szerokopasmowego dostępu do Internetu, wielofunkcyjnej platformy edukacyjnej oraz dostarczenie do szkół zestawów pomocy naukowych niezbędnych do realizacji zadań uczniowskich. Przygotowanie dzieci i młodzieży do korzystania z TIK rozszerza ich możliwości funkcjonowania w późniejszym życiu społecznym i zawodowym, wyrównuje szanse na wszystkich etapach kształcenia i podnosi jakość usług edukacyjnych.

² Projekt wpisuje się w badania prowadzone w ramach historii ratowniczej. M. Rynarzewski, *Historia ratownicza jako koncepcja historii lokalnej*, portal internetowy *Historia i media* <http://historiaimedia.org/2010/10/28/historia-ratownicza/index.html> [dostęp: 6.06.2018]. Zob. E. Domańska, *Historia ratownicza*, „Teksty Drugie” 2014, nr 5, s. 12-26.

³ Rekomendacje dotyczące realizacji działań: „Zakup sprzętu ICT, wg standardów ujętych w programie rządowym „Cyfrowa szkoła” oraz „Rozwijanie umiejętności wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu wszystkich przedmiotów”. Zob. <http://archiwum.efs.men.gov.pl> [dostęp: 7.06.2018].

Podsumowując, do najważniejszych celów podprojektu należy:

- rozwijanie umiejętności wykorzystywania nowoczesnych technologii w nauczaniu wszystkich przedmiotów na poziomie szkoły podstawowej;
- kształcenie umiejętności kluczowych, upowszechnienie nowoczesnych technologii komunikacyjnych i informacyjnych jako środków dydaktycznych oraz kształtowanie umiejętności sprawnego i krytycznego ich wykorzystywania przez uczniów;
- stworzenie regionalnej sieci edukacyjnej w oparciu o wojewódzką infrastrukturę teletechniczną i szerokopasmowy Internet, wybudowanie sieci Wi-Fi w 160 budynkach szkolnych;
- wyposażenie szkół w zestawy edukacyjne oraz praca metodą projektu;
- promocja miejscowości i szkoły na poziomie gminy i województwa;
- współpraca szkół na poziomie gminy i województwa;
- stworzenie wspólnej publikacji.

Do najważniejszych umiejętności kształconych w ramach podprojektu CDEW należą:

- planowanie i organizowanie pracy projektowej w grupie uczniowskiej;
- wykorzystanie metody projektów w kształceniu przedmiotowym i w zintegrowanym kształceniu pozalekcyjnym (łączenie obszaru m.in. humanistyki, nauk społecznych);
- posługiwanie się narzędziami TIK w procesie kształcenia kompetencji kluczowych;
- stosowanie w pracy zespołów metod pobudzających innowacyjność, kreatywność, współpracę;
- stosowanie metod ukierunkowanych na rozwój uczniowskich kompetencji informatycznych;
- stosowanie zasad tworzenia materiałów informacyjnych w środowisku cyfrowym.

3. ROLA I ZADANIA NAUCZYCIELA W PODPROJEKCIE CDEW

W przedwczorajszych szkołach wczorajsi nauczyciele przygotowują uczniów do rozwiązywania problemów, jakie przyniesie jutro⁴.

Dynamiczne przemiany cywilizacyjne, jakich jesteśmy świadkami, stawiają przed systemem kształcenia i nauczycielami nowe wymagania, konieczność stałego uczenia się, rozwijania posiadanych kompetencji i zdobywania nowych. Szkoła nie jest w stanie wyposażyć uczniów w wiedzę i umiejętności, które wystarczą im na kilkadziesiąt lat dorosłego życia. Dlatego ogromne wyzwanie stoi przed nauczycielem, który, poprzez stworzenie uczniom odpowiednich sytuacji dydaktycznych, pomoże przystosowywać się im do szybko zmieniającego się świata. To nauczyciel odgrywa ogromną rolę w rozwijaniu u uczniów kompetencji kluczowych, które są połączeniem wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji⁵. W ramach działań Cyfrowej Dziecięcej Encyklopedii Wielkopolski szczególny nacisk kładzie się na kompetencje związane z porozumiewaniem się w języku ojczystym, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie oraz kompetencje informatyczne. Te ostatnie obejmują umiejętność i krytyczne wykorzystanie technologii społeczeństwa informacyjnego i umiejętności w zakresie TIK: wykorzystywania komputerów do uzyskiwania oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania, wymiany informacji i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem Internetu, ale również rozumienia możliwości potencjalnych zagrożeń związanych z Internetem i komunikacją za pośrednictwem mediów elektronicznych.

Włączanie innowacyjnych metod do praktyki szkolnej i rozwój umiejętności pracy metodą projektu wyznacza nauczycielowi szczególną rolę w podprojekcie Cyfrowej Dziecięcej Encyklopedii Wielkopolski. Nauczyciel, uczestnicząc w programie szkoleń organizowanych w ramach podprojektu CDEW, zdobędzie umiejętności w zakresie metod i wyposaży w takie umiejętności, jak: doskonalenie metod pracy z uczniem; przygotowania do obsługi oprogramowania aplikacyjnego przewidzianego do wykorzystania w pracy z uczniem; poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny sposób; opracowania niezbędnej dokumentacji projektu: zarządzania projektem i komunikacji w projekcie; podnoszenie kompetencji cyfrowych. Działania edukacyjne nauczyciela mają na celu skoncentrowanie się na pierwszoplanowej roli ucznia w procesie edukacyjnym, pozostawiając technologii służebną funkcję w stosunku do procesu edukacyjnego. Nauczyciel winien przede wszystkim motywować uczniów i wspierać ich w osiąganiu sukcesów. Szkolenia skierowane dla nauczycieli, dotyczące nowoczesnych pomocy dydaktycznych oraz kwestii metodycznych związanych z wykorzystaniem TIK na zajęciach pozalekcyjnych, mają zaktywizować nauczycieli do pracy z uczniem. Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkole jest możliwe, gdy nauczyciel stworzy uczniom warunki, w których mogą współdecydować o tym, czym się będą zajmować, stawiają cele, planują i organizują swoją pracę, współpracują z innymi, poddają refleksji własne działania, wyciągają wnioski. Nauczyciel zaś, z osoby przekazującej wiedzę, przejmuje rolę wspierającą – doradcy, trenera, przewodnika, organizatora uczenia się. Taką szansę dają rozmaite metody edukacyjne, a szczególnie metoda projektu, w której nauczyciel monitoruje działania uczniów, udziela im konsultacji, wspiera i podtrzymuje ich motywację⁶, co wcale nie jest łatwe, gdyż wymaga od nauczyciela dużej otwartości, elastyczności i taktu pedagogicznego. Dlatego nauczyciele mogą w podprojekcie doskonalić swoje kompetencje w zakresie planowania i organizowania zajęć pozalekcyjnych.

4 M. Żylińska, *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń 2013, s. 9.

5 Zob. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, „Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej” (2006/962/WE).

6 M. Wojnarowska, *Kompetencje kluczowe – przygotowanie do życia*, „Trendy” 2016, nr 4, s. 9-14.

Nauczyciele-opiekunowie mogą liczyć w ramach realizacji zadań projektowych na wsparcie ze strony opiekunów dydaktycznych oraz doradców metodycznych.

4. ROLA I ZADANIA DORADCÓW METODYCZNYCH W REALIZACJI SZKOLNYCH ZADAŃ PODPROJEKTU CDEW

Doradca metodyczny to specjalista powołany w projekcie do wsparcia nauczyciela w działaniach związanych z wybranym podprojektem. Jego zadaniem jest towarzyszenie nauczycielowi w realizacji projektu, oferowanie swojej wiedzy i doświadczenia w prowadzeniu zajęć pozalekcyjnych. Wspólnie z nauczycielem opracowuje indywidualny plan współpracy ze szkołą, oparty na rozpoznaniu potrzeb metodycznych i merytorycznych. Żeby mógł wykonywać swoje zadanie, buduje system komunikacji ze szkołą i nauczycielem, wykorzystując różne narzędzia technologii komunikacyjnej i kontakt osobisty. Zarówno nauczyciel, jak i doradca mają bogaty warsztat pracy, który dzięki wspólnemu działaniu będzie bardziej racjonalnie wykorzystany w realizacji założonego celu. Wspólna praca nauczyciela i doradcy ułatwi rozwiązywanie i pokonywanie trudności, a także wprowadzanie nowatorskich pomysłów. Ukierunkowanie pracy w projekcie na wykorzystanie technologii cyfrowej będzie polem do działania i doskonalenia kompetencji. Doradca będzie na bieżąco informował dyrektora o etapie realizacji projektu w szkole.

Nauczyciel ze strony doradcy może liczyć na:

- wsparcie w rozpoznaniu zasobów i potrzeb nauczyciela oraz uczniów, a na tej podstawie pomoc w opracowaniu planu realizacji projektu,
- dostęp do warsztatu doradcy metodycznego i możliwość korzystania z niego,
- wspólne wypracowywanie narzędzi do monitorowania efektów pracy,
- wskazanie efektywnych metod motywowania uczniów do kreatywności, samodzielności w działaniu,
- konsultacje dotyczące wykorzystania metody projektu na zajęciach pozalekcyjnych, zgodnie z wymaganiami metodologii,
- konstruktywną informację zwrotną dotyczącą realizowanych działań adekwatnie do założeń podprojektu,
- wskazówki w samodzielnym poszukiwaniu odpowiedzi na pojawiające się trudności,
- tworzenie ostatecznego kształtu produktu projektu,
- inspiracje do podejmowania działań innowacyjnych z zastosowaniem TIK,
- wsparcie innych nauczycieli funkcjonujących w projekcie w rejonie działania doradcy,
- dostępność komunikacyjną doradcy.

5. PROCEDURY OSIĄGANIA CEŁÓW I HARMONOGRAM DZIAŁAŃ W PODPROJEKCIE CDEW

Osiągnięcie założonych celów w ramach Cyfrowej Dziecięcej Encyklopedii Wielkopolski będzie możliwe dzięki połączeniu trzech zadań w ramach podprojektu:

22

ZADANIE MERYTORYCZNE
WYBITNE KOBIETY W DZIEJACH WIELKOPOLSKI

ZADANIE METODYCZNE
METODA PROJEKTU

EFEKT KOŃCOWY

PROJEKT ZESPOŁU UCZNIOWSKIEGO
+
WYPRACOWANE W RAMACH DZIAŁAŃ PROJEKTOWYCH
HASŁO DO CYFROWEJ DZIECIĘCEJ ENCYKLOPEDII WIELKOPOLSKI

Zaletą projektu jest pozytywna motywacja i rywalizacja zespołów w przygotowaniu możliwie najciekawszych projektów. Ich prezentacja będzie odbywać się na platformie cyfrowej, a hasło zostanie opublikowane w Cyfrowej Dziecięcej Encyklopedii Wielkopolski.

5.1. HARMONOGRAM REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁAŃ W PROJEKCIE UCZNIOWSKIM W ROKU SZKOLNYM 2020-2021 W RAMACH PODPROJEKTU CDEW

JAKIE INFORMACJE / MATERIAŁY NALEŻY WPROWADZIĆ NA PLATFORMĘ CYFROWĄ PROJEKTU UCZNIOWSKIEGO?	CO KONKRETNIE TRZEBA ZROBIĆ?	DO KIEDY TRZEBA TO ZROBIĆ?
NAUCZYCIEL Z UCZNIAMI:		
1. TEMAT PROJEKTU	Wpisać ustalony z uczniami temat projektu uczniowskiego.	do 27 XI – alert!
2. GRUPA PROJEKTOWA	Dokonać krótkiej prezentacji grupy projektowej, z uwzględnieniem podziału na przydzielone poszczególnym osobom zadania (np. zdjęcia, film itp.).	do 27 XI – alert!
3. OPIS PROJEKTU	Dokonać krótkiej charakterystyki projektu uczniowskiego z uwzględnieniem celów, metod pracy (gromadzenie materiałów źródłowych, wywiady itp.) i form prezentacji wyników (mapy mentalne, infografiki, film, prezentacja animacyjna, wystawa szkolna itp.).	do 21 XII – alert!
4. ETAPY PROJEKTU:		
a) inicjacyjny	Krótko opisać podjęte w tym etapie działania grupy projektowej. Dokonać autoprezentacji grupy projektowej; wpisać ustalony z uczniami temat projektu uczniowskiego. Należy umieścić mapę mentalną przedstawiającą najważniejsze wydarzenie z etapu inicjacyjnego projektu.	do 27 XI – alert!
b) przygotowawczy	Krótko opisać podjęte w tym etapie działania grupy projektowej. Dokonać krótkiej charakterystyki projektu uczniowskiego z uwzględnieniem celów, metod pracy (gromadzenie materiałów źródłowych, wywiady itp.) i form prezentacji wyników (mapy mentalne, infografiki, film, prezentacja animacyjna, wystawa szkolna itp.). Należy umieścić mapę mentalną i infografikę przedstawiającą najważniejsze wydarzenie z etapu przygotowawczego projektu.	do 21 XII – alert!

c) realizacyjny	Krótko opisać podjęte w tym etapie działania grupy projektowej. Należy umieścić krótki filmik (do 5 minut) przedstawiający najważniejsze wydarzenie z etapu realizacyjnego projektu. Należy również przeprowadzić wywiad i stworzyć drzewo genealogiczne.	do 19 III – alert!
d) wdrożeniowy	Krótko opisać podjęte w tym etapie działania grupy projektowej. Należy umieścić mapę mentalną i infografikę przedstawiającą najważniejsze wydarzenie z etapu wdrożeniowego projektu.	do 7 V – alert!
5. KRONIKA PROJEKTU	Na Platformie należy wpisywać najważniejsze wydarzenia z danego miesiąca, które wiązały się z działalnością grupy projektowej (np. kwerendy, wycieczki, wywiady, debata, spotkania z gośćmi, załączyć zdjęcia, dokumenty, mapy mentalne itp.). Dokumentowanie kolejnych etapów projektu.	od XI 2020 do V 2021
6. GALERIA ZDJĘĆ - MA DOKUMENTOWAĆ KOLEJNE ETAPY REALIZACJI PROJEKTU	Należy umieścić najciekawsze zdjęcia dokumentujące w formie fotokroniki kolejne etapy realizacji projektu uczniowskiego.	od XI 2020 do V 2021
7. PRZEKAZANIE PROJEKTU I HASŁA DO RECENZJI	Należy zakończyć pracę i przekazać efekty pracy grupy projektowej do recenzji.	do 7 V – alert!
8. KOREKTA I PRZEKAZANIE PROJEKTU DO PUBLIKACJI	Należy wprowadzić ewentualne poprawki wskazane przez recenzentów i przekazać hasło do publikacji.	do 28 V – alert!
9. EWALUACJA I PODSUMOWANIE PRACY GRUPY PROJEKTOWEJ	Prezentacja projektu uczniowskiego i podsumowanie pracy grupy projektowej.	do 28 V – alert!
PUBLIKACJA HASŁA NA PLATFORMIE CYFROWEJ	Publikacja hasła na platformie.	
10. GALA I ROZSTRZYGNIECIE KONKURSU NA NAJLEPSZY PROJEKT	Udział zwycięskich grup projektowych w gali podsumowującej projekt.	do końca III edycji projektu

OPIEKUN DYDAKTYCZNY		
	1. AKCEPTACJA TEMATU PROJEKTU	do 4 XII 2020 r.
	2. ZATWIERDZANIE ETAPÓW PROJEKTU	
	a) inicjacyjny	do 27 XI – alert!
	b) przygotowawczy	do 21 XII – alert!
	c) realizacyjny	do 19 III – alert!
	d) wdrożeniowy	do 7 V – alert!
	3. MONITOROWANIE POSTĘPÓW PRZEZ CAŁY OKRES TRWANIA PROJEKTU	od XI 2020 do V 2021

Tabela 1. Terminy realizacji poszczególnych etapów działań w projekcie uczniowskim (oprac. A.Ch.).

5.2. ETAPY DZIAŁAŃ NAUCZYCIELI-OPIEKUNÓW W RAMACH PODPROJEKTU CYFROWA DZIECIĘCA ENCYKLOPEDIA WIELKOPOLSKI.

CYFROWA DZIECIĘCA ENCYKLOPEDIA WIELKOPOLSKI (CDEW) - ETAPY DZIAŁAŃ OPIEKUNÓW CDEW

26

ETAP I - ETAP INICJACYJNY

- wybór uczniów do CDEW;
- przeprowadzenie prelekcji na temat założeń podprojektu;
- przeprowadzenie zajęć integracyjnych z grupą;
- przeprowadzenie prelekcji i dyskusji na temat historii wybranych rodzin wielkopolskich;
- wybór tematu projektu;
- określenie zadań projektowych;
- podział zespołu na grupy zadaniowe;
- przygotowanie autoprezentacji grupy projektowej;
- przygotowanie mapy mentalnej;
- nadzorowanie procesu wprowadzania etapowych efektów działań projektowych na platformę cyfrową podprojektu;
- określenie terminów realizacji zadań i sposobów ich dokumentowania.

Czas realizacji: **listopad 2020**

Łączna liczba godzin lekcyjnych: **12**

Forma raportu: **zebranie wymaganych na tym etapie danych i umieszczenie ich na platformie cyfrowej.**

ETAP II - ETAP PRZYGOTOWAWCZY

- monitorowanie procesu zbierania informacji;
- monitorowanie procesu dokumentowania wizualnego i audialnego działań projektowych;
- zorganizowanie wycieczki do wybranej instytucji kultury, naukowej;
- dokonanie krótkiej charakterystyki projektu uczniowskiego z uwzględnieniem celów, metod pracy (gromadzenie materiałów źródłowych, wywiady itp.) i form prezentacji wyników (mapy mentalne, infografiki, film, prezentacja animacyjna, wystawa szkolna itp.);
- przygotowanie mapy mentalnej i infografiki przedstawiającej najważniejsze wydarzenie z etapu przygotowawczego projektu;
- przeprowadzenie zajęć aktywizujących z grupą, zajęć z wykorzystaniem TIK.

Czas realizacji: **grudzień 2020**

Łączna liczba godzin lekcyjnych: **9**

Forma raportu: **zebranie wymaganych na tym etapie danych i umieszczenie ich na platformie cyfrowej.**

ETAP III – ETAP REALIZACYJNY

- przygotowanie i zaprezentowanie na forum szkoły efektu końcowego projektu uczniowskiego;
- ustosunkowanie się do uwag recenzentów
- wprowadzenie niezbędnych korekt i domknięcie projektu na platformie cyfrowej;
- przeprowadzenie ewaluacji projektu uczniowskiego i całości działań CDEW;
- umieszczenie mapy mentalnej i infografikę przedstawiający najważniejsze wydarzenie z etapu wdrożeniowego projektu.
- przygotować krótki filmik (do 5 minut) przedstawiający najważniejsze wydarzenie z etapu wdrożeniowego projektu
- udział zwycięskich zespołów uczniowskich w gali kończącej projekt..

Czas realizacji: styczeń-marzec 2021

Łączna liczba godzin lekcyjnych: 30

Forma raportu: zebranie wymaganych na tym etapie danych i umieszczenie na platformie cyfrowej.

ETAP IV – WDROŻENIOWY

- przygotowanie i zaprezentowanie na forum szkoły efektu końcowego projektu uczniowskiego;
- ustosunkowanie się do uwag recenzentów
- wprowadzenie niezbędnych korekt i domknięcie projektu na platformie cyfrowej;
- przeprowadzenie ewaluacji projektu uczniowskiego i całości działań CDEW;
- umieszczenie mapy mentalnej i infografikę przedstawiający najważniejsze wydarzenie z etapu wdrożeniowego projektu.
- przygotować krótki filmik (do 5 minut) przedstawiający najważniejsze wydarzenie z etapu wdrożeniowego projektu
- udział zwycięskich zespołów uczniowskich w gali kończącej projekt.

Czas realizacji: kwiecień – maj 2021

Łączna liczba godzin lekcyjnych: 13

Forma raportu: przyjęcie przez opiekuna dydaktycznego podprojektu finalnych efektów działań umieszczonych na platformie CDEW.

Schemat 1. Etapy działań nauczycieli-opiekunów CDEW (oprac. A.Ch.).

MIESIĄC	ROZKŁAD ZAJĘĆ	LICZBA GODZIN PRZYPADAJĄCA NA POSZCZEGÓLNE ZAJĘCIA	LICZBA GODZIN LEKCYJNYCH ŁĄCZNIE W MIESIĄCU
X-XI	<ul style="list-style-type: none"> — Zajęcia organizacyjno-integracyjne. — Wybór tematu projektowego i podział na grupy zadaniowe. — Narzędzia naukowego myślenia - prelekcja i dyskusja. — Poszukiwanie materiałów źródłowych. — Wycieczka do wybranej instytucji, kulturowej lub naukowej 	2 2 2 2 2 2 2 4	20
XII	<ul style="list-style-type: none"> — Zbieranie i analizowanie materiałów źródłowych. Zajęcia z obsługi narzędzi internetowych do tworzenia treści w formie graficznej. 	4 4	8
I	<ul style="list-style-type: none"> — Zajęcia z obsługi narzędzi internetowych do tworzenia treści w formie graficznej. — Zbieranie i analizowanie materiałów źródłowych. 	2 2 2 2	8
II	<ul style="list-style-type: none"> — Zbieranie i analizowanie materiałów źródłowych 	2 2 2 2	8
III	<ul style="list-style-type: none"> — Zajęcia z obsługi narzędzi internetowych do tworzenia treści w formie graficznej. — Zbieranie i analizowanie materiałów źródłowych. 	2 2 2 4	10
IV-V	<ul style="list-style-type: none"> — Recenzja wpisu i korekta. — Zbieranie i analizowanie materiałów źródłowych. — Prezentacja projektu na forum szkoły. Przygotowanie wpisu i umieszczenie go na platformie cyfrowej podprojektu. — Ewaluacja projektu. 	4 2 2 2	10
		SUMA	64

Tabela nr 2. Przykładowy harmonogram zadań w podprojekcie CDEW II edycja (oprac. A.Ch.).

6. METODA PROJEKTU

Możemy przygotować uczniów do życia lub do egzaminów. Wybieramy to drugie⁷.

„Projekt” to obecnie jeden z najczęściej używanych terminów metodycznych, a najbardziej wnikliwi badacze doszukują się początków projektu jako metody nauczania już w starożytnych wywodach Sokratesa z dialogu Platona *Menon*. W nowszych czasach za prekursorów oraz twórców podstaw teoretycznych metody uważa się takich pedagogów, jak John Dewey czy James Beane. Natomiast samego określenia „metoda projektu” (*project-based learning*) i systematycznego jej opisu dokonał w latach 20. XX wieku Wiliam Kilpatrick⁸. Dzisiejsi teoretycy uważają, że traktował on metodę zbyt szeroko, uznając za nią każde działanie, które jest związane z życiem, z praktyką i w które uczniowie się szczerze angażują.

Koncepcja nauczania problemowego znalazła uznanie w krajach skandynawskich, USA, a w latach 90., głównie za sprawą Centrum Edukacji Obywatelskiej⁹, projekt przywędrował po raz wtóry do Polski, choć wcześniej bez większego powodzenia był popularyzowany w dwudziestoleciu międzywojennym. Metoda projektu jest jedną z najbardziej ambitnych i skutecznych metod edukacji, czyli samodzielna praca uczniów – indywidualnej lub zespołowej, na zadany temat, może trwać kilka tygodni lub miesięcy. Podprojekt Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski opiera się na pracy metodą projektu zespołu uczniowskiego, składającego się maksymalnie z 12 uczniów szkół podstawowych. Pierwsza edycja podprojektu poświęcona będzie tradycji walk narodowowyzwoleńczych w Wielkopolsce, a międzyprzedmiotowe projekty będą realizowane przez cały rok szkolny 2018/2019 w ramach 64 godzin zajęć pozalekcyjnych. Metoda wymaga od nauczyciela dużego zaangażowania (np. przygotowania zaplecza – pracowni komputerowej), określenia wstępnych celów i zadań, zasad organizacji pracy zespołów, czuwania nad pracą uczniów i pomocy w przygotowaniu końcowej prezentacji.

Według Buck Institute for Education, która lansuje w USA metodę projektu, wydaje publikacje i prowadzi stronę internetową poświęconą tej metodzie, prawdziwy projekt charakteryzuje się następującymi cechami:

- Jest zorganizowany wokół otwartego pytania zasadniczego lub wyzwania (problemu); skupia proces nauczania – uczenia się wokół istotnych zagadnień, dyskusji, pytań, problemów.
- Wywołuje u uczniów autentyczną potrzebę zdobycia istotnych wiadomości i umiejętności.
- Wymaga poszukiwań w celu nauczania się i/lub stworzenia czegoś nowego; uczniowie korzystają z szerokiego wachlarza źródeł informacji, którym sami zadają pytania badawcze.
- Rozwija tzw. umiejętności XXI wieku, począwszy od praktycznych, takich jak: posługiwanie się mediami, myślenie krytyczne i kreatywne, zdolności interpersonalne: komunikację, współpracę, umiejętności społeczne, przywódcze, międzykulturowe, wreszcie takie cechy charakteru, jak samokontrola i kierowanie własnym rozwojem, etyka i odpowiedzialność obywatelska czy solidność.
- Daje uczniom możliwość wyboru i wyrażenia swojego zdania.
- Przewiduje udzielanie informacji zwrotnej i możliwość poprawy; poszczególne elementy i etapy projektu powinny być często oceniane przez nauczyciela.
- Kładzie nacisk na refleksję nad procesem osiągnięcia celu; uczniowie powinni prowadzić zapiski, dzienniki, blogi czy sporządzać sprawozdania, w których często notują swoje postępy, a także zastanowić się nad tym, czego i w jaki sposób się nauczyli, z jakimi trudnościami musieli się zmierzyć, jakie

⁷ Motto pedagogów fińskich.

⁸ T. Constantino, *Problem-Based Learning: a Concrete Approach to Teaching Aesthetics*, „Studies in Art Education” 2002, nr 3, s. 224-225; L. Helle, P. Tynjala, E. Olkinuora, *Project-Based Learning in Post-Secondary Education: Theory Practice and Rubber Sling Shots*, „Higher Education” 2006, nr 2, s. 295.

⁹ Zob. stronę Centrum Edukacji Obywatelskiej www.ceo.org.pl

wnioski wyciągają na przyszłość – projekt bowiem ma tyleż przekazywać wiedzę przedmiotową, co uczyć, jak się uczyć oraz jak rozwiązywać problemy.

- Jego wynikiem jest publiczne zaprezentowanie efektu/produktu lub pokaz; audytorium nie powinno ograniczać się do nauczyciela i klasy, lecz powinno być możliwie szerokie.

Spośród wymienionych wyżej elementów metody projektu za konstytutywne uważa się dwa: postawienie i próba rozwiązania konkretnego, istotnego problemu i namacalny, wymierny efekt pracy. Oba są równie ważne i żadnego nie powinno zabraknąć.

Ogromną rolę w projekcie odgrywa nauczyciel, którego zadaniem jest inspirowanie i nadzorowanie uczniów, reagowanie, gdy spada motywacja lub pojawiają się konflikty w zespole. Projekt może być realizowany równocześnie przez dwa zespoły reprezentujące tę samą szkołę, przy założeniu, że każda z grup ma inny temat projektu w ramach tematyki I edycji. Uczniowie, szukając samodzielnie rozwiązania problemu, zdobywają nową wiedzę i nowe umiejętności, a grupowa praca nad projektem i publiczna prezentacja jego efektów dają im szansę na rozwinięcie umiejętności pracy zadaniowej, w tym: planowania, współpracy, komunikacji, prezentacji i samooceny.

Uczniowie w swojej pracy będą wykorzystywali: encyklopedie, słowniki, monografie, ale również komputery i Internet. Dostępnych jest wiele programów i narzędzi, które ułatwią prace na wszystkich etapach – wyszukiwania i gromadzenia danych, pisanie i redagowanie tekstu, montowania filmów, obróbki zdjęć i dźwięku czy przygotowania prezentacji multimedialnej. Uczniowie powinni też samodzielnie zbierać informacje o świecie (np. robić wywiady, kwerendy archiwalne i biblioteczne, organizować spotkania z ekspertami w danej dziedzinie).

Metoda projektu edukacyjnego jest wszystkim nauczycielom znana, a niemały wpływ na to miało Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej¹⁰, które wprowadziło obowiązkowo projekt edukacyjny na III etapie edukacyjnym – gimnazjum. Metoda projektów to metoda nauczania kształtująca wiele umiejętności i integrująca wiedzę z wielu różnych przedmiotów (łącząca wiedzę teoretyczną z działaniem praktycznym), to w końcu samodzielne działanie uczniów (indywidualne lub zespołowe) na wybrany temat, refleksja nad problemem sprzyjająca osiągnięciu celów kształcenia. Projekt jest zadaniem wymagającym podejmowania różnorodnych działań, realizowanych przez uczniów samodzielnie, jednak pod kierunkiem nauczyciela i według przygotowanego wcześniej planu.

Schemat 2. Propozycja etapów uczniowskiego projektu edukacyjnego.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

PRZYGOTOWANIE – nauczyciel zapoznaje się z tematyką II edycji podprojektu CDEW. Stara się zaciekawić uczniów i stworzyć zespoły zadaniowe. Na tym etapie ustala się również zasady współpracy w grupach, przypisania ról uczestnikom projektu.

PLANOWANIE – na tym etapie uczniowie wybierają obszar działania, tematykę, szacują zasoby, tworzą scenariusz działań. Można przygotować instrukcję projektu, która powinna zawierać: temat projektu i jego cele; źródła (książki, Internet), w których można poszukiwać informacji; sposoby realizacji projektu (wywiady, mapa myśli, hasło encyklopedyczne); zadania, które mają prowadzić do realizacji celów (opracowanie pytań do wywiadu, plan wycieczki, scenariusz filmu); harmonogram realizacji projektu (kto, co, kiedy robi?); sposoby organizacji zajęć pozalekcyjnych (terminy); sposoby dokumentowania pracy nad projektem (notatki, portfolio, blog); sposób prezentacji rezultatu i umieszczenie go na platformie; kryteria oceny projektu w szkole oraz realizacja kryteriów konkursowych.

DZIAŁANIE – nauczyciel wspiera działania uczniów, obserwuje i doradza oraz monitoruje prace uczniów zgodnie z wcześniej ustalonymi zasadami. Stara się systematycznie konsultować z uczniami postępy w pracach, analizować dokumentację ich wyników pracy oraz motywować uczniów do dalszych działań: systematycznie sprawdzać, co naprawdę zostało zrobione, doceniać i chwalić postępy w pracy, pomagać w razie problemów, informować o projekcie rodziców i zachęcić ich do współpracy, promować projekt poza szkołą, zaangażować mieszkańców gminy, ekspertów, stosować ocenianie kształtujące oraz doceniać i oceniać realizację poszczególnych etapów projektu.

PREZENTACJA I OCENA – odpowiedzialność za projekt uczniowski ponosi cały zespół, który prezentuje po pozytywnej recenzji efekty swojej pracy na platformie cyfrowej umieszczonej w Internecie. Można również zaproponować dodatkowe formy prezentacji projektu, np.: wystawa szkolna ze zdjęciami, blog, pokaz filmu z realizacji projektu, prezentacja multimedialna, portfolio z dokumentacją projektu, debata, dyskusja z wykorzystaniem przygotowanych materiałów czy konferencja naukowa. Po prezentacji należy dokonać oceny projektu i ewaluacji. Ocena powinna obejmować nie tylko samo wykonanie projektu, ale również współpracę zespołu, wkład każdego ucznia oraz skuteczny *public relations*.

Metoda projektu buduje umiejętności przydatne uczniowi w szkole oraz kształtuje nawyk uczenia się przez całe życie. Projekt pozwala różnicować tempo pracy i dostosowywać je do indywidualnych możliwości uczniów. Jest elastyczna i dopuszcza różne drogi osiągnięcia tego samego celu. Pozwala podjąć problemy społeczności lokalnej, stosować technologię, prezentować wyniki swojej pracy odbiorcom innym niż koledzy w klasie. Metoda projektu powinna mobilizować uczniów. Uczniowie, szukając samodzielnie rozwiązania problemu, zdobywają nową wiedzę i nowe umiejętności, a grupowa praca nad projektem i publiczna prezentacja jego efektów dają uczniom szansę na rozwinięcie umiejętności pracy zadaniowej, w tym: planowania, współpracy, komunikacji, prezentacji i samooceny.

UCZNIOWIE

(członkowie zespołów projektowych)

- wybierają temat projektu edukacyjnego,
- określają cele projektu i planują etapy jego realizacji,
- wykonują zaplanowane działania,
- publicznie przedstawiają rezultaty projektu.

NAUCZYCIELE

(opiekunowie projektów)

- wprowadzają uczniów (jeśli to konieczne) w tematykę projektu,
- stawiają przed uczniami ciekawe i edukacyjnie wartościowe problemy lub proponują uczniom rozwijające oraz inspirujące do myślenia i działania zadania,
- towarzyszą uczniom we wszystkich etapach pracy nad projektem, pomagając w poszukiwaniu sposobów rozwiązania postawionego problemu, w planowaniu działań i organizowaniu pracy zespołowej,
- na bieżąco oceniają pracę zespołu, dają mu informację zwrotną, wskazują, co można by zrobić inaczej lub lepiej, i w jaki sposób.

SZKOŁA

(dyrektor, cała rada pedagogiczna)

- zadaniem szkoły jest stworzenie uczniom warunków do wykonania projektów edukacyjnych,
- dyrektor – w porozumieniu z radą pedagogiczną i zgodnie z przyjętym przez siebie stylem zarządzania i istniejącą w danej placówce tradycją organizacyjną – decyduje, jak zrealizować obowiązek organizacji projektów w jego szkole,
- szczególnie ważne są decyzje dotyczące oceniania uczniów, zwłaszcza ustalenie: kryteriów uznania udziału ucznia za wystarczający do wpisania jego tematu na świadectwie ukończenia gimnazjum oraz zasad uwzględnienia udziału w pracy nad projektem w ocenie zachowania ucznia.

Schemat 3. Zadania uczniów, nauczyciela i szkoły w podprojekcie CDEW.

Dobrze zrealizować projekt może tylko dobrze pracujący zespół. Dlatego:

- warto wyłonić lidera; będzie rozdzielał zadania, dbał o obieg informacji, pilnował terminów i kontaktował się z nauczycielem; można też pracować bez lidera lub wprowadzić „lidera rotacyjnego”,
- większe grupy (powyżej 6 osób) można podzielić na mniejsze zespoły,
- każdy członek zespołu musi mieć jasno określone zadania i znać terminy ich wykonania,
- trzeba ustalić normy obowiązujące w grupie i sposoby rozwiązywania ewentualnych konfliktów.

Kwestia norm grupowych w trakcie realizacji projektu jest bardzo ważna i warto poświęcić jej odrębne zajęcia. Proponowane zasady:

- każdy bierze odpowiedzialność za swoje zadanie;
- gdy nie dajesz sobie rady, poproś kogoś o pomoc;
- ostro dyskutujemy, ale się nie atakujemy i nie poniżamy;
- uważnie słuchamy każdej osoby;
- nie przerywamy wypowiedzi innych;
- pilnujemy kolejności zabierania głosu i czasu wypowiedzi;
- jeśli ktoś się z kimś nie zgadza, to wyraża to uprzejmie;
- udzielamy sobie wsparcia i pomocy;
- dbamy, aby wszyscy byli zaangażowani w pracę;
- dbamy, by każdy w grupie czuł się ważny.

7. PROCEDURY EWALUACJI PODPROJEKTU CDEW I KRYTERIA OCENY PROJEKTU UCZNIOWSKIEGO

Projekty uczniowskie zostaną poddane ocenie zewnętrznej przez powołanych w tym celu recenzentów. Każdy projekt zostanie zakodowany i przekazany losowo wybranemu recenzentowi, który zobowiązany jest ocenić projekt według poniższych kryteriów. Karta oceny projektu zostanie ponownie przekazana zespołowi uczniowskiemu w celu dokonania ewentualnej korekty.

34

KRYTERIA OCENY PROJEKTU UCZNIOWSKIEGO I HASŁA ENCYKLOPEDYCZNEGO		
CO BĘDZIE OCENIANE?	Kryteria oceny	Liczba punktów
1. PROJEKT	– trafność wyboru tematu	0-5 p.
	– zawartość merytoryczna projektu	0-25 p.
	– wykorzystane źródła informacji i ich związek z tematem	0-5 p.
	– struktura i przejrzystość projektu	0-5 p.
2. HASŁO ENCYKLOPEDYCZNE	– zawartość merytoryczna haseł	0-10 p.
3. ELEMENTY DODATKOWE	– trafność i uzasadnienie elementów dodatkowych oraz ich jakość techniczna (zdjęcia, mapy, wywiady, animacje, kody QR itp.)	0-15 p.
	– dokumentacja projektu	0-10 p.
	– innowacyjność sposobu przedstawienia efektów pracy	0-5 p.
	– wykorzystanie materiałów cyfrowych (TIK)	0-10 p.
4. JĘZYK I STYL	– poprawność językowa	0-5 p.
	– estetyka i jakość wykonania	0-5 p.
OGÓŁEM		100 p.

Tabela 3. Kryteria oceny projektu uczniowskiego.

W wyniku realizacji podprojektu uczniowie wzmocnią swoje dotychczasowe kompetencje oraz wzbogacą się o nowe.

OPIS KOMPETENCJI UCZNIÓW PO REALIZACJI PODPROJEKTU:

- planowanie i organizowanie pracy projektowej w grupie uczniowskiej;
- wykorzystanie metody projektu w kształceniu przedmiotowym;
- posługiwanie się narzędziami TIK w procesie kształcenia kompetencji kluczowych;
- stosowanie w pracy zespołów metod pobudzających innowacyjność, kreatywność, współpracę;
- stosowanie metod ukierunkowanych na rozwój uczniowskich kompetencji informatycznych;
- stosowanie zasad tworzenia materiałów informacyjnych w środowisku cyfrowym.

Cyfrowa szkoła? Brzmi świetnie! Trudno jednak taką stworzyć, a jeszcze trudniej w niej mądrze uczyć. Dzieci i młodzież coraz wcześniej zapoznają się z nowoczesnymi technologiami. Szybkie komputery, szerokopasmowy dostęp do Internetu czy technologie mobilne są dla nich codziennością. Szkoły nie mogą ignorować, ani tym bardziej powstrzymywać zachodzących zmian. Mogą jednak wykorzystać je z pożytkiem dla edukacji. Nowoczesne technologie same w sobie nie przyczyniają się do poprawy jakości kształcenia. Wykorzystywane jedynie jako urozmaicenie lekcji czy sposób na skupienie uwagi uczniów nie spełniają swojej funkcji edukacyjnej. W podprojekcie wskazujemy, jak narzędzia TIK mogą wspomóc nauczyciela w skutecznym nauczaniu metodą projektu. Mamy nadzieję, że podprojekt Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski stanie się intelektualną i cyfrową przygodą dla uczniów i nauczycieli. Wszak to jedyne takie przedsięwzięcie w skali kraju.

foto: Adobe Stock

CZĘŚĆ II

PROPOZYCJE ZAJĘĆ
DODATKOWYCH
I SCENARIUSZY WRAZ
Z MATERIAŁAMI
POMOCNICZYMI

OPRACOWANIE: WIESŁAWA ARASZKIEWICZ

SCENARIUSZE WIELKOPOLSKIE

Scenariusze przygotowane w tej publikacji mogą posłużyć jako inspiracja i podpowiedź zarówno w propozycjach wyboru metod i technik pracy, jak i w zakresie wyboru źródeł i materiałów. Na etapie planowania pamiętałam o zróżnicowanym wieku naszych uczniów i ich kompetencjach warsztatowych. Scenariusze mogą posłużyć do wdrażania i wprowadzania elementów warsztatu historyka na każdym etapie pracy. Moim celem było też przygotowanie młodych badaczy do wykorzystania zdobytych umiejętności w badaniach przeszłości własnej rodziny. Zajęcia powinny inspirować naszych uczniów do poszukiwań, gromadzenia i ... może wstępnego opracowania zgromadzonych źródeł, materiałów. Zapewne kształtowane umiejętności będą dalece niewystarczające do profesjonalnego opracowania historii rodziny, ale wykształcą wrażliwość i uwagę na selekcję materiałów zgromadzonych w archiwach i szufladach rodzinnych, konieczności ich opisu w perspektywie odchodzenia najstarszych bliskich.

Ważnym aspektem planowanej przez nas pracy będzie pokazywanie wpływu, jaki ma rodzina na funkcjonowanie jednostki w całym swoim życiu, nawet wtedy, gdy na skutek doświadczenia i refleksji świadomie zrywamy więzy z rodziną, nie utrzymujemy z nią kontaktu lub „tylko” dokonujemy wyborów zaprzeczających wyznawanym, rodzinnym wartościom. W scenariuszach proponujemy kilka przykładów rodzin, które w XIX i XX wieku przekazywały swoim członkom pamięć o przeszłości grupy, jej tradycji, roli w wydarzeniach „wielkiej historii”. Jednocześnie mocno wpajały przekonanie o obowiązkach swoich członków wobec najbliższych, ale przede wszystkim wobec społeczeństwa, narodu, w trudnych czasach braku państwa, zaborów, wojen, totalitaryzmów. Wybrane przykłady dobrze ilustrują specyficzne składowe tożsamości „pознаńczyków” z jej pragmatyzmem, wykorzystaniem możliwości prawnych, obowiązkiem świadczenia swojej pracy i finansów na rzecz innych, funkcjonowaniem w zróżnicowanym narodowo środowisku.

Do tych ambitnych celów dołączyłam ważne kompetencje współczesne uczniów, takie jak odróżnianie opinii od faktów, łączenie informacji pochodzących z różnych źródeł i ich krytyczna weryfikacja, hierarchizacja zjawisk i procesów, uzasadnianie za pomocą argumentów. Wyzwaniem w pracy wszystkich pedagogów staje się bezradność młodych ludzi w posługiwaniu się treściami płynącymi z Internetu. Informacje pozyskane z opracowań naukowych są tak samo ważne i warte uwagi jak prace różnego rodzaju amatorów posługujących się polityczną i merkantylną inspiracją. Zresztą „tworzenie” prac i działań „naukowych” w demokratycznym Internecie nie jest ograniczone niczym, poza zdolnością umysłową i kompetencjami odbiorcy. Stąd płynie zadanie dla szkoły: uczenia mądrego posługiwania się możliwościami, jakie stwarza dla nas współczesność, pokazywania, w jaki sposób możemy wykorzystać te możliwości do budowania obrazu własnej rodziny i jej przeszłości. Internet pozwala wykorzystywać niezliczone ilości źródeł.

SCENARIUSZ NR 1

ZOFIA SOKOLNICKA – DZIAŁACZKA I PARLAMENTARZYSTKA NARODOWEJ DEMOKRACJI

39

CELE:

Po zajęciach uczeń/uczennica będzie:

- znał/a miejsca w sieci gromadzące dokumenty z przeszłości,
- potrafił/a poszukiwać informacji w archiwach internetowych,
- łączyć informacje pochodzące z różnych źródeł i weryfikować je,
- pokazywał/a i opracowywał/a historię jednostki w łączności z przeszłością regionu, państwa, narodu,
- umiał/a opracować zebrane informacje i przedstawić efekty działań poszukiwawczych w postaci tradycyjnej i elektronicznej.

METODY PRACY:

Praca z mapą; analiza tekstów źródłowych; praca w zespole.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

Atlasy, mapa Europy przełomu XIX i XX, mapa Europy po 1918 oraz mapa Polski 1918-1939, podręczniki do historii, słowniki biograficzne, kartki papieru do notatek, komputery z dostępem do Internetu, encyklopedie.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Na początku zajęć informujemy naszych uczniów i uczennice o postaci Zofii Sokolnickiej działaczce Narodowej Demokracji, związanej z Poznaniem. Przekazujemy informacje o celach zajęć, metodach pracy. Mocno podkreślamy uczenie się poszukiwania źródeł w pracy historyka, ich weryfikowania pod kątem rzetelności. Pomysł na zajęcia polega na zgromadzeniu informacji o naszej bohaterce, przetwarzaniu ich oraz opracowaniu w postaci wywiadu. Rozmowa dziennikarzy z „udzielającą wywiadu” Sokolnicką ma pokazać jej zaangażowanie, liczne talenty i niepospolity życiorys. W przygotowanych materiałach uczniowie znajdą dowody na fragment aktywności działaczki narodowej i oświatowej. W trakcie poszukiwań łatwo powinni dotrzeć do śladów zaangażowania w prace Sejmu Dzielnicowego, Naczelnej Rady Narodowej w Poznaniu (jedyna kobieta w składzie), delegacji polskiej na konferencję w Wersalu oraz licznych stowarzyszeń poznańskich: Warta, Stella, Towarzystwo Czytelni Ludowych i innych.

2. Uczestników dzielimy na grupy, rozdajemy materiały źródłowe. Możemy ograniczyć liczbę źródeł, jeśli nasi uczniowie są na początku uczenia się warsztatu historycznego. Wybrane materiały zawierają szereg informacji, które muszą zostać w toku pracy uzupełnione. Uczniowie nie będą prawdopodobnie znali Naczelnej Rady Ludowej, Sejmu Dzielnicowego i innych. Ich zadanie polega na odszukaniu informacji w źródle i uzupełnieniu jej za pomocą Internetu. Do poszukiwania wyjaśnień i podstawowych informacji wystarczą internetowe źródła encyklopedyczne. Zadaniem nauczyciela jest czuwanie nad wirtualnymi miejscami, do których zagląдают uczestnicy spotkania. Praca w projekcie może stać się okazją do rozmowy o wartości merytorycznej stron internetowych. W trakcie pracy zwracamy też uwagę uczniów na bibliografię, która jest niezbędnym składnikiem projektu, opracowania, właściwie każdej pracy wykorzystującej źródła historyczne.
3. Uczniowie analizują materiały, poszukują informacji w przestrzeni wirtualnej i podręcznikach. Gromadzą wiadomości i budują obraz dokonań Zofii Sokolnickiej. Zgromadzoną wiedzę przetwarzają na dialog między bohaterką zajęć a dziennikarzem. Rozmowę zapisują, a po jej zakończeniu przeprowadzają działania dramatyczne, czyli inscenizują wywiad. Po kilku ćwiczeniach, próbach, możemy zaproponować filmowanie wywiadu i zapis pracy całej grupy.

Jeśli mamy uczniów zaawansowanych w analizie materiałów i ich przetwarzaniu, możemy wcześniej przydzielić mniejszym grupom tylko część materiałów, tak, by zespoły dysponowały różnymi źródłami. Powstaną wtedy mocno różniące się opracowania poszczególnych grup. Po zakończeniu pracy porozmawiamy o tym z naszymi uczniami. Zwróćmy im uwagę na materiały, z którymi pracowali i końcowe prace. Pytajmy o przyczynę różnic w opracowaniu materiałów (źródła) i umiejętności posługujących się źródłami. Pokazujmy naszym uczniom wieloperspektywiczne ujęcie problemu, oczywiście z uwzględnieniem kompetencji historycznych naszych uczniów.

MATERIAŁ NR 1

Źródło <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/foto/zofia-sokolnicka-przewodnik-katolicki-1927-nr-11-s-154> (dostęp: 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 2

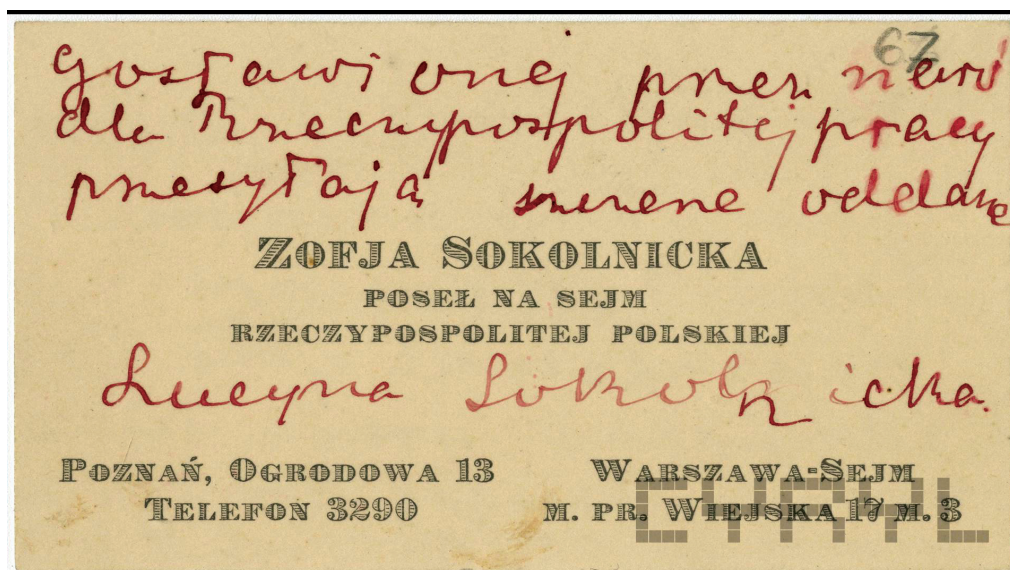
Gartenstrasse, obecnie ulica Ogrodowa w Poznaniu, w latach 1900-1910. Pierwsza kamienica na prawo - nr 11.

Źródło: https://fotopolska.eu/63405,str.html?map_z=17&f=975478-foto (dostęp: 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 3

NBilet wizytowy Zofii Sokolnickiej do Heliodora Święcickiego - rektora UAM w Poznaniu

Źródło: <https://cyryl.poznan.pl/obiekt/54458/bilet-wizytowy-zofii-sokolnickiej> (dostęp: 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 4

Tygodniami całymi dobrowolnie uwięziona w ciemnym pokoju uczy się na pamięć raportów, instrukcji i szyfrów. Kiedy wraca do Poznania, przekazuje je członkom konspiracji. A potem znowu jedzie do Szwajcarii, choć granice Rzeszy Niemieckiej i Austro-Węgier są ściśle kontrolowane. Na szczęście nie ma przy sobie potencjalnych dokumentów - wszystko przewozi w pamięci. A pamięć ma fenomenalną.

- Źródło: O. Wiechnik, *Poselki*, Poznań 2019, s.71.

MATERIAŁ NR 5

Zofia Sokolnicka jako emisariuszka Centralnej Agencji Polskie w Lozannie:

Nici tajne, nici subtelne, nici cudownie, mądrze powiązane łączą daleką Lozannę z Poznaniem. Panie Wrześcińska i Brzeska układają tajny alfabet, kombinują, poprawiają, przepisują. A potem odbywa się lekcja. To panna Sokolnicka uczy się na pamięć alfabetu, tajnego szyfru, z pomocą którego prześle listy z Szwajcarii do Poznania do matki, do siostry. Gdzieś tam daleko myślą i pracują Dmowski, Seyda i inni a tu na miejscu współdziałają z nimi anonimowo, mało komu znane panie z „Koła” (...) Panna Sokolnicka wyjeżdżając zostawiła dyspozycję przepracowania alfabetu, zrekonstruowania go, uproszczenia. Obiecała zapomnieć zasady starego klucza, jeśli przygotuje się nowy szyfr, dogodniejszy. Więc znów terkoczą maszyny p. Wrześcińskiej i p. Brzeskiej, znów trwają tajne narady, a tymczasem nadchodzą nic nie znaczące pocztówki z zagranicy. Co za radość. Mowa tam o przepisach lekarskich na chorobę oczu p. Zofii a między wierszami kryje się wieść radosna, wieść cudowna o dobrych intencjach Koalicji, o postępach prac Dmowskiego, mieszczą się rozkazy przesłania wiadomości do Warszawy, Krakowa.

- Źródło: Kurier Poznański, 10.11.1928, nr 518, s. 7. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/78903/edition/93312/content> (dostęp: 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 6

W grudniu 1918 roku była delegatem Poznania na Polski Sejm Dziełnicowy, który wybrał ją do Naczelnej Rady Ludowej (NRL). Pracowała w Komisji Szkolnej dla spolszczenia szkolnictwa, przewodniczyła Komisji dla Szkolnictwa Średniego Żeńskiego przy Wydziale Szkolnym NRL, zasiadała w Komisji Szkolnej przy Radzie Ludowej w Poznaniu. W styczniu 1919 została wysłana przez Narodową Radę Ludową do Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu, w celu przekazania informacji o sytuacji w zaborze pruskim.

- Źródło: <https://rme.cbr.net.pl/index.php/kobiety-polskiej-wsi-portrety/1338-zofia-sokolnicka-edukatorka-dzialaczka-spoleczna-poslanka> (dostęp: 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 7

Od stycznia 1919 kilku członków Rady Ludowej na miasto Poznań i jej współpracowników przebywało w Paryżu (Cyryl Ratajski, Zofia Sokolnicka). Wspólnie z przybyłymi tam działaczami polskimi informowali oni Komitet Narodowy Polski o całości spraw b. zaboru pruskiego. Z dostarczonych przez nich materiałów korzystał Komitet w swojej pracy w kontaktach z rządami państw alianckich oraz delegacją polską na konferencji pokojowej.

- Źródło: Z. Dworecki, *Rada Ludowa na miasto Poznań 1918-1919*, „Kronika Miasta Poznania” 1981, nr 1, s. 32.

MATERIAŁ NR 8

Sejm I kadencji lata 1922–1927

W przypadku szkolnictwa i edukacji, odnośnie aktywności poselskiej kobiet, czołową rolę odgrywała Zofia Sokolnicka, która prezentowała swe projekty rozwiązań legislacyjnych podczas debaty o pragmatyce nauczycielskiej, o Zakładach Kórnickich, przyznaniu Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie praw szkół akademickich, ustawy o państwowych stypendiach akademickich, prezentacja sprawozdania o poprawkach Senatu do ustawy o zachowaniu dawnego trybu składania egzaminów, sprawozdania Komisji Oświatowej o zmianach Senatu ustawy o rozciągnięciu na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie ustawy o szkołach akademickich czy też prezentacja sprawozdania Komisji Oświatowej o poprawkach Senatu do ustawy o stypendiach akademickich.

- Na podstawie: P. Fiktus, *Poselska aktywność kobiet na mównicy sejmowej w dobie II RP*, w *Wrocławskie Studia Erazmiańskie*, zeszyt IX, Wrocław 2015, s. 552. http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/78327/27_Fiktus_P_Poselska_aktywnosc_kobiet_na_mownicy_sejmowej_w_dobie_II_RP.pdf (dostęp: 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 9

Mowa posła Zofii Sokolnickiej wygłoszona na 191 posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego w dniu 30 listopada 1920 (fragment).

Wniosek mój wzywający Rząd do wydatnego popierania nauki i pracujących w jej dziedzinie podałam do łaski marszałkowskiej już w marcu. W imię prawdy i dla przestrogi winnam stwierdzić, że z trybuny sejmowej nad nauką prawie wcale dotąd nie radzono. (...) Komisja Oświatowa i Skarbowo-Budżetowa jednomyślnie wzywają rząd aby:

1. w budżecie państwowym powiększył stosownie do potrzeb dotychczas zbyt małe w porównaniu z innymi pozycje przeznaczane na popieranie polskiej twórczości naukowej.

2. Aby za pośrednictwem Ministerstwa Oświaty i jego organów otoczył większą niż dotychczas opieką zaniedbany dział życia narodowego poprzez popieranie społecznych i państwowych instytucji naukowych, wydawnictw naukowych, popieranie ludzi pracujących naukowo stwarzając im do pracy warunki poprzez dostateczne uposażenie materialne uczonych, stworzenie funduszu na stypendia krajowe i zagraniczne, opracowanie ustawy emerytalnej dla uczonych.

- Na podstawie: <https://polona.pl/item/mowa-posla-zofji-sokolnickiej-wygloszona-na-191-posiedzeniu-sejmu-ustawodawczego-dn-30,NzMxMzE5Nzc/6/#info:metadata> (dostęp: 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 10

W 1903 roku, jako jedna z pierwszych kobiet, została przyjęta do konspiracyjnej Ligi Narodowej. Powierzono jej tam opiekę nad tajnymi, polskimi organizacjami młodzieżowymi: Towarzystwem Tomasza Zana, Filomatami, Filaretami oraz żeńską organizacją harcerek im. Emilii Plater. Pierwszemu z nich poświęciła zresztą specjalną publikację – O pracy tajnej Towarzystwa Tomasza Zana pod jarzmem pruskim. Kilka wspomnień (1921). W ramach utworzonego w 1905 roku Stowarzyszenia „Straż” w Poznaniu organizowała odczyty, wieczornice, obchody rocznicowe oraz wycieczki do Krakowa i Lwowa.

W latach 1909-1919 Zofia Sokolnicka, wraz z siostrami, Lucyną i Marią prowadziła pensjonat dla dziewcząt, który w okresie wakacyjnym pełnił funkcję hotelu dla młodzieży polonijnej z Niemiec. W ramach tej działalności właścicielki organizowały wyjazdy krajoznawcze oraz kolonie letnie na terenie Wielkopolski..

- Źródło: Paweł Cieliczko <https://rme.cbr.net.pl/index.php/kobiety-polskiej-wsi-portrety/1338-zofia-sokolnicka-edukatorka-dzialaczka-spoleczna-poslanka> (dostęp 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 11

Przykład jednej interpelacji poselskiej Zofii Sokolnickiej w archiwach sejmowych (kadencja 1919-1922)

BIBLIOTEKA SEIMOWA:

1677

6

INTERPELACJA

do Rady Ministrów posła Zofii Sokolnickiej i innych posłów z Klubu Zw.L.N. w sprawie środków lokomocyjnych dla Górnego Ślązka.

Pobyty na Górnym Ślązku dały sposobność poczynienia doświadczeń i spostrzeżeń oraz usłyszenia ze strony miejscowych czynników sprawozdań i zeznań, które muszą obciążyć nasze organa rządowe zarzutem, że lekceważą ważne potrzeby Ślązka, wynikające z warunków i okoliczności plebiscytowych. Mianowicie zaniedbał Rząd polski zapatrzeć polski komisariat plebiscytowy w dostateczną ilość środków lokomocyjnych w przeciwieństwie do rządu niemieckiego, który uczynił wszystko, aby zapewnić niemieckim działaczom plebiscytowym możliwość łatwego uruchomienia się każdego czasu. Kiedy Niemcy rozporządzają w każdym powiecie kilkunastu automobilami, należycie funkcjonującymi i dużym zapasem automobilów na użytek centrali plebiscytowej i ważniejszych ośrodków foljalnych - posiadają Polacy na potrzeby 17-u powiatów, komisariatu, konsulatu i t. d. ogółem tylko 38 automobilów, z których 8 stale nie funkcjonuje, a część bywa w reperacji, ~~nie funkcjonuje~~ W rolniczych powiatach, najbardziej zagrożonych, w których niema komunikacji kolejowej ani tranwajowej między odległymi wsiami, gdzie potrzeba szczególnie wytężonej pracy jest ona w znacznej mierze uniemożliwiona dla braku środków lokomocyjnych. N. p. Polski Komitet plebiscytowy lubliniecki posiada tylko jeden automobil i to zdemontowany; Komitet Oleski ma dwa automobile jeden nie funkcjonujący, drugi o pośledniej sprawności. Równocześnie w Warszawie cywilni i wojskowi dygnitarze i urzędnicy różnego stopnia jeżdżą automobilami z jednej ulicy na drugą, z dzielnicy do dzielnicy, choć łatwa jest w Warszawie komunikacja tramwajem, dorożką, a nawet i pieszo. To jaskrawe przeciwieństwo dżalni Górnos Ślązaków niepomiarne. Na tem tle wrodzy agitatorzy wytykają z jednej strony nędzę materjalną w Polsce, a z drugiej strony bez troskliwość rządu polskiego o Górny Śląsk, już w okresie plebiscytowym, kiedy wroć walka o zwolenników.

„a cóż by dopiero byż po plebiscycie” powtarza sceptycznie za agitatorom realnie myślący Górnoślązak i reforma rolna obiecanki cacanki” jeśli p. Witos nie potrafi dać nam nawet samochodów, albo przesyła nam sepsute”.

Skandaliczne te stosunki szkodzą nam bardzo również w działalności na terenie Oberschlesischer Volkspartei”.

Trzeba bezwzględnie zasilić polski komisariat plebiscytowy w Bytomiu w znaczną ilość samochodów doborowych, aby każdy powiat mógł mieć do dyspozycji po 3-4 samochody, funkcjonujących należycie i aby braku ich nie doznawał sam komisariat bytomski, ani jego placówki w Opolu. Obecną cyfrę 38 samochodów należy co najmniej podwoić.

Warszawa 20/1 - 1926 r.

K. Witos
 Bytom
 Warszawa
 Katowice

Koło Sokolnickie

W. Witos
 B. Ostrowski

H. G. L.
 J. K.

M. B.

- Źródło: <https://bs.sejm.gov.pl/F?func=short-jump&jump=000001> (dostęp: 20.06.2020).

MATERIAŁ NR 12

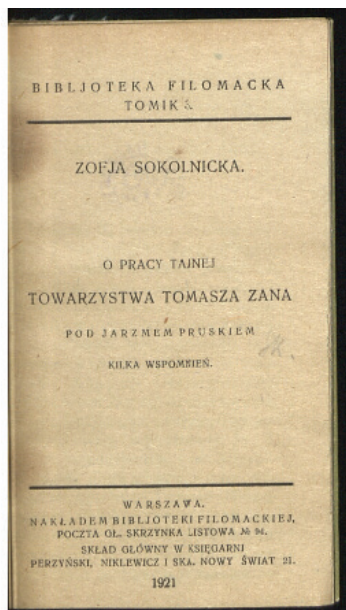
Żadna z kobiet, które 26 stycznia 1919 wchodziły w skład Sejmu Ustawodawczego, nie ma doświadczenia w polityce. Co innego mężczyźni - wielu wcześniej zasiadało w rosyjskiej Dumie, austriackiej Radzie Państwa czy niemieckim Reichstagu. W zdecydowanej większości są z to starannie wykształcone, podczas gdy co czwarty z ich kolegów posłów nie ma wykształcenia wcale albo ukończyło kilka klas szkoły elementarnej. (...)

Zofia Sokolnicka wyróżnia się nie tylko taktem. Jest najaktywniejszą z posłanek. Podczas dwóch kadencji wchodzi na mównicę 19 razy. Przedstawia 14 interpelacji i 12 wniosków. Bierze udział w opracowaniu 20 ustaw. Jedną z pierwszych, w które zaangażowały się kobiety w polskim parlamencie jest ustawa antyalkoholowa.

- Źródło: O. Wiechnik, *Parasolki po raz pierwszy*, „Wysokie obcasy. Kobiety niepodległości” 2018, nr 10, s. 29.

MATERIAŁ NR 13

Przykłady publikacji autorstwa Zofii Sokolnickiej

Źródło: <https://polona.pl/item/o-pracy-tajnej-towarzystwa-tomasza-zana-pod-jarzmem-pruskim-kilka-wspomnien,NzMxMzE5Nzg/6/#item> (dostęp 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 14

Przez dwadzieścia lat ścisłym złączona węzłem z Towarzystwem Tomasza Zana we współpracy z długim szeregiem kolejno po sobie działających zastępów młodzieży mam w umyśle i w sercu wyraźnie odbity obraz rozwoju i działalności tej organizacji oraz owoców jej misji. Towarzystwo wychowywało i kształtowało u podstaw duszę polskiego społeczeństwa w zachodnich ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej. Ono w okresie niewoli podtrzymywało narodowego ducha, polską kulturę w domach naszych, kulturę językową, umiłowanie ojczystych dziejów, tradycji, obyczajów. Ono wychowało i dało spośród siebie społeczeństwu najlepszych i najdzielniejszych pracowników.

- Na podstawie: <https://polona.pl/item/o-pracy-tajnej-towarzystwa-tomasza-zana-pod-jarzmem-pruskim-kilka-wspomnien,NzMxMzE5Nzg/9/#item> (dostęp 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 15

W 1913 roku była inicjatorką Towarzystwa Wykładów Naukowych. Dzięki temu stowarzyszeniu poznaniacy mogli obcować z najwybitniejszymi uczonymi polskimi z innych zaborów. Zapraszano z wykładami uczonych tej miary, co historyk Władysław Konopczyński, historyk Waław Tokarz, historyk literatury Ignacy Chrzanowski, wybitny znawca wychowania fizycznego Eugeniusz Piasecki. (...)

Później posłanka na Sejm Dzielnicowy w Poznaniu (1918 r.), członek Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu, przewodnicząca komisji dla szkolnictwa średniego żeńskiego wydziału szkolnego NRL i członek komisji szkolnej Rady Ludowej miasta Poznania.

- Źródło: <http://www.wtk.poznan.pl/old/sd/hasla4152.html?ctIdHasla=3> (dostęp 20.06.2020)

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 16

Cały czas aktywnie działa w Towarzystwie Wzajemnego Pouczania i Opieki nad Dziećmi „Warta”, które prowadziło tajne nauczanie języka polskiego i historii. Z racji posiadanych kwalifikacji włączała się w prace sekcji pedagogicznej, a przez pięć miesięcy 1897 roku była jego sekretarką. Wobec braku odpowiedniej literatury pedagogicznej opracowała wraz z Marią Brownsford, podręcznik dla nauczycielek "jak uczyć dzieci czytać i pisać po polsku"

- Na podstawie: G. Wyder, *Wielkopolskie działaczki w ruchu narodowo-demokratycznym na terenie Poznańskiego na przełomie XIX i XX wieku. Szkic do działalności politycznej kobiet*, [w] Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych, nr 1(2) 2017, s. 48.. https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/5769/1/CNISK_2_2017_G_Wyder_Wielkopolskie_dzialaczki_w_ruchu_narodowo-demokratycznym_na_terenie_Poznanskiego_na_przelomie_XI_i_XX_wieku.pdf (dostęp 20.06.2020)

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 17

W 1919 r. przebywała w Paryżu i weszła w skład grupy ekspertów, z pomocy których korzystał Komitet Narodowy Polski i polska delegacja w czasie konferencji pokojowej. W jednym z (zaszyfrowanych) listów przesłanych z Paryża w styczniu 1919 r. pisała:

Miałam już bezpośrednią sposobność wzięcia w obronę (przemawiania za) naszą sprawę przed Wilsonem, któremu prześle się jutro materiał odnośny przez jego pełnomocników. Cieszę się bardzo z zobaczenia się z prezydentem Francji, który wyjeżdża już za kilka dni. Co słyhać w Polsce? Jaki jest stan ogólny w Niemczech? Trzeba starannie pielęgnować ogólny stan naszej sprawy. Pisane w Paryżu w styczniu 1919 r.

- Na podstawie: G. Wyder, *Wielkopolskie działaczki w ruchu narodowo-demokratycznym na terenie Poznańskiego na przełomie XIX i XX wieku. Szkic do działalności politycznej kobiet*, [w] Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych, nr 1(2) 2017, s. 48.. https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/5769/1/CNISK_2_2017_G_Wyder_Wielkopolskie_dzialaczki_w_ruchu_narodowo-demokratycznym_na_terenie_Poznanskiego_na_przelomie_XI_i_XX_wieku.pdf (dostęp 20.06.2020)

INSTRUKCJA DLA UCZNIÓW

Proponujemy zapoznanie się z różnymi materiałami źródłowymi. Do ich analizy będziecie potrzebowali informacji o instytucjach, zdarzeniach i osobach występujących w tekstach. Spróbujcie poszukać wiadomości w podręcznikach do historii, np. o powstaniu wielkopolskim czy śląskim oraz na wiarygodnych stronach w Internecie. Zapytajcie swojego nauczyciela o jakość opracowań na wybranych przez Was stronach. Nie wszyscy autorzy piszący o historii w przestrzeni wirtualnej zasługują na zaufanie.

Opracowanie wywiadu z Sokolnicką.

Waszym zadaniem będzie przeanalizowanie źródeł (możecie ograniczyć ich ilość), poszukanie potrzebnych wiadomości, np. o stowarzyszeniu, w którym działała Zofia Sokolnicka czy instytucji, gdzie pracowała. Po solidnym poznaniu naszej bohaterki na podstawie wielu informacji przystąpcie do opracowania treści wywiadu z nią. Podejmijcie decyzję porządkującą pracę wokół pytań i odpowiedzi: czy poprowadzicie rozmowę z wybitną Poznanianką omawiającą jej dokonania w układzie chronologicznym czy zapytacie o wybrane działania. Wasza praca ma na celu przypomnienie Zofii Sokolnickiej i jej licznych dokonań. Po opracowaniu wywiadu-rozmowy spróbujcie przedstawić swoją pracę kolegom. Proponujemy Wam nagranie rozmowy i zaprezentowanie filmiku na stronie szkoły.

DODATKOWE MATERIAŁY DOSTĘPNE W WERSJI ELEKTRONICZNEJ:

Sejm Dzielnicowy w Poznaniu 1918 r.

- <https://tytus.edu.pl/wp-content/uploads/2018/11/Polski-Sejm-Dzielnicowy-teka-edukacyjna.pdf> (dostęp 20.06.2020)

Zofia Sokolnicka , hasło w IPSB opracował Zygmunt Kaczmarek

- <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/zofia-sokolnicka> (dostęp 20.06.2020)

Członkowie Naczelnej Rady Ludowej

- https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Cz%C5%82onkowie_Naczelnej_Rady_Ludowej (dostęp 20.06.2020)

słownik delegatów na Polski Sejm dzielnicowy na stronie Wielkopolskiego Towarzystwa Kulturalnego

- <http://www.wtk.poznan.pl/old/sd/default.html> (dostęp 20.06.2020)
- <http://fundacjakochoaniapoznania.pl/blog/herstoria-warta-poznania/matkichrzestnepowstaniawielkopolskiego/> (dostęp 20.06.2020)

SCENARIUSZ NR 2

LUDWIKA DOBRZYŃSKA -RYBICKA - PROFESORKA I BIBLIOTEKARKA (PROJEKT)

CELE:

Po zajęciach uczeń/uczennica będzie:

- znał/a ograniczenia w dostępie do wyższego wykształcenia przez Polki na przełomie XIX i XX wieku,
- znał/a specyfikę pracy bibliotekarki/bibliotekarza w epoce sprzed komputera i współcześnie
- wiedział/a do czego służą bibliografie i zestawienia tytułów publikacji, źródeł, archiwaliów,
- znał/a miejsca w sieci gromadzące dokumenty z przeszłości
- potrafił/a poszukiwać informacji w archiwach internetowych
- potrafił/a łączyć informacje pochodzące z różnych źródeł, weryfikować je
- potrafił/a opracować zebrane informacje i przedstawić efekty działań poszukiwawczych w postaci tradycyjnej i elektronicznej
- próbował/a odróżnić naukowe źródła informacji od pochodzących z popularnonaukowych opracowań i stron internetowych.

METODY PRACY:

Praca z mapą; analiza tekstów źródłowych; praca w zespole; wycieczka do biblioteki (najlepiej jeśli trafimy do placówki większej gromadzącej np. dane i publikacje regionalne, przygotowujące zestawienia bibliograficzne).

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

Atlasy, mapa Europy przełomu XIX i XX, mapa Europy po 1918 oraz mapa Polski 1918-1939, podręczniki do historii, kartki papieru do notatek, komputer z dostępem do Internetu, encyklopedie, słowniki biograficzne.

Bohaterką projektu jest wybitna naukowczyni i dyrektorka biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Ludwika Dobrzyńska-Rybicka (1868-1958) zdobyła wyższe wykształcenie w czasach licznych ograniczeń w dostępie do szkół średnich i wyższych dla kobiet. Na studia musiała wybrać się za granicę, bo żadna uczelnia na ziemiach polskich nie przyjmowała kobiet. Przez kilkadziesiąt lat konsekwentnie zabiegała o poprawę kształcenia i mozolnie realizowała ścieżkę kariery naukowej za granicą i w II Rzeczpospolitej. Przez kilkadziesiąt lat pracowała na UAM i pełniła funkcję dyrektorki biblioteki PTPN. Przez lata opracowywała archiwalia zgromadzone w PTPN od początku działania Towarzystwa. W wyniku długoletniej pracy przygotowała katalogi inkunabułów i książek zebranych w bibliotece. Biografia profesor Dobrzyńskiej-Rybickiej posłuży nam do uświadomienia, jakie przeszkody pokonała w drodze do profesury uzyskanej w okresie międzywojennym i jakie zasługi położyła w pracy bibliotekarskiej. Praca naszej bohaterki w bibliotece jest inspiracją do poznania pracy bibliotekarek i bibliotekarzy w znacznie szerszym zakresie, niż tylko popularne postrzeganie jej jako wypożyczanie książek. Projekt obejmuje wycieczkę do biblioteki, przyjrzenie się tej części zawodu rzadko uświadamianej społecznie a bardzo ważnej dla osób poszukujących specjalistycznych informacji, przeprowadzających badania naukowe. Dla tych osób często przeszukiwanie internetu nie wyczerpuje wszystkich kroków w opracowaniu tematu. Dlatego warto zwrócić uwagę na drugą część nazwy zawodu i studiów - "bibliotekoznawstwo i informacja naukowa".

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Informujemy uczniów o wyborze osoby profesor Ludwika Dobrzyńskiej-Rybickiej. Uczestników dzielimy na kilka grup i przydzielamy materiały oraz zadania. Jedną grupę wyróżniamy z powodu zadań, które wyznaczmy jej członkom. To zespół Profesjonalnej Informacji Naukowej. Pozostałe grupy otrzymują materiały pokazujące dorobek profesor Dobrzyńskiej-Rybickiej. W trakcie opracowania materiałów grupom potrzebne będą informacje, które zamówią w Zespole Profesjonalnym, np. co to był Sejm Dzielnicowy, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Instrukcja dla zespołów przybliży sposób pracy zespołów. Celem takiego podziału jest okazanie wagi profesjonalnych, naukowych opracowań i korzystanie z nich w pracy naukowej.
2. Grupy zapoznają się z materiałami i przygotowują wystawę przybliżającą biografię uczzonej. To propozycja działań w wersji bardziej tradycyjnej lub z grupami, które mają niewielkie doświadczenie w medialnym opracowaniu swojej pracy. W wersji bardziej zaawansowanej, elektronicznej możemy poprosić o opracowanie materiałów w postaci prezentacji multimedialnej w wybranym programie. Grupa pierwsza opracowuje materiały i wyszukuje informacje o drodze uczzonej do wyższego wykształcenia.
Drugi zespół opracowuje informacje o dziedzinach i rodzajach badań naukowych, publikacjach oraz zespołach uczonych, w których była zaangażowana.
Zespół trzeci wyszukuje informacje o zasługach w pracy w bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Naukowego.
Zespół czwarty poszukuje informacji naukowej na zamówienie pozostałych grup.

W czasie pracy i analizy źródeł grupy zgłaszają zapotrzebowanie na informacje o instytucjach, pojęciach, np. inkunabuł, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, itp. Grupa czwarta wyszukuje informacje, dostarcza zespołowi wraz z bibliografią. Ważne, by informacje pochodziły ze źródeł naukowych (w miarę możliwości). Celem ćwiczenia jest pokazanie bardziej wiarygodnych, profesjonalnych stron naukowych i pominięcie, przynajmniej w czasie zajęć, przedsięwzięć popularnonaukowych, hobbystycznych. Zespół Profesjonalnej Informacji Naukowej powinien za każdym razem przygotować też bibliografię, czyli komunikat o miejscu zasięgnięcia wiadomości. Wspomniana grupa będzie poszukiwała wiadomości w internecie, w tym wypadku też zwracamy uwagę na bibliografię. Pomagajmy uczniom w dotarciu do źródeł innych niż: *zadane, ściągą, zaliczaj*, itp..

3. Uczniowie przygotowują i przedstawiają efekty swojej pracy w postaci gazetki szkolnej lub prezentacji multimedialnej. Po zakończeniu tego etapu pracy rozmawiamy o uczonej i grupy informują pozostałych uczestników o swoich poszukiwaniach i odkryciach.

Zwracamy uwagę na determinację w pokonywaniu społecznych i prawnych ograniczeń w dostępie kobiet do wykształcenia oraz na wartość pracy naukowej w czasach zdominowanych przez mężczyznę i współcześnie. Ludwika Dobrzyńska-Rybicka przez długie lata pracowała w bibliotece PTPN, wtedy i teraz nie doceniamy wagi pracy bibliotekarzy i bibliotekarek. Proponujemy umówioną wizytę w większej bibliotece.

WYCIECZKA DO BIBLIOTEKI

W trakcie spotkania w bibliotece pokażemy niektóre działania pracowników bibliotek, takie jak pomoc w szukaniu źródeł i informacji, opracowań, publikacji. Bibliotekarki i bibliotekarze sporządzają bibliografie i katalogi tematyczne, z których korzystają naukowcy, dziennikarze, regionaliści. Wizytę w bibliotece wykorzystajmy do ćwiczeń. Zaproponujmy uczestnikom sporządzenie zestawień 10 publikacji na wybrany temat, np. zakłady i firmy działające w naszej miejscowości w latach 1945-1970, szkoły w naszej gminie w okresie od 1945 do 1999, burmistrzowie/wójtowie w okresie 1919 do 1939 lub 1990 do teraz. Uczniowie sporządzają zestawienie publikacji i opracowań, do których mogą dotrzeć osoby przygotowujące projekty, prace magisterskie, licencjackie, naukowe publikacje i inne. Zadanie ma pokazać wartość pracy osób zatrudnionych w bibliotece.

Na koniec proponujemy zastanowienie się czy współcześnie, w dobie poszukiwań prowadzonych przez komputer, potrzebna jest profesjonalna informacja naukowa. Uczniom w ramach orientacji zawodowej proponujemy zagłębienie na stronę <https://mapakarier.org/> i poszukanie zawodów powiązanych z poszukiwaniem informacji, np. broker/brokerka informacji, sketchnoterka, broker/brokerka prywatności. Na wspomnianej stronie uczniowie znajdą nazwy nowych zawodów związanych nie tylko z poszukiwaniem informacji.

W podsumowaniu możemy poprosić uczestników naszych działań o ich opinię dotyczącą ograniczeń stawianych kobietom sto lat temu. Zapytajmy czy obecnie dostrzegają jakieś przeszkody w pełnej, porównywalnej do mężczyzn, aktywności kobiet. Tematem do rozmowy z uczestnikami projektu mogą stać się zmiany w języku - feminitywy, czyli rzeczowniki określające kobiece zawody i funkcje, np. naukowiec - *naukowczyni*, poseł - *posłanka*, bibliotekarz - *bibliotekarka*.

INSTRUKCJE DO PRACY

ZESPÓŁ NR 1

Waszym zadaniem jest przygotowanie informacji o drodze Ludwiki Dobrzynskiej-Rybickiej do wyższego wykształcenia. Zróbcie zestawienie kolejnych działań podejmowanych przez panią profesor w czasach, gdy dziewczyny nie chodziły do szkół średnich, bo ich dla nich nie było. Opracujcie drogę profesorki do najwyższego tytułu naukowego.

52

ZESPÓŁ NR 2

Waszym zadaniem jest opracowanie informacji o dziedzinach i rodzajach badań naukowych, publikacjach oraz zespołach uczonych, w których była zaangażowana. Sprawdźcie, czy uczona angażowała się społecznie.

ZESPÓŁ NR 3

Waszym zadaniem jest wyszukanie informacji o zasługach w pracy w bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Naukowego. Przyjrzyjcie się szczegółom pracy uczoney i wyjaśnijcie na czym polegały jej zasługi. W jaki sposób umożliwiła innym osobom korzystanie z wielkich zbiorów tej instytucji.

ZESPÓŁ NR 4

INSTRUKCJA DLA ZESPOŁU PROFESJONALNEJ INFORMACJI NAUKOWEJ

Waszym zadaniem będzie poszukiwanie informacji na podstawie zapotrzebowania zgłoszonego przez Wasze koleżanki i kolegów. Ponieważ jesteście profesjonalistami i poszukiwaczami informacji naukowej, to nie możecie w swej pracy opierać się tylko na popularnych źródłach, np. Wikipedii. Nie kwestionujemy wartości społecznej pracy sympatyków i wielbicieli skupionych wokół wspomnianej Wikipedii. Waszym zadaniem jest dotrzeć do naukowych opracowań i poszukać w nich potrzebnych materiałów. Po wyszukaniu informacji spróbujcie ją zweryfikować w innym miejscu lub opracowaniu, a na koniec sporządźcie bibliografię, czyli zestawienie miejsc, z których czerpaliście wiadomości. Jeśli postępowaliście zgodnie z instrukcją, to nabywaliście doświadczenia w byciu rzetelnym naukowcem. Macie możliwość przyjrzenia się wymogom pracy naukowcyń i naukowców.

MATERIAŁ NR 1

Pracownia Biblioteki PTPN. Ludwika Dobrzyńska-Rybicka, Aniela Koehlerówna i Jan Kossowski, ok. 1925

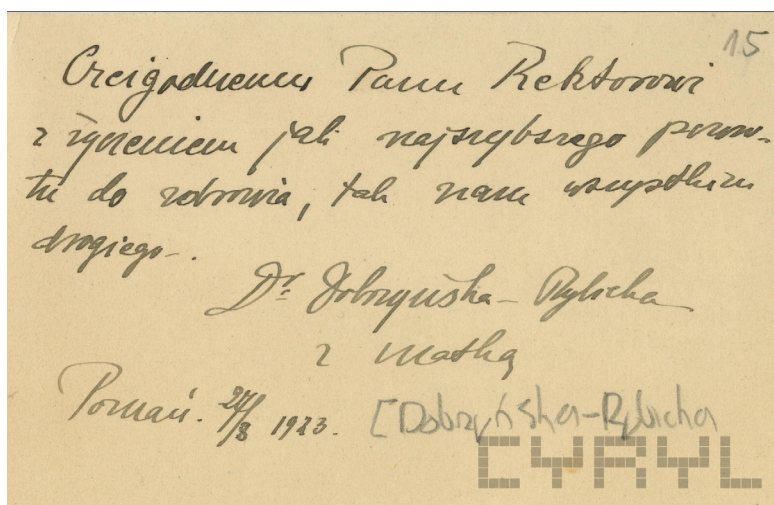
53

Źródło: <https://ptpn.locloud.pl/items/show/1059?lang=de>

MATERIAŁ NR 2

Źródło: <http://gdynaukajestkobieta.amu.edu.pl/ludwika-dobrzynska-rybicka/>

Źródło: <https://cyryl.poznan.pl/obiekt/54392/list-ludwiki-dobrzynskiej-rybickiej-do-rektora-heliodora-swieckiego>

MATERIAŁ NR 3

Ludwika Dobrzyńska - Rybicka (1868-1958), filozofka, długoletnia dyrektorka Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, członkini Komisji Filozoficznej PTPN, profesorka UAM w Poznaniu. Pierwsze nauki pobierała w rodzinnym domu pod okiem matki. W 1880 roku wyjechała do Lwowa, by podjąć naukę w Zakładzie Wychowawczo - Naukowym Wiktorii Niedziałkowskiej. Następnie uczęszczała do wyższej szkoły żeńskiej Anny i Anastazji Danysz w Poznaniu, gdzie w 1887 roku zdała egzamin na wyższą nauczycielkę. Egzamin dojrzałości zdała w Szkole Ludwika w Poznaniu. Następnie zamieszkała w Kaliszu, gdzie rozwinęła swój talent literacki i poznała męża. Studiowała w Zurychu, Paryżu, Oksfordzie i w Leuven (gdzie nie przyjmowano kobiet, ale w tym przypadku zrobiono wyjątek i Ludwika miała indywidualny tok studiów). Doktoryzowała się w styczniu 1909 roku w Zurychu. (praca *Die Ethik von Thomas Brown*, wydana w Poznaniu w 1909). W tym samym czasie związała się z Biblioteką PTPN, gdzie asystowała prof. Erzepkiemu. Zastąpiła go na kierowniczym stanowisku, gdy ten przeszedł w 1919 roku na emeryturę. Jednocześnie współpracowała z innymi badaczami, organizując w przededniu powstania uniwersytetu w Poznaniu, wykłady. W 1918 roku była posłanką na Sejm Dzielnicowy. W 1920 roku obroniła kolejny doktorat w Uniwersytecie Jagiellońskim, będący de facto jej habilitacją i uzyskała prawo do prowadzenia wykładów z historii filozofii. Była drugą kobietą, po Helenie Gajewskiej, która uzyskała tytuł docenta w Polsce. Ponadto wykładała socjologię i naukę obywatelstwa w nowo powstałym Uniwersytecie Poznańskim. W 1933 roku została profesorką. II wojnę światową przeczekała w Śremie, po jej zakończeniu, wróciła do Poznania, gdzie kierowała Zakładem Historii Filozofii UP. W 1949 przeszła na emeryturę. Była członkinią wielu organizacji i stowarzyszeń: PTPN, PAU, Katolickiego Związku Polek, Polskiego Stowarzyszenia „Służba Obywatelska”, Towarzystwa „Warta”, Katolickiego Stowarzyszenia Nauczycielek, Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, Związku Bibliotekarzy i Archiwistów. Działała również na rzecz edukacji dziewcząt i należała do Towarzystwa Pomocy Naukowej dla dziewcząt polskich w Wielkim Księstwie Poznańskim.

- Na podstawie: <http://gdynaukajestkobieta.amu.edu.pl/ludwika-dobrzynska-rybicka/>

MATERIAŁ NR 4

W pierwszych latach istnienia Uniwersytetu Poznańskiego na wszystkich wydziałach kobiety stanowiły zdecydowana mniejszość. Sytuacja ta zmieniła się w ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej. Liczba studentek na Wydziale Humanistycznym w latach 1936/37 i 1937/38 przekroczyła liczbę studiujących mężczyzn (427 na 345 i 387 na 324), na Wydziale lekarskim osiągała coraz większą liczbę ogółu studiujących (233 na 747 i 228 na 688 mężczyzn), także na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym liczba studiujących kobiet zbliżała się do mężczyzn (265 na 388 i 238 na 333), gdy na Wydziale Prawno-Ekonomicznym wynosiła zaledwie powyżej 200 (na 1505 i 1374 mężczyzn).

Obecność studentek, a nawet szczególną rolę, jaką powinny odegrać w życiu uniwersytetu, zauważył podczas inauguracji roku akademickiego 1924/25 w swoim przemówieniu rektor prof. Stanisław Dobrzycki: "Ze szczególnym apelem w tej sprawie chciałbym się zwrócić do młodzieży żeńskiej, do studentek. Może to jest pewnym novum w tradycyjnych przemówieniach rektorskich; ale życie samo dawno już rozwiązało definitywnie kwestię studium kobiecego w uniwersytetach i udział w życiu uniwersyteckim jest czynnikiem, który w tych stosunkach ma już wielkie znaczenie. Otóż w tej kulturze prawdziwego idealizmu wśród młodzieży uniwersyteckiej element kobiecy może i powinien odegrać pierwszorzędna rolę. Wiadomo jak dobroczynny, jak uszlachetniający wpływ na swe otoczenie wywiera kobieta rozumna i szlachetna. Niechajże ten wpływ objawi się i na naszym terenie uniwersyteckim, niechajże ten idealizm promieniuje od młodzieży żeńskiej, świadomej tego, jak wiele dobrego może zdziałać w otoczeniu uniwersyteckim, studenckim"

Rektor Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Franciszek Krzysztalowicz, nie był także życzliwie usposobiony wobec studentek i rok później w swoim przemówieniu inauguracyjnym powiedział: "Pragnę się chwilę zatrzymać na tym fakcie wzmagającej się frekwencji kobiet na uniwersytecie, co można rozpatrywać z rozmaitych stron. W każdym razie objaw ten nie zdaje się być zdrowym, bo jest to dążność kobiety do pracy najczęściej nieproduktywnej z dużym nakładem pracy i wysiłku umysłowym i ekonomicznym"(...)

W okresie międzywojennym podjęła pracę na polskich uczelniach pierwsza generacja absolwentek studiów wyższych, ponieważ dopiero od 1897 roku młode kobiety mogły podjąć studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, a od 1915 roku na Uniwersytecie Warszawskim. Uzyskiwanie przez kobiety stopnia doktora było w Polsce niepodległej już dość oczywiste, habilitacja jednak była w okresie międzywojennym osiągnięciem niezbyt częstym. Uzyskanie statusu samodzielnego pracownika na Uniwersytecie Poznańskim było bardzo rzadkim osiągnięciem wśród kobiet.

Helena Gajewska i Ludwika Dobrzyńska-Rybicka były pierwszymi kobietami habilitowanymi w 1919 r. na UJ, a równocześnie pierwszymi, które otrzymały docentury w Polsce. Ludwika Dobrzyńska-Rybicka jeszcze przed habilitacją została zatrudniona na Uniwersytecie Poznańskim w maju 1919 r. w charakterze docenta prywatnego z zastrzeżeniem, że jeżeli w ciągu dwóch lat nie habilituje się, utraci prawo wykładania. Wymóg ten spełniła, uzyskując w 1920 r. uprawnienia na UJ na podstawie pracy pt. System etyczny Hugona Kołłątaja na podstawie źródeł rękopiśmiennych. Poza wykładami z filozofii i socjologii na uniwersytecie Dobrzyńska-Rybicka prowadziła zajęcia w ramach systemu powszechnych wykładów uniwersyteckich, zwanego Uniwersytetem Ludowym. W okresie międzywojennym wielu doktorów habilitowanych poza wykładami na uczelni podejmowało inną pracę zarobkową. Dobrzyńska-Rybicka pracowała w bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk – od 1919 r. aż do przejścia na emeryturę w 1937 roku. Jej dorobek naukowy obejmował szereg prac z filozofii, socjologii, nauki obywatelstwa, psychologii, bibliografii oraz publikacje popularnonaukowe. W uznaniu jej osiągnięć naukowych i dydaktycznych Rada Wydziału Humanistycznego UP wystąpiła z wnioskiem do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o przyznanie jej godności profesora tytularnego, co nastąpiło w 1931 r.

Mimo że Dobrzyńska-Rybicka osiągnęła wiek emerytalny w 1934 r., Rada Wydziału Humanistycznego jednomyślnie uchwaliła wniosek do ministerstwa o przedłużenie jej prawa wykładania. Prowadziła zajęcia do wybuchu II wojny światowej. Zatrudniona była na Uniwersytecie także po wojnie – do 1948 roku.

- Na podstawie: D. Mazurczak, Przykłady karier akademickich kobiet na Uniwersytecie Poznańskim w okresie międzywojennym, Przegląd Politologiczny, nr 2 z 2011, s. 197-205

MATERIAŁ NR 5

W trakcie pracy w Bibliotece PTPN sporządziła książkowy katalog alfabetyczny i kartkowy katalog systematyczny, który zaginął w czasie II wojny światowej. Wyodrębniła z magazynu głównego inkunabuły i częściowo je opracowała. Wydzieliła też XVI-wieczne druki polskie oraz Polski dotyczące i wraz z A. Koehlerówną opracowała *Katalog druków polskich XVI wieku*, zawierający ponad 400 pozycji (jeden z pierwszych tego typu w Polsce). Publikowała artykuły, w których informowała o drukach z księgozbioru Biblioteki TPN w Poznaniu. Napisała pierwszą monografię tejże biblioteki, opublikowaną w 50. tomie „Roczników PTPN”. Opracowała też przewodnik po zbiorach towarzystwa, wydany w 1917 roku.(...)

Brała udział w wielu zjazdach i kongresach naukowych, m.in. w VI Międzynarodowym Kongresie Wychowania Moralnego (Kraków 1934), Zjeździe Socjologów (Warszawa 1935), III Polskim Zjeździe Filozoficznym (Kraków 1936), XI Międzynarodowym Kongresie Psychologicznym (Paryż 1937), IX Międzynarodowym Kongresie Filozoficznym (Paryż 1937), IV Międzynarodowym Kongresie w sprawie Jedności Wiedzy Naukowej (Cambridge 1938). Była członkiem Komisji Filozoficznej, Komisji Psychologicznej, Komisji Nauk Społecznych oraz Wydziału Historyczno-Literackiego PTPN, Wydziału Filozoficznego Polskiej Akademii Umiejętności oraz Towarzystwa Filozoficznego w Krakowie. Była działaczką ruchu kobiecego. Walczyła o równouprawnienie kobiet w życiu politycznym i zawodowym. Współtworzyła Naczelną Organizację Kobiet (NOK). Działała w wielu organizacjach społecznych: Katolickim Związku Polek, Polskim Stowarzyszeniu Kobiet z Wyższym Wykształceniem „Przystań” w Poznaniu, Stowarzyszeniu „Służba Obywatelska” i Towarzystwie „Warta”. W 1918 roku była posłanką na Sejm Dzielnicowy.

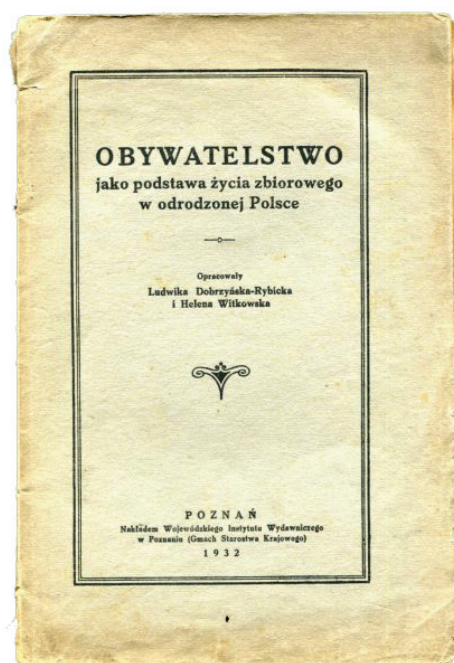
- Na podstawie: M. Boksa, Spuścizny konserwatorów zbiorów, kierowników i dyrektorów Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/b/article/view/148/103> (dostęp: 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 6

Dr Dobrzyńska-Rybicka uczestniczyła też w kilku zjazdach naukowych i kongresach w kraju i za granicą. W 1932 r. była na zjeździe filozoficznym w Oxfordzie. Na międzynarodowym kongresie psychologicznym w Paryżu w 1937 r. wygłosiła referat na temat swojej pracy *Studium o automatyzmie graficznym*, który wzbudził ogólne zainteresowanie i dyskusję. W tym samym roku uczestniczyła w paryskim IX kongresie filozoficznym dla uczczenia 100-iej rocznicy Discours de la méthode Kartezjusza. Na VI międzynarodowym kongresie wychowania moralnego w Krakowie w 1934 r. wygłosiła referat, zatytułowany Les elements d'éducation morale dans le travail collectif, a w roku następnym na zjeździe socjologów w Warszawie referat o Przędownictwie i kierownictwie jako problemie społecznym. Na trzecim polskim zjeździe filozoficznym w Krakowie w roku 1936 mówiła o *Roli czynników społecznych w rozwoju świadomości moralnej*.

- Na podstawie: A. Koehlerówna, Ludwika Dobrzyńska-Rybicka 1868-1958 (pdf) http://www.mediateka.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=1215&from=&dirids=1&ver_id=123753&lp=1&QI=55D82045E-823488CAEF61BC230A03F53-3 (dostęp 20.06.2020)

MATERIAŁ NR 7

57

Źródło: <http://gdynaukajestkobieta.amu.edu.pl/ludwika-dobrzynska-rybicka/>

STRONY DO POSZUKIWANIA INFORMACJI:

- <http://gdynaukajestkobieta.amu.edu.pl/ludwika-dobrzynska-rybicka/>
- <http://fundacjakochaniapoznania.pl/ulice-kobiet-ludwika-dobrzynska-rybicka/>
- <http://sejm-dzielnicowy.ptpn.poznan.pl/dobrzynska-rybicka-ludwika/>

D. Gucia, Ludwika Dobrzyńska-Rybicka - hrabianka i profesor, Przegląd Wielkopolski, nr 1, 2016, s.43-49

- https://issuu.com/slopien/docs/111_1_2016 (dostęp 20.06.2020)

SCENARIUSZ NR 3

HELENA SEMADENI I WANDA HABERKANT

58

Źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/Helena_Semadeni_%281868-1948%29_zdjecie_z_paszportu_1921.jpg (dostęp 22.06.2020)

CELE:

Po zajęciach uczeń/uczennica będzie:

- znał/a ograniczenia w dostępie do wyższego wykształcenia przez Polki na przełomie XIX i XX wieku,
- znał/a warunki i okoliczności kształcenia kobiet na przełomie XIX i XX wieku pod zaborem rosyjskim,
- znał/a podstawowe różnice doktrynalne między katolikami i ewangelikami,
- znał/a zjawisko osadnictwa ewangelików na ziemiach Wielkopolski na przestrzeni wielu wieków,
- znał/a strony w sieci gromadzące dokumenty z przeszłości,
- potrafił/a poszukiwać informacji w archiwach internetowych,
- potrafił/a łączyć informacje pochodzące z różnych źródeł, weryfikować je,
- potrafił/a opracować zebrane informacje i przedstawić efekty działań poszukiwawczych w postaci tradycyjnej i elektronicznej.

METODY PRACY:

Praca z mapą; analiza tekstów źródłowych; praca w zespole; wycieczka na cmentarz ewangelicki znajdujący się w pobliżu.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

Atlasy, mapa Europy przełomu XIX i XX, mapa Europy po 1918 oraz mapa ziem polskich pod zaborem, podręczniki do historii, kartki papieru do notatek, komputer z dostępem do Internetu, encyklopedie, słowniki biograficzne.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Na początku spotkania informujemy uczniów o jego celach. Poznamy Helenę Semadeni prowadzącą pensję dla dziewcząt w Koninie i Kaliszu. Biografia Semadeni posłuży nam do poznania licznych ograniczeń w kształceniu kobiet na przełomie wieków wynikających z tradycyjnego postrzegania ról społecznych kobiet i mężczyzn oraz polityki zaborcy rosyjskiego. Rodzina naszej bohaterki przybyła na ziemię polskie ze Szwajcarii i jest dowodem na wielowiekowe osadnictwo różnych grup wyznaniowych i narodowościowych w Wielkopolsce. Rodziny osadników, zasiedlające wszystkie części Wielkopolski w ciągu kilku pokoleń, zwykle się polonizowały. Wielu z nich pozostawiło trwały ślad w regionie, w dorobku kulturalnym i materialnym dziedzictwie. Zapytaj uczniów czy wiedzą o tym, skąd wywodzili się „obcy” mieszkający w przeszłości w naszej miejscowości. Skąd i kiedy dotarli do Wielkopolski.

Zajęcia posłużą nam do uświadomienia uczniom, jak wielokulturowe było społeczeństwo Wielkopolski na przestrzeni wieków. Drugą część zajęć proponuję poświęcić na poszukanie informacji o cmentarzach ewangelickich w okolicy i zrealizowaniu wycieczki, projektu związanego z takim obiektem.

2. Zapytaj uczniów o powody, które skłaniały ludzi w przeszłości do opuszczania stron rodzinnych i przenoszenia się w nieznaną. Przypomnij osadnictwo niemieckie w średniowieczu i jego skutki, zwróć uwagę na uproszczenie w określeniu osadnictwo niemieckie. Pod tym pojęciem kryją się przybysze nie tylko z Niemiec, ale także ze Szwajcarii i Holandii. Zapytaj o ocenę tego zjawiska (przemieszczania się ludności niemieckiej i osiedlania się na ziemiach polskich). Czy przemieszczenia były korzystne dla rozwoju ziem polskich? Czy decyzja o opuszczeniu stron rodzinnych była łatwa czy trudna?

Oprócz przyczyn ekonomicznych, częstym powodem osiedlania się ludności pochodzącej z terenów Niemiec, Holandii, Szwajcarii, były prześladowania religijne, nieraz oba powody łącznie. Z racji położenia Wielkopolska przyjmowała przez wieki różne grupy ludności pochodzącej z Niemiec, a ślady zamieszkiwania występują w wielu miejscowościach. Ponieważ poznamy rodzinę ewangelicką, to przypomnijmy podstawowe informacje o tym odłamie chrześcijaństwa. Rozdaj uczniom materiał nr 1, czyli rozsypankę. Zadaniem uczniów będzie dopasowanie podstawowych zasad katolicyzmu i protestantyzmu. Oprócz różnic proponujemy podkreślenie cech wspólnych, stąd w zadaniu uczniowie dopasują elementy różne dla obu wyznań oraz wspólne. To ostatnie umieszczamy po to by uczniowie mieli świadomość przynależności wyznawców obu społeczności do chrześcijaństwa. Poinformuj o nierównej ilości określeń w zadaniu. To utrudnienie, które ma eliminować łatwiejsze dopasowanie, np. po trzy terminy do każdego wskazania. Ilość sformułowań odnoszących się do każdej z religii możemy zredukować lub powiększyć, jeśli uznajemy to za zasadne.

3. Dzielimy uczestników na grupy, rozdajemy materiały i instrukcje.

INSTRUKCJA DLA ZESPOŁU NR 1

Waszym zadaniem jest zapoznanie się z materiałami dotyczącymi Heleny Semadeni. Zwróćcie uwagę na rodzinę naszej bohaterki, ojca - Adama Haberkanta - pastora kościoła ewangelickiego i pastora Władysława Semadeni - męża Heleny. Sprawdźcie w słowniku znaczenie słowa pastor. Ważną postacią w rodzinie była siostra Heleny - Wanda Haberkant. W trakcie pracy szukajcie informacji za pomocą mediów, np. w Internetowym Polskim Słowniku Biograficznym. Informacje o nauczycielce i jej rodzinie opracujcie za pomocą mapy myśli. Najważniejszą osobą dla nas jest Helena Semadeni. Możecie taką pracę wykonać elektronicznie.

INSTRUKCJA DLA ZESPOŁU NR 2

Waszym zadaniem jest zapoznanie się z materiałami i opracowanie tematu pensji dla dziewcząt, czyli szkół prywatnych funkcjonujących w zaborze rosyjskim na przełomie XIX i XX wieku. Zastanówcie się nad rolą Heleny Semadeni, prowadzącej taką instytucję w Koninie i Kaliszu. Uzupełnijcie informacje o inne pola aktywności i zastanówcie się nad celami, jakie stawiała sobie nasza bohaterka. W podsumowaniu opracujcie plakat informacyjny i reklamujący pensję pani Semadeni. (Plakat możecie zrealizować w wersji elektronicznej).

4. Zespoły omawiają efekty pracy i demonstrują graficzne opracowania. Skupiamy się na dokonaniach Heleny Semadeni, podkreślamy jej zaangażowanie w dobre funkcjonowanie placówki. Zauważamy gruntowne wykształcenie wszystkich członków rodziny. Zwracamy uwagę na rolę prywatnych szkół dla dziewcząt w okresie rusyfikacji i ścisłej kontroli władz zaborczych. Szkoły prywatne, do których zwykle uczęszczały córki zamożniejszych rodziców, były jedyną możliwością kształcenia. Na terenie ziem Królestwa na przełomie wieków funkcjonowało tylko kilka szkół rosyjskich, przyjmujących uczennice. W zaborze pruskim władze też ograniczały możliwości kształcenia dziewcząt. W trakcie zajęć pojawi się problem podziału ziem Wielkopolski między zaborcami. Dlatego prosimy uczniów o poszukanie na mapie Konina i Kalisza i sprawdzenie, do jakiego państwa zaborczego przynależała ta część regionu.
5. Rodziny Haberkant i Semadeni są przykładem licznego osadnictwa ewangelików różnego rytu na terenie Wielkopolski. Druga wojna i czas powojenny znacznie zmniejszył liczebność tej grupy Wielkopolan. Liczne zbory, pastorówki zostały przejęte, a cmentarze popadały w zapomnienie. Od kilku lat w całym regionie można zauważyć oddolną aktywność społeczną, polegającą na porządkowaniu tych obiektów. Proponujemy uczniom odszukanie informacji o cmentarzach w okolicy i zorganizowanie wycieczki. Możemy zaproponować uczniom wykonanie fotografii cmentarza lub miejsca dawnego pochówku. Dobrym początkiem będzie próba odczytania nazwisk umieszczonych na nagrobkach i odszukanie informacji o zmarłych w regionalnych publikacjach. Innym pomysłem na projekt działań lokalnych jest przypomnienie postaci nauczycielek naszych rodziców lub uczących dziadków. Wykorzystajmy wspomnienia rodziców naszych uczniów lub dziadków, skonforntujmy z dokumentami w postaci kronik szkolnych, zdjęć ze zbiorów rodzinnych. Na stronach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej możemy szukać publikacji i prasy bez konieczności udania się do specjalistycznej biblioteki. Regionalne muzea przechowują dokumenty, a pracownicy odpowiedzą nam, gdzie poszukiwać potrzebnych materiałów. Rodziny i potomkowie nauczycielek zwykle dysponują fotografiami i dokumentami. Zachęcamy uczniów do zrealizowania wywiadów z członkami rodziny, w których opowiedzą o swoich nauczycielkach (materiał nr ...)

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Zasady wspólne dla religii katolickiej i luterńskiej

BIBLIA PODSTAWĄ WIARY
OBOWIĄZUJE JEDEN CHRZEST
WIARA W JEDNEGO BOGA
CREDO - WSPÓLNE WYZNANIE WIARY

Zasady religii katolickiej

TYLKO KOŚCIÓŁ MOŻE INTERPRETOWAĆ PISMO ŚWIĘTE
OBOWIĄZUJE 7 (SIEDEM) SAKRAMENTÓW
FUNKCJONUJE KULT ŚWIĘTYCH, RELIKWII I WIZERUNKÓW (OBRAZÓW)
ZBAWIENIE MOŻNA UZYSKAĆ POPRZEC WIARĘ I UCZYNKI
SZCZEGÓLNY KULT MARII - MATKI CHRYSZTUSA
ZASADA CELIBATU KAPŁANÓW
PAPIEŻ JEST ZWIERZCHNIKIEM KOŚCIOŁA

Zasady religii luterńskiej

KAŻDY WIERZĄCY MOŻE SAMODZIELNIE INTERPRETOWAĆ PISMO ŚWIĘTE
OBOWIĄZUJĄ 2 (DWA SAKRAMENTY)
JEDYNYM SYMBOLEM JEST KRUCYFIKS
ZBAWIENIE MOŻNA UZYSKAĆ TYLKO POPRZEC WIARĘ

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

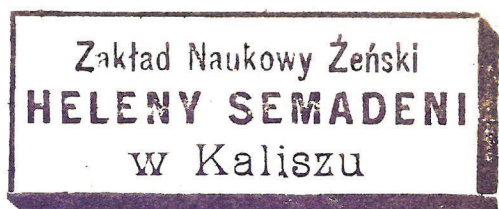

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 3

Helena Semadeni z mężem Władysławem

Źródło: <https://polona.pl/item/o-pracy-tajnej-towarzystwa-tomasza-zana-pod-jarzmem-pruskiem-kilka-wspomnien,NzMxMzE5Nzg/6/#item> (dostęp 20.06.2020) Materiał pomocniczy NR 4

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 4

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pieczatka_pensji_Heleny_Semadeni.jpg (dostęp: 22.06.2020)

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 5

Rodzina Semadenich

Ród Semadenich wywodzi się ze Szwajcarii z kantonu Gryzonia, w pobliżu granicy włoskiej. Nazwisko rodowe pochodzi od nazwy miejscowości Samedan. Szwajcarzy, którzy osiedlili się w Polsce znani są jako Semadeniowie. Do końca wieku XVIII wszystkie imiona w tej rodzinie miały brzmienie włoskie. Później zaczęły się pojawiać imiona Jakub, Kacper, Józef, a jako miejsca urodzin widoczne są miejscowości polskie: Płock, Łomża, Kalisz. Najważniejszą postacią linii pastorskiej był Władysław Semadeni (1865–1930), syn Józefa (1812-1897) właściciela cukierni w Warszawie i Marii Anny z Ragazzich. Po uzyskaniu matury w Płocku, studiował na wydziale teologicznym uniwersytetu w Królewcu. Po studiach w 1887 powrócił do Warszawy, a po odbyciu praktyki przy superintendencji ks. Auguście Diehlu, w lipcu 1888 r. został duchownym Kościoła ewangelicko-reformowanego i administratorem, a następnie pastorem parafii w Żychlinie koło Konina. Od 1890 do połowy 1905 r. pełnił funkcję proboszcza. Poza pracą duszpasterską od 1901 r. uczył w Kaliszu na pensji dla dziewcząt prowadzonej przez żonę Helenę.

Helena Semadeni z domu Haberkant urodziła się 15 marca 1868 r. w Dąbiu nad Nerem (pow. kolski), w rodzinie Adama Haberkanta (1829-1905), pastora Kościoła ewangelickiego w tymże Dąbiu nad Nerem i Heleny (1844-1916), córki pastora Tydelskiego z Włocławka. Miała młodszą siostrę Wandę. Obie ukończyły rządowe rosyjskie gimnazjum żeńskie w Kaliszu, Helena w 1883, Wanda – ze złotym medalem w 1887.

- Na podstawie: E. Andrysiak, *Zakład Naukowy Żeński Heleny Semadeniowej w Kaliszu i jego znaczenie dla kształcenia kobiet*, [w:] Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2018, nr 18, s.171-188.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 6

Aktywność Heleny Semadeni w Kaliszu

Włączyła się też w działalność społeczną. Liberalizacja polityczna po 1905 r. stworzyła możliwości do zakładania stowarzyszeń i organizacji kobiecych. Jeszcze w grudniu 1905 r. założony został Związek Pracy Kobiet, był to oddział Warszawskiego Stowarzyszenia Równouprawnienia Kobiet, a jego przewodniczącą została H. Semadeni. W kwietniu 1908 r. związek przekształcony został w Polskie Stowarzyszenie Równouprawnienia Kobiet w Kaliszu. Celem stowarzyszenia było m.in. „szerzenie w społeczeństwie zasady równouprawnienia z mężczyznami w dziedzinie wychowania i wykształcenia, życia ekonomicznego, w stosunkach obyczajowych, prawnych i społeczno-politycznych”.

Zarejestrowane 2 listopada 1906 r. Towarzystwo Kursów Popularnych im. A. Asnyka w Kaliszu 11 listopada zamieściło w „Gazecie Kaliskiej” odezwę z prośbą o wstępowanie w jego szeregi. Z czterech wydzielonych w towarzystwie wydziałów (kasowy, wykładowy, biblioteczny i budowy „Domu Ludowego im. Adama Asnyka”), największe znaczenie miał wydział wykładowy, zajmujący się organizowaniem odczytów. Jego zadaniem było także przygotowywanie wykładów i kursów wieczorowych dla członków. Helena Semadeni należała do grupy związanej z organizowaniem kursów dla osób nie znających języka polskiego. Wspólnie z grupą kilkunastu osób ofiarowała bibliotece Towarzystwa 470 tomów.

- Na podstawie: E. Andrysiak, *Zakład Naukowy Żeński Heleny Semadeniowej w Kaliszu i jego znaczenie dla kształcenia kobiet*, [w:] Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2018, nr 18, s.171-188.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 7

Szkoła Heleny Semadeni

W czerwcu 1901 r. na łamach „Gazety Kaliskiej” Helena Semadeni zamieściła ogłoszenie informujące o przeniesieniu pensji żeńskiej z Konina do Kalisza:

Czteroklasowa pensja pn. „Zakład Naukowy Żeński Heleny Semadeni w Kaliszu” została otwarta przy ul. Babinej 2. W budynku, poza salami lekcyjnymi, mieścił się internat. Na pierwszym piętrze był salon przełożonej, obok którego znajdowała się jadalnia dla pensjonarek i nauczycielek. Lekcje odbywały się na parterze budynku. Drugie piętro przeznaczono na sypialnie dla dziewcząt.

Poza H. Semadeni, która wykładała historię powszechną i jej męża prowadzącego dwa przedmioty (geografia, kaligrafia), języków obcych uczyły „cudzoziemki”. Nauczycielki języków obcych Semadeni sprowadzała z Niemiec, Francji i ze Szwajcarii. Zarówno na lekcjach, jak i w internacie uczennice rozmawiały z nimi wyłącznie w języku obcym.

Poza wspomnianymi już historią powszechną, geografią i kaligrafią w programie pensji były: matematyka, śpiew, gimnastyka i roboty ręczne. Przedmiotem obowiązkowym był język rosyjski. Profesor Edward Polanowski pisał, że „język polski cieszył się swobodą nie znaną w szkołach rządowych, stąd tak wyraźnie uczennice odczuwały

różnice między atmosferą patriotyczną pensji a reżimem carskiego gimnazjum". Polski charakter szkoły H. Semadeni potwierdziła w 1905 r. w oświadczeniu skierowanym do redakcji „Gazety Kaliskiej”:

Szanowny Panie Redaktorze! W celu uniknięcia błędnych przypuszczeń ze strony miejscowego społeczeństwa, upraszam Szanownego Pana o zamieszczenie niniejszego oświadczenia, że na pensji prywatnej, prowadzonej przeze mnie w Kaliszu, wykłady wszystkich przedmiotów, oprócz języka rosyjskiego, historii i geografii Rosji, odbywają się w języku polskim i nadal tak samo jedynie prowadzone będą.

W lipcu 1907 r. na łamach „Gazety Kaliskiej” informowano, że zakład naukowy żeński Heleny Semadeni ulega przekształceniu na 7-klasowe gimnazjum żeńskie. Językiem wykładowym pozostawał język polski, a planowane zmiany dotyczyły ułożenia programu tak, aby uczennicom, które kończyły szkołę, umożliwić uzyskanie matury. Helena Semadeni prowadziła swój Zakład Naukowy Żeński w Kaliszu od września 1901 do marca 1909 r.

- Na podstawie: E. Andrysiak, *Zakład Naukowy Żeński Heleny Semadeniowej w Kaliszu i jego znaczenie dla kształcenia kobiet*, [w:] Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2018, nr 18, s.171-188.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 8

Szkoła w „Nocach i dniach” Marii Dąbrowskiej

Na pensję Semadeni w latach 1901-1904 uczęszczała Maria Szumska, później Dąbrowska i to dzięki niej mamy informacje o szkole i nauczycielach, których opisała w powieści *Noce i dni*. Przełożona pensji H. Semadeni i jej mąż występują tam pod nazwiskiem Wenorden.

Państwo Wenordenowie także oboje wykładali. On geografię i kaligrafię, ponieważ bardzo pięknie pisał, ona – historię powszechną.

A byli tak zaprzętnięci sprawami zarządu szkołą, że się spóźniali na lekcje. Dziewczętom wydawało się, że pensja idzie sama przez się, jednak przecie prowadzenie jej wymagało niemałych trudów. Często, gdy pani Wenordenowa już na jaki kwadrans po dzwonku przysłała do klasy, wywoływano ją, bo trzeba było na gwałt coś załatwić w domu albo nawet na mieście. Dziewczynkom obijały się o uszy jakieś długi, spłaty, weksle. To znów, że trzeba zabiegać o względy rządowego inspektora, by nie przychodził albo przyszedłszy patrzył na różne rzeczy przez palce.

Pani Wenordenowa unikała wobec dziewcząt przymusu i starała się zostawić im jak najwięcej swobody osobistej, przestrzegając jedynie kilku norm postępowania, zgodnych z jej poczuciem etycznym. Nie przychodziło jej to z taką zupełną łatwością, ponieważ z natury była nieco porywczą i despotyczną i władała nią parę namiętnych przeświadczeń, które chętnie wdrażała drugim nie tak liberalnymi środkami. W sprawach religijnych szerzenia poglądów musiała się wystrzegać. Bo byłoby to sprzeczne z ambicją, że jej zakład jest szkołą jak największego poszanowania i równouprawnienia wszystkich wyznań, a następnie i życiowe względy przemawiały za powściągliwością w tej sprawie. Już i tak na jej szkołę zwrócone były oczy wszystkich krucht kościelnych Kalińca, a choć nie brakło jej przyjaciół wśród ludzi o szerszych poglądach, miała i wrogów, gotowych korzystać z każdej sposobności, żeby jej szkodzić.

- Na podstawie: E. Andrysiak, *Zakład Naukowy Żeński Heleny Semadeniowej w Kaliszu i jego znaczenie dla kształcenia kobiet*, [w:] Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2018, nr 18, s.171-188.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 9

Szkoła we wspomnieniach Marii Dąbrowskiej

Uczyłam się tam [w Kaliszu] w polskiej, prywatnej szkole. Nie znałam patriotyzmu pojętego jako nienawiść i bunt. Uczucia te obowiązywały mnie jedynie na lekcjach historii Polski. Poza tym w szkole naszej Polska zdawała się być

już dawno niepodległa. Wszystko tchnęło tam życzliwością do świata, do ludzi, do życia. Uczucia te owładnęły i mną, a owładnęły z tym większą łatwością, że byłam do nich z natury usposobiona.

Zakład Naukowy Żeński H. Semadeni był postrzegany jako bardzo dobra szkoła, ale zapewne droga. Na kartach powieści Dąbrowskiej czytamy dlaczego powieściowa bohaterka – Barbara Niechcic podjęła decyzję o wyborze tej właśnie szkoły dla córki.

Są tam podobno trzy rodowite cudzoziemki. Wszystkie najlepsze siły nauczycielskie prowadzą lekcje. I w ogóle wiem, jaki duch tam panuje. Postępowy i patriotyczny w taki sposób, jak ja to rozumiem. Bez szowinizmu. Niechcic przypatrzył się żonie z pewnym zdziwieniem.

- Bój się Boga powiedział. – Wybrałaś najdroższą szkołę. To będzie kosztowało z kilkadziesiąt rubli miesięcznie.

Literacki opis pensji Heleny Semadeni utrwalony w powieści Noce i dnie Marii Dąbrowskiej nie stanowi z pewnością źródła naukowego, ale wydaje się, że pisarka wiernie oddała panującą w szkole atmosferę, opisała przełożoną i nauczycieli. Utrwaliła w ten sposób obraz szkoły dla dziewcząt działającej w Kaliszu na początku XX wieku.

- Na podstawie: E. Andrysiak, *Zakład Naukowy Żeński Heleny Semadeniowej w Kaliszu i jego znaczenie dla kształcenia kobiet*, [w:] Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2018, nr 18, s.171-188.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 10

Zdjęcie z okresu 1900-1910. Dziewczeta z pensji kaliskiej. Ze zbiorów Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej.

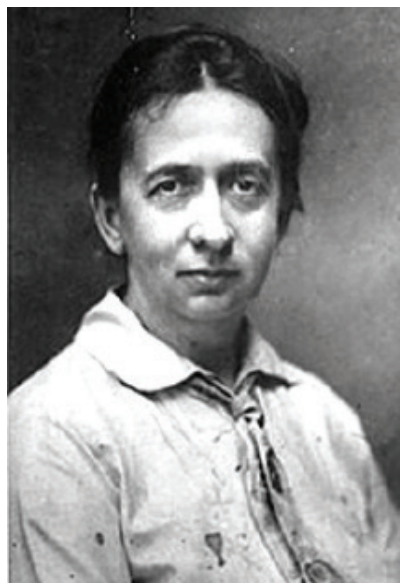
Źródło: <https://muzeawielkopolski.pl/ekspozat/dziewczeta-z-pensji-kaliskich> (dostęp 22.06.2020)

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 11

Źródło: <https://muzeawielkopolski.pl/kolekcja/pocztowki/19> (dostęp 22.06.2020)

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 12

Wanda Haberkant

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wanda_Haberkant%C3%B3wna (dostęp 22.06.2020)

WANDA HABERKANTÓWNA (1871–1930) „Przyrodniczka zakochana w wielkości wszechświata” – tak o tej niezwykłej nauczycielce napisał w liście do M. Witkowskiej Staniewski. To postać wyjątkowa, choć już nieco zapomniana. W Koninie (gdzie pracowała) i w Dąbiu nad Nerem (gdzie się urodziła) już nikt o niej nie pamięta. A nie zasłużyła na niepamięć, choćby przez fakt że wniosła wiele do metodyki nauczania przyrody, szczególnie w okresie kiedy polska szkoła się odradzała po ponadstuletniej niewoli. Wanda Haberkantówna urodziła się 10 maja 1871 r. w Dąbiu nad Nerem w rodzinie ewangelickiej. Jej ojciec Jan Adam Heberkant był pastorem.

Brał udział w powstaniu styczniowym. Matka Helena, z domu Tychelska prowadziła dom. Dzieciństwo spędziła w Dąbiu w obcowaniu z przyrodą, co miało znaczny wpływ na jej późniejsze zainteresowania. W 1887 r. ukończyła gimnazjum rządowe w Kaliszu i otrzymała propozycję pozostania w szkole w charakterze nauczyciela – odmówiła. Warto zaznaczyć, że miała wówczas 16 lat. Przeniosła się do Konina i pracowała w pensji żeńskiej prowadzonej przez swoją siostrę. W 1893 r. wyjechała do Genewy na studia, które zwieńczyła doktoratem z chemii. Wróciła do Konina i przez jakiś czas pracowała na pensji u swojej siostry. Przeniosła się jednak do Kalisza, gdzie możliwości realizacji w zawodzie nauczyciela były zdecydowanie większe niż w Koninie. Dla Haberkantówny okazały się jednakże niewystarczające. Dlatego w 1902 r. podjęła decyzję o wyjeździe do Warszawy. Jej pasja i pracowitość sprawiły, że stała się rozchwytywaną nauczycielką. Uczyla w prywatnych szkołach prowadzonych przez Kotwicką, Jankowską czy Sierpińską. Dostała się również jako wykładowca na kursy pedagogiczne prowadzone przez Jadwigę Chrzęszczewską. Równocześnie prowadziła zajęcia z chemii w tajnej szkole Stefanii Sempołowskiej. Lekcje te były bogato ilustrowane doświadczeniami, choć nie było ku temu dogodnych warunków. Zwykły rozsuwany stół przykryty ceratą zastępował stół laboratoryjny. Dla swych uczniów była nie tylko nauczycielką chemii, lecz także pedagogiem. Swoim podopiecznym wpajała, że istotne jest dla nich zdobycie wykształcenia i samodzielności. Sama nie znosiła u kobiet takich cech, jak: ślamazarność i niezaradność. Pobyt w Warszawie to również początek jej działalności pisarskiej. Pierwsze kroki w tym obszarze stawiała, pisując do „Przyjaciela Dzieci”. W ten sposób przekazywała dzieciom treści przyrodnicze, których nie znalazłyby w rosyjskich podręcznikach. Patriotyczne wychowanie wyniesione z domu rodzinnego i niechęć do rosyjskiego zaborcy sprawiły, że w 1905 r. przystąpiła do strajku szkolnego. Uczyniła to z ramienia koła wychowawców. Żywiłość, z jaką przystąpiła do strajku, spowodowała, że zerwała współpracę z niektórymi pensjami żeńskimi, ryzykując w ten sposób utratę zarobku. W. Haberkantówna miała nadzieję, że po strajku powstaną szkoły polskie i nowoczesne. Sama nie przestawała uczyć – najczęściej na kompletach i w średnich szkołach dla dziewcząt. Dla Haberkantówny jako pierwszorzędnej siły pedagogicznej zajęć na tych kompletach nie brakowało. Ponieważ odbywały się one w bardzo trudnych warunkach, zmuszało to nauczycieli do wysiłków i doskonalenia swego warsztatu metodycznego. Dla Haberkantówny był to okres dojrzewania jej przyszłej doskonałości metodycznej. Rozwinęła się ona szczególnie w czasie, gdy pracowała w szkole Jadwigi Kowalczykówny, wiążąc między innymi lekcje przyrody z wycieczkami i zajęciami w pracowni przyrodniczej. W. Haberkantówna pracowała w tej szkole 20 lat. W tym czasie opracowała metodykę wycieczek szkolnych jako elementu wspierającego naukę przyrody. Całkowite zaangażowanie w pracę nauczycielską odbiło się na jej zdrowiu. Wakacje spędzała nad Atlantykiem, stosowała różne próby dietetyczne. W czasie jednego z takich pobytów w 1909 r. napisała – jak oceniają ją współcześni – najlepszą swoją książkę Śmietnik. Książka doczekała się czterech wydań, ostatnie w 1928 r. W okresie I wojny światowej zaangażowała się na rzecz szerzenia oświaty, szczególnie wśród osób dorosłych. Traktowała to jako formę ucieczki od problemów życia codziennego: wojny i śmierci najbliższych – matki i brata. W 1918 r. za sprawą prof. A. B. Dobrowolskiego przystąpiła do opracowania protokołów z lekcji przyrody. Tak powstało trzytomowe dzieło z konspektami lekcji przyrody dla szkół powszechnych. Był to początek jej działalności w kierunku tworzenia oświaty w odradzającej się szkole polskiej. Była autorką programu przyrodoznawstwa dla niższych klas gimnazjalnych. Od 1919 r. jeszcze bardziej zaangażowała się w działania związane z opracowywaniem metodyki nauczania przyrody. Wkrótce potem została powołana na stanowisko instruktorki w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Później została także wizytatorką szkół. Pogarszający się stan zdrowia sprawił, że w 1928 r. poprosiła o przeniesienie w stan spoczynku. Jako emerytka nadal wspomagała Ministerstwo swoją osobą i wiedzą, wykonując zlecone zadania. Aby nie stracić kontaktu z nauczycielami, w 1929 r. podjęła się prowadzenia wykładów z metodyki przyrodoznawstwa na Wolnej Wszechnicy Polskiej. Zmarła 16 marca 1930 r. w Warszawie. Została pochowana na cmentarzu ewangelicko-augsburskim w Warszawie.

- P. Gołdyn, *Wkład Wielkopolan Wschodnich w rozwój oświaty w Polsce w pierwszej połowie XX wieku. Wybrane przypadki*, [w:] *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, T. XXXV, z. 4, 2016, s. 161-174. <https://journals.umcs.pl/lrp/article/viewFile/4248/3796> (dostęp: 22.06.2020)

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 13

Jak przygotować się i przeprowadzić wywiad?

Twoim zadaniem jest przeprowadzenie wywiadu z osobami, które wspominają swoje nauczycielki. Łatwiej będzie przygotować się do wywiadu w grupie, bo możemy podzielić się zadaniami na etapie przygotowania i przeprowadzania rozmowy. Czy nasi rozmówcy pamiętają jakich przedmiotów uczyły ich wspomniane panie? Jak je wspominają? Czy nauczycielki organizowały jakieś działania, np. przedstawienia teatralne, akcje, itp. Szukając rozmówców mocno podkreślajcie cele swojego projektu, informujcie o przeznaczeniu informacji, które uzyskacie.

68

1. Jak przygotować się do wywiadu?

Sprzęt – zabierzcie ze sobą sprzęt nagrywający (dyktafon), papier i ołówek. Po co wam papier i ołówek? Otóż, te rzeczy nigdy nie zawiodą, więc będą dobrym wyjściem awaryjnym. Twój rozmówca może nie zgodzić się na nagrywanie.

Temat – określenie tematu wywiadu jest już połową sukcesu. Od tego zależy, z kim będziecie rozmawiać, czego chcecie się dowiedzieć i jakie pytania w związku z tym zadacie.

Rozmówca – umówienie się na wywiad może zająć trochę czasu. Odpowiednio wcześniej zastanówcie się, jak dotrzecie do waszego rozmówcy.

Miejsce – to, gdzie odbędzie się wywiad, często zależy od waszego rozmówcy. Ważne jest, aby wasz rozmówca czuł się tam komfortowo.

Czas – to również zależy przede wszystkim od osoby, z którą będziecie rozmawiać. Przygotujcie się na to, że to wy będziecie się dostosowywać do terminu.

Pytania – kiedy już wiecie z kim będziecie rozmawiać i jaki jest temat takiej rozmowy, czas zastanowić się nad pytaniami. Wcześniej przygotowane pytania ułatwią wam zapamiętanie tego, czego chcecie się dowiedzieć i pozwolą uniknąć krępującej ciszy. Ale nie trzymajcie się ich za wszelką cenę. Dajcie swojemu rozmówcy szansę na wypowiedzenie się.

2. Jak przeprowadzić wywiad?

Wyobraźcie sobie, że siedzicie już naprzeciwko swojego rozmówcy. Macie już przygotowany sprzęt i rozłożone przed sobą notatki. I co dalej? Przede wszystkim zadbajcie o przyjazną atmosferę rozmowy. Przedstawcie się.

Kiedy już czujecie, że można przejść do przeprowadzania wywiadu, nie zaczynajcie od razu od pytań.

Wyjaśnijcie krótko, o czym chcecie rozmawiać i dlaczego ta rozmowa jest dla was ważna (**koniecznie!**

Do czego zostanie użyta!). Dzięki temu osoba, z którą rozmawiacie, poczuje, że naprawdę wam zależy na wywiadzie właśnie z nią a nie kimś innym. Poproście też o zgodę na nagrywanie wywiadu. Jest kilka zasad, o których warto pamiętać zadając pytania podczas wywiadu:

Nie zadawajcie pytań zamkniętych. Pytania powinny być tak skonstruowane, żeby dowiedzieć się jak najwięcej o wspomnieniach rozmówcy.

Nie pytajcie o wiele rzeczy naraz. Rozmówca powinien mieć czas na zastanowienie się nad odpowiedzią na każde z postawionych przez was pytań. Kończąc wywiad także należy pamiętać o kilku rzeczach

Podziękujcie za spotkanie. Zapytajcie się, czy jeśli pojawią wam się nowe pytania, to czy będziecie mogli skontaktować się ponownie z rozmówcą.

3. O czym jeszcze należy pamiętać?

W czasie przeprowadzania wywiadu warto zwrócić uwagę na kilka kwestii:

Komunikujecie się nie tylko przez słowa. Równie dużo mówi wasze ciało. Dlatego zadbajcie o to, aby patrzeć rozmówcy prosto w oczy, swoją postawą dawać do zrozumienia, że jesteście w pełni skupieni na rozmowie.

Słuchajcie uważnie. Nawiązujcie do tych zagadnień, które przed chwilą poruszył wasz rozmówca. Nie przerywajcie.

Równie cennym materiałem są **zdjęcia, dokumenty, rodzinne pamiątki**. Jeśli rozmówca chce się z wami podzielić historią o nich, nie przeoczcie okazji na wzbogacenie swojego wywiadu.

To także może się przydać:

Próbne przeprowadzenie wywiadu – sprawdzenie, czy pytania są zrozumiałe i prowadzą do uzyskiwania odpowiedzi na pożądany temat – zróbcie próbę w grupie.

Po całkowitym spisaniu wywiadu i sprawdzeniu warto wysłać go do naszego rozmówcy na autoryzację. Niech potwierdzi, że faktycznie spisaliście to, co on powiedział.

Na podstawie opracowania Centrum Edukacji Obywatelskiej (program Działasz.pl)

DODATKOWE MATERIAŁY DOSTĘPNE W WERSJI ELEKTRONICZNEJ:

<https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/wanda-haberkantowna> (dostęp: 22.06.2020)

<https://www.facebook.com/LapidariaZapomnianecmentarzewielkopolski/> (dostęp: 22.06.2020)

https://kulturaupodstaw.pl/wp-content/uploads/2019/07/5_Glos_Wielkopolski_dodatek_KUP_05_2017.pdf (dostęp: 22.06.2020)

<http://baedekerlodz.blogspot.com/2018/03/o-nauczycielkach-damach-klasowych.html> (dostęp: 22.06.2020)

SCENARIUSZ NR 4

70

KLEMENTYNA ŚLIWIŃSKA

CELE:

Po zajęciach uczeń/uczennica będzie:

- potrafił/a szukać informacji w regionalnej prasie okresu międzywojennego udostępnianej w cyfrowym świecie,
- znał/a postać Klementyny Śliwińskiej, jej zasługi dla rozwoju sportu samochodowego,
- znał/a miejsca w sieci gromadzące dokumenty z przeszłości,
- potrafił/a poszukiwać informacji w archiwach internetowych,
- łączyć informacje pochodzące z różnych źródeł, weryfikować je,
- pokazywał/a i opracowywał/a historię jednostki w łączności z przeszłością regionu, państwa, narodu,
- potrafił/a opracować zebrane informacje i przedstawić efekty działań poszukiwawczych w postaci tradycyjnej i elektronicznej.

METODY PRACY:

Praca ze źródłami udostępnianymi w wersji elektronicznej, praca ze źródłami.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

Podręcznik do historii obejmujący historię Polski w okresie 1863-1939, popularne opracowania historii Polski XIX i początków XX wieku, mapy, komputer z dostępem do internetu, kartki papieru.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Na początku zajęć informujemy naszych uczniów o kobiecie - bohaterce naszego projektu. Klementyna Śliwińska była automobilistką w czasach, gdy auto było rzadkością, a prawo jazdy miała znikoma liczba osób. Uczestniczyła w rajdach i je organizowała, wraz z mężem literatem prowadziła salon samochodowy w Poznaniu, czyli była dealerem aut marki Praga i NAG. Śliwińska należała do małego grona kobiet zajmujących się sportem elitarnym. Odnosiła w nim liczne sukcesy, mimo środowiskowej dominacji męskiej. Do niewielkiego grona posiadaczy aut dołączyła dzięki swoim umiejętnościom i samodzielnie prowadzonej firmie.
Postać Śliwińskiej posłuży nam też do poznania prasy regionalnej dostępnej elektronicznie i wykorzystania informacji stamtąd pochodzących do opracowania ciekawych lokalnych projektów.
2. Uczestników dzielimy na grupy, rozdajemy materiały i prosimy o zapoznanie się z nimi. Każdemu zespołowi proponujemy spojrzenie na dokonania Klementyny Śliwińskiej pod różnym kątem. Zespoły mają za zadanie zapoznać się z informacjami biograficznymi i dokonaniaми Śliwińskiej. Oprócz tego opracują bardziej szczegółowe tematy.
Zespół pierwszy przygotowuje wiadomości o rajdach samochodowych organizowanych dla kobiet. Drugi poszuka informacji o markach samochodów osobowych popularnych w Polsce międzywojennej. Kolejny spojrzy na zjawisko automobilizmu statystycznie, opracuje i przeliczy cenę paliwa, auta. Inni zwrócą uwagę na Automobil Klub Wielkopolski. Uczniowie zaangażowani w działania połączą informacje z materiałów dołączonych do scenariusza z wyszukanyimi przez siebie. W materiałach dla nauczyciela zostały umieszczone strony, gdzie można poszukać źródeł dostępnych elektronicznie. Po zakończeniu tej części pracy kierujemy uwagę uczestników w stronę pozyskiwania źródeł z prasy lokalnej. Wspólnie z uczniami przechodzimy kolejne kroki na stronach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej.
3. Po opracowaniu tematów prosimy uczniów o ich zaprezentowanie i omówienie. Pochwalmy nawet za drobne uzupełnienia informacjami poszukanymi w prasie dostępnej na WBC Poznań lub na innych portalach.
Drugą część projektu możemy skierować w stronę lokalnych poszukiwań związanych z motoryzacją i regionem. W materiałach dla nauczyciela zamieściłam kilka pomysłów na wyszukanie i opracowanie lokalnych historii rodzin, firm, przedsięwzięć z automobilizmem w tle. Regionalna prasa jest kopalnią niewyczerpanych informacji, które możemy połączyć ze źródłami umieszczanymi na lokalnych portalach. Skierujmy uczniów do muzeów, urzędów (posiadają dokumenty, mapy) w poszukiwaniu skrawków wiedzy. Biblioteki gromadzą zwykle publikacje regionalne i bibliografie, a osoby tam pracujące mają olbrzymią wiedzę o przeszłości regionu, potrafią pokierować młodymi ludźmi w ich pracy poszukiwawczej.
4. W podsumowaniu zapytajmy uczniów o ich największe odkrycia i zaskoczenia. Jakie napotkali trudności, czego w czasie zajęć i później w projekcie się nauczyli?

INSTRUKCJA DLA ZESPOŁU NR 1

Przeczytajcie otrzymane materiały. Wyszukajcie informacje o Klementynie Śliwińskiej i rajdach samochodowych w okresie międzywojennym. Zwróćcie uwagę na wyścigi, w których uczestniczyły panie oraz specjalnie rajdy dla kobiet. Spróbujcie dotrzeć do materiałów dostępnych elektronicznie. Pomyślcie o ciekawym sposobie zaprezentowania efektów swojej pracy. Postarajcie się zaciekawić koleżanki i kolegów. Efekty pracy możecie zaprezentować multimedialnie lub tradycyjnie. Pamiętajcie o zaznaczeniu źródeł pochodzenia informacji. np. Gazeta Jarocińska, 1921, nr 99, s. 2.

INSTRUKCJA DLA ZESPOŁU NR 2

Przeczytajcie otrzymane materiały. Wyszukajcie informacje o Klementynie Śliwińskiej, znanej w Wielkopolsce automobilistce. Sprawdźcie, jakimi samochodami kierowała w trakcie zawodów, jakimi markami handlowała. Jakie marki aut były najpopularniejsze? Poszukajcie ilustracji. Pomyślcie o ciekawym sposobie zaprezentowania efektów swojej pracy. Postarajcie się zaciekawić koleżanki i kolegów. Efekty pracy możecie zaprezentować multimedialnie lub tradycyjnie. Pamiętajcie o zaznaczeniu źródeł pochodzenia informacji. np. Gazeta Jarocińska, 1921, nr 99, s. 2.

INSTRUKCJA DLA ZESPOŁU NR 3

Przeczytajcie otrzymane materiały. Wyszukajcie informacje o Klementynie Śliwińskiej, znanej w Wielkopolsce automobilistce. W materiałach umieszczone są informacje o cenach samochodów, ich dostępności. Poszukajcie wiadomości o cenie paliwa i jego zużyciu, prędkości dopuszczalnych i rekordów bitych w trakcie wyścigów. Porównajcie je z obecnymi.

Pomyślcie o ciekawym sposobie zaprezentowania efektów swojej pracy. Postarajcie się zaciekawić koleżanki i kolegów. Efekty pracy możecie zaprezentować multimedialnie lub tradycyjnie. Pamiętajcie o zaznaczeniu źródeł pochodzenia informacji. np. Gazeta Jarocińska, 1921, nr 99, s. 2.

MATERIAŁ NR 1

Postój na szosie kieleckiej podczas „Zjazdu nad morze” w 1930 roku. Za kierownicą Klementyna Śliwińska, obok jej siostra Ojcumiła Falkowska i towarzyszący im dziennikarz. Zdjęcie zrobił prawdopodobnie czwarty członek załogi, mechanik Stanisław Nogajcza.

Na podstawie: <https://www.poznan.pl/mim/bm/news/z-rady-miasta,c,16/nazwy-dla-skwerow,142122.html> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 2

Sklep z autami Klementyny Śliwińskiej

Źródło: Zdjęcia ze zbiorów Muzeum Historii Poznania, <https://gloswielkopolski.pl/zabytkowe-pojazdy-klementyna-sliwinska-pierwsza-automobilistka-wielkopolski/ar/948552> (dostęp: 21.06.2020)

Reklama firmy Klementyny Śliwińskiej w prasie.

	<p>BEZ REMONTU Przejechanie 70 000 do 80 000 kilometrów bez generalnego remontu jest dla samochodu małą rzeczą zwykłą!</p> <p>Dobrzeleżeni automobilści cenią „PRAGĘ” dla wielkich zalet tego niezawodnego motoru!</p> <p>Kto kupi „PRAGĘ” ten ma spokój na całe lata!</p> <p>Patentowane centralne smarowanie podwozia, serwowersja olejowy, automatyczny wskaźnik kierunku jazdy, patentowany przyrząd kontrolujący smarowanie.</p>								
	<p>OSOBOWE:</p> <table> <tr> <td>4-cyl. 4/14</td> <td>4-cyl. 5/20</td> <td>6-cyl. 13/43</td> </tr> <tr> <td>4-cyl. 6/24</td> <td>6-cyl. 8/30</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>8-cyl. 17/60</td> </tr> </table> <p>Reprezentacja na Wielkopolskę i Pomorze:</p> <p>„PRAGA” AUTOMOBILE Poznań, pięc Wolności nr. 11</p> <p>Telefon 55-33 Telegramy: Autopraga Telefon 55-33</p> <p>Reprezentacja na k. Król. Polakia i Królew. i Kraj. i. St. Nowoskolski Sp. z ogr. odp. Warszawa, Salon samochodowy: Księżyca 4, Casarz: Wolka 81, Tel. 291-34, 181-34 i 91-34, Teleg. Centroplog</p> <p>Reprezentacja na Małopolskę, Śląsk i Włocław: Henryk Dobrzała, Łódź, ulica Jagiellońska nr. 7, Telefon 305, Telegramy: Boobah Jagiellońska.</p>	4-cyl. 4/14	4-cyl. 5/20	6-cyl. 13/43	4-cyl. 6/24	6-cyl. 8/30			
4-cyl. 4/14	4-cyl. 5/20	6-cyl. 13/43							
4-cyl. 6/24	6-cyl. 8/30								
		8-cyl. 17/60							

Źródło: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/136030/edition/145559/content> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 3

W lipcu 1922 roku zaczął obowiązywać pierwszy kodeks drogowy w odrodzonej Polsce. Pojazd musiał mieć: dwa niezależne hamulce, wsteczny bieg, dwa sygnały dźwiękowe (głośny używany w trasie i cichy – stosowany w terenie zabudowanym), dwie latarnie z przodu oraz latarkę z czerwonym światłem z tyłu. Kodeks Drogowy wprowadzał także prawo jazdy – pozwolenie na samodzielne prowadzenie pojazdów mechanicznych. Można je było uzyskać po skończeniu 18 lat i odbyciu specjalnego kursu. Wprowadzał także ograniczenia prędkości pojazdów mechanicznych. Samochody osobowe na obszarze zabudowanym mogły jechać z prędkością do 25 km/h. Dla ciężarówek wprowadzono ograniczenie do 15 km/h. Co ciekawe, przepisy z 1922 roku nic nie wspominały o trzeźwości kierowcy. Zakaz używania samochodu przez kierowcę „na bani” wprowadziły dopiero przepisy z 1928 r.

Ile pojazdów mechanicznych było w Polsce w pierwszych latach niepodległości?

W 1924 r. było w Polsce 5500 aut osobowych, w 1925 – 7500, w 1926 – 11 tys., w 1927 – 12,5 tys. w 1928 – 16,7 tys., w 1929 r. – 21,6 tys. Dysponujemy dokładnymi danymi o liczbie samochodów ze stycznia 1930 r. W całej Polsce, zamieszkałej wówczas przez 30,9 miliona mieszkańców, zarejestrowanych było 43 319 pojazdów mechanicznych, w tym: 18 873 samochodów osobowych, 4048 autobusów, 6738 ciężarówek oraz 7332 dorożek konnych. Do tej liczby trzeba dodać 5901 motocykli i 422 inne pojazdy mechaniczne. W Warszawie, liczącej milion mieszkańców, zarejestrowanych było zaledwie 3348 samochodów osobowych i prawie tyle samo dorożek konnych. Autobusów było 96, do tego 1322 samochody ciężarowe i 813 motocykli. W tym samym czasie w Wielkiej Brytanii jeździło 1,37 miliona samochodów, we Francji 1,26 miliona, w Kanadzie – 1,17 mln., w Niemczech 609 tys., we Włoszech 230,5 tys., w Hiszpanii – 178 tys. W Czechosłowacji – 65,6 tys. Światowym rekordzistą były Stany Zjednoczone – w styczniu 1930 r. zarejestrowanych było tam 26,5 miliona samochodów.

Jaka była oferta samochodów osobowych w 1930 roku?

W 1930 roku w Polsce można było kupić ponad 80 modeli aut osobowych 25 marek. Kurs dolara wynosił wówczas 5,31 zł. Najtańszy Fiat 514 kosztował 1275 zł, a najdroższy 525 – 3675 zł. Luksusowy Horch kosztował, w zależności od modelu, od 34 do 45,5 tys. zł. Luksusowe amerykańskie Packardy wyceniano na 5-6 tys. dolarów, czyli 26,5-31,8 tys. zł. Ciekawostka: w ofercie było 10 modeli Bugatti. Najtańszy model 40 z 4-cylindrowym silnikiem 1.5/50 KM kosztował 2600 dolarów (13 800 zł), model 44 z 8-cylindrowym silnikiem o mocy 90 KM kosztował 4600 dolarów (24 400 zł). Za 100-konne należało zapłacić 300 dolarów więcej.

Rozwój polskiej motoryzacji w okresie międzywojennym utrudniał m.in. zły stan dróg. W Polsce wschodniej i centralnej (poza Warszawą) większość dróg nie miała utwardzonej nawierzchni, były one praktycznie nieprzejezdne w okresie wiosennych i jesiennych roztopów. W miarę dobre drogi były tylko w byłym zaborze pruskim, szczególnie w Wielkopolsce.

W okresie międzywojennym bardzo prężnie działały Automobilklub Polski i automobilkluby w województwach. Były to elitarne organizacje, gdyż posiadanie auta i udział nim w imprezach sportowych czy rekreacyjnych było niezwykle kosztowne. Wśród kilkudziesięciu imprez samochodowych organizowanych co roku najważniejszymi były złoty gwiazdźstwie do Monte Carlo, Grand Prix we Lwowie (organizowane 4-krotnie w latach 1930-33) oraz Rajd AP, który przetrwał do dziś pod nazwą Rajdu Polski. Polska motoryzacja w drugiej połowie lat 30. rozwijała się bardzo dobrze, niestety wybuch II wojny światowej we wrześniu 1939 r. przerwał ten proces na długie lata.

- Na podstawie: <https://www.auto-swiat.pl/klasyki/oldtimer/motoryzacja-w-odrodzonej-polsce-1918-39/8wtsmc6> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 4

Ryc. 6. Legitymacja sportowa Klementyny Śliwińskiej, 1930 r. Ze zb. MHMP

Źródło: <https://sites.google.com/site/wielkopolkizakolkiem/klementyna-sliwinska> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 5

Klementyna ubiera się u nieznanymi, poznańskich krawcowych, a publiczność zna ją głównie z felietonów pisanych do „Auta” i „Samochodu” oraz z tego, że w 1913 roku jako pierwsza Wielkopolanka zdobyła prawo jazdy, potrącając przy tym krowę. Ma jednak coś godnego pozazdrosczenia – własny salon samochodowy. Może i czesze się niemodnie jak na owe czasy (zapłata dwa warkoczki i upina je z tyłu głowy w koczek), ale nosi męskie, słomiane kapelusze i startuje w pierwszej na świecie Tatrze chłodzonej powietrzem. Jest też pierwszą kobietą zrzeszoną w Klubie Automobilowym, w Poznaniu. Dzięki temu może w ogóle bez protekcji pojawić się na starcie. Warszawski oddział nie ma w swoich szeregach żadnej pani, w Krakowie żony członków muszą płacić poniżające pięć złotych za przystąpienie do klubu – nie wpuszcza się ich na zgromadzenia, mogą najwyżej popijać lemoniadę w saloniku prasowym. Do wyścigu trzeba uzyskać licencję komisji, która przeprowadza selekcję uczestników, a to jest możliwe w zasadzie tylko dzięki kumoterstwu. Klementyna nie ma ojca ani męża w klubie – wyszła za literata, urodziła się zaś w rodzinie drukarzy i wydawców. Jeździć uczył ją mechanik. I chociaż żadnych oficjalnych rajdów nie wygrywa, to jest precyzyjna i dokładna, dzięki czemu pokonuje mężczyzn w gymkhanach, czyli sprawnościowych turniejach, w których kieruje się samochodem jedną ręką, a drugą trzyma na łyżce jajo. W nich Śliwińska nie ma sobie równych.

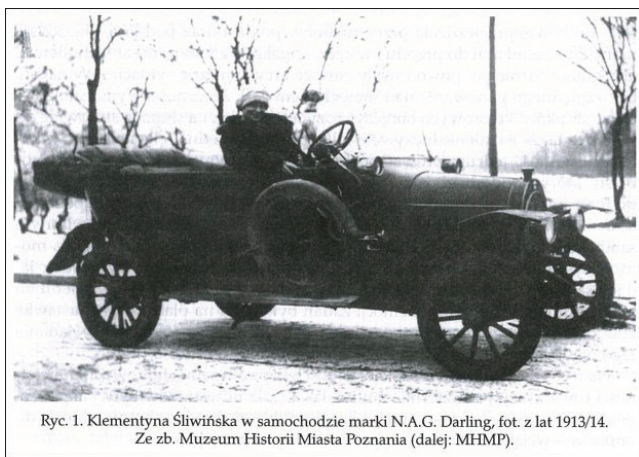
Dzięki warszawskiej sławie rozwija swój poznański salon Automobile i przeniósł się do Pragi Piccolo. Wypożycza auta Kiepurze, kiedy ten przyjeżdża do Poznania na koncert. Nie startuje już w sportowych konkurencjach, a wyłącznie w concours d'elegance – rajdach piękności samochodów. W nich liczy się nie tyle wygląd samochodu, co ogląda i kostium kierującej. Wygrywa w 1929 roku. Szyje sobie na tę okazję suknię u nikomu nieznannej Jadwigi Bonin, a siedzenia auta wyściela wiśniową skórą.

- Na podstawie: <https://www.dwutygodnik.com/artukul/7938-modna-jak-lancia-lambda.html> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 6

W styczniu 1924 roku Klementyna, została przyjęta do Wielkopolskiego Klubu Automobilistów i Motocyklistów. Wkrótce na jej wniosek zmienił on nazwę na bardziej prestiżową: „Automobilklub Wielkopolski” i pod taką działa do dziś. Klementyna w latach 20. była jedną z najważniejszych postaci polskiego automobilizmu i z kilkoma innymi, podobnymi jej entuzjastkami przecierała drogę innym paniom w dostępie do kierownicy. W swoich wspomnieniach podkreślała, że w latach 20. samochody posiadali tylko ludzie bardzo zamożni albo związani z branżą motoryzacyjną. Jej udało się połączyć pasję z biznesem, bo już w latach 20. prowadziła w Poznaniu salon niemieckich aut firmy NAG, a później otworzyła przy pl. Wolności salon samochodów marki Praga, produkcji czechosłowackiej. Klementyna uwielbiała tę markę i promowała ją, startując m.in. w rajdach samochodami Praga-Piccolo. Używała też limuzyny Praga-Grand Janowi Kiepurze, gdy słynny śpiewak przyjeżdżał na występy do Poznania. Zleciła nawet wykonanie filmu reklamowego z udziałem właścicieli samochodów Praga. Rozbudowywała swój biznes motoryzacyjny o samochody większe i jako właścicielka omnibusów dostała w 1922 roku koncesję na prowadzenie komunikacji autobusowej pomiędzy centrum a przedmieściami Poznania. Przewozy realizowała założona przez Śliwińską firma Poznańskie Autobusy S.A.

- Na podstawie: <https://www.poznan.pl/mim/bm/news/dama-za-kierownica,147659.html> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 7

Ryc. 1. Klementyna Śliwińska w samochodzie marki N.A.G. Darling, fot. z lat 1913/14. Ze zb. Muzeum Historii Miasta Poznania (dalej: MHMP).

Źródło: <http://www.lepszypoznan.pl/2020/02/15/kalendarium-poznanskie-15-lutego.html/pierwsza-automobilistka> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 8

W 1922 roku Klementyna Falkowska-Śliwińska, znana wówczas automobilistka i właścicielka autoomnibusów (małych autobusów na kilkanaście miejsc) dostała koncesję na uruchomienie komunikacji autobusowej pomiędzy centrum Poznania a przedmieściami. Autobusy właścicielki firmy Poznańskie Autobusy Towarzystwo Akcyjne, woziły pasażerów z Poznania do Ludwikowa (wieś ok. 5 km od Mosiny; w latach 1898-1926 znajdował się tam dom kuracyjny i restauracja Ludwikowo).

- Na podstawie: <http://www.lepszypoznan.pl/2020/02/15/kalendarium-poznanskie-15-lutego.html> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 9

Swój udział w imprezach samochodowych Klementyna Śliwińska rozpoczęła w I Rajdzie Pań 17 czerwca 1926 r. Łącznie startowało w nim 16 kobiet, a trasa liczyła 305 kilometrów i prowadziła z Warszawy do Łomży i z powrotem. Klementyna Śliwińska oraz cztery inne uczestniczki startowały na nowoczesnych dwucylindrowych „Tatrach”. Były to lekkie auta produkcji czechosłowackiej, jako pierwsze na świecie chłodzone powietrzem. Defekt samochodu nie pozwolił jednak poznać na osiągnięcie sukcesu. Udało się to cztery lata później podczas V Rajdu Pań startującego z Warszawy. Podczas zawodów szybkości na dwukilometrowym odcinku Klementyna Śliwińska jadąc samochodem „Praga-Piccolo” zajęła drugie miejsce. Poza tym zdobyła kilka nagród specjalnych. Opisując początki automobilizmu w Polsce, Klementyna Śliwińska zwracała uwagę, że w latach 20. XX w. samochód był dużą sensacją i przedmiotem zainteresowania, szczególnie gdy był prowadzony przez kobietę. Na rynku każdego miasteczka wokół auta zbierał się tłum gapiów. W czasie postojów „Rajdów Pań”, zewsząd padały pytania skąd to i dokąd tak jedziemy. Po zaspokojeniu ciekawości [mieszkańcy] wyjaśniali: my to zara mówili, że to jakieś fajne kobity, bo same auta prowadzą.

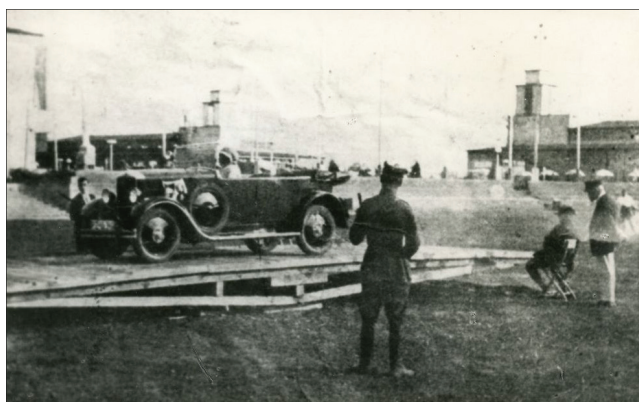
Konkursy elegancji

W czasie największego rozwoju Automobilklubu Wielkopolski, 10 lipca 1929 r. zorganizował on na terenie Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu konkurs piękności samochodów zwany „Concours d'Elegance”. Klementyna Śliwińska w artykule „Automobilistki poznańskie w latach 1926 – 1939” tak opisała to wydarzenie: Przed jury przedefilowało 38 samochodów sportowych i turystycznych marek amerykańskich, czeskich, francuskich, niemieckich i włoskich. Mimo tej poważnej konkurencji zdobyłam wstęgę honorową i pierwszą nagrodę - złotą plakietkę. Rozdano wówczas 12 pierwszych, 22 drugich i 4 trzecie nagrody. Opisując historię Automobilklubu Wielkopolski dodawała, że: Nie byłabym córką Ewy gdybym przemilczała, że do mego samochodu ubrałam się w znanym wówczas w Poznaniu salonie mody Jadwigi Bonin. Gdy wjechałam najnowszym modelem samochodu „Praga-Piccolo”, zerwała się burza oklasków. Zaprezentowałam jury i zebranej publiczności samochód otwarty o pięknej linii opływowej, lakierowany w kolorze kości słoniowej, a siedzenia wyściełane były skórą koloru wiśniowego. Oszolomiona oklaskami i okrzykami „premier prix pour la beaute” (pierwsza nagroda za piękno), objechałam arenę dwukrotnie. Przy stole jury obrzucono samochód kwiatami.

- Na podstawie: <https://www.miastopoznaj.pl/blogi/pozostale/6759-klementyna-sliwinska-pionierka-polskiego-automobilizmu> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ NR 10

Wjazd na platformę-huśtawkę podczas „Gymkhany” w Poznaniu (03.09.1929 r.) Fot. ze zbiorów archiwum Muzeum Historii Miasta Poznania.

Poza tym, Klementyna Śliwińska rywalizowała z mężczyznami podczas imprez organizowanych przez Automobilklub Wielkopolski. Pierwszy raz miało to miejsce 3 października 1926 r. w Poznaniu na boisku „Sokoła” przy Drodze Dębińskiej podczas tzw. gymkhany. Gymkhana to hinduskie słowo oznaczające turniej zręcznościowy, który od 1922 r. stał się na zachodzie Europy bardzo popularny i stanowił dużą atrakcję dla publiczności. Jak pisała Klementyna Śliwińska, programy turniejów powodowały zawsze arcykomiczne sytuacje. Wymagały bezwzględnej panowania nad samochodem, nieraz w sytuacjach trudnych, połączonych z egzaminem sprawności zawodnika jak np. podjazd pod linię umieszczoną pionowo tak, aby zapaliło się światło i wyłączył dzwonek, lecz nie włączyła się syrena. Zabawny był też widok automobilisty, który samochodem jechał na stopniach prowadząc samochód jedną ręką, podczas gdy drugą musiał utrzymać bądź jajko na łyżce bądź szklankę z wodą, bądź wreszcie na dłoni lekką, lecz mocno nadmuchaną piłkę. Do najtrudniejszych zadań należał wjazd na platformę-huśtawkę, zbudowaną na wzór wagi i utrzymanie równowagi przez pięć sekund. Do każdego zadania ustalono określony czas, za jego przekroczenie naliczano punkty karne. Poza Klementyną Śliwińską w poznańskiej gymkhanie wystartowały również Janina Fryderówna autem „Tatra” oraz Wanda Stabrowska samochodem marki „Fiat”, która zwyciężyła w turnieju, tracąc jedynie punkty karne na wadze-huśtawce. W kolejnej gymkhanie, która odbyła się także na boisku „Sokoła” w 1927 r., zwyciężyła Klementyna Śliwińska, pozostawiając w pokonanym polu pozostałych 19 uczestników (w tym dwie kobiety). Ostatnie tego typu zawody odbyły się 31 maja 1931 r. na terenie Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu. Wystartowała wówczas siostra Klementyny Śliwińskiej, młodsza od niej o 19 lat Ojcumila Falkowska, która rywalizując autem „Praga-Piccolo”, zdobyła nagrodę dla pań.

- Na podstawie: <https://www.miastopoznaj.pl/blogi/pozostale/6759-klementyna-sliwinska-pionierka-polskiego-automobilizmu> (dostęp: 21.06.2020)

MATERIAŁ DLA NAUCZYCIELA

Pomysły na lokalne projekty z samochodem w tle (okres 1918-1939):

- reklama samochodowa w prasie lokalnej i wielkopolskiej,
- drogi, trasy samochodowe w naszym regionie w okresie międzywojennym,
- dorożki samochodowe, czyli taksówki w regionie w okresie II Rzeczypospolitej,
- pierwsze stacje benzynowe i wypożyczalnie aut w okresie międzywojennym,
- właściciele aut w naszym regionie, szoferzy pracujący dla zamożnych rodzin.

STRONY DO POSZUKIWAŃ ŹRÓDEŁ:

Narodowe Archiwum Cyfrowe: <https://www.nac.gov.pl/> (dostęp: 21.06.2020)

Cyfrowa Biblioteka Narodowa: <https://polona.pl/> (dostęp: 21.06.2020)

Zdjęcia, pocztówki, dokumenty: <https://fotopolska.eu/> (dostęp: 21.06.2020)

Regionalna prasę wydawaną w mniejszych miejscowościach Wielkopolski przeczytamy na stronach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra> (dostęp: 21.06.2020).

W bibliotece dostępne są m.in. poniższe czasopisma:

Gazeta Jarocińska 1921-1939, Gazeta Międzychodzka 1925-1927, Gazeta Nadnotecka (Chodzież) 1921-1936, Gazeta Ostrzeszowska 1921-1939, Gazeta Pleszewska 1928-1939, Gazeta Szamotuńska 1933-38, Gazeta Śródzka, Gazeta Wągrowiecka, Krotoszyński Orędownik Powiatowy, Kurjer Śródzki, Kurjer Zachodni (Nowy Tomyśl), Lech. Gazeta Gnieźnieńska, Orędownik Grodziski:(dla: Grodziska, Opalenicy, Buku, Nowego Tomyśla, Zbaszyna i Lwówka), Orędownik Ostrowski:(Ostrów, Odolanów, Mikstat, Sulmierzyce, Raszków i Skalmierzyce), Orędownik Wrzesiński

SCENARIUSZ NR 5

Źródło: <https://wandablenska.pl/en/history-of-life/>
(dostęp: 27.06.2020)

79

WANDA BŁEŃSKA

„Jeżeli chce się być dobrym lekarzem, to trzeba pokochać swoich pacjentów. To znaczy: dawać im czas, troskę, dokształcić się. Dużo trzeba w to włożyć miłości... Tak, to jest najważniejsze – stosunek do pacjenta. A on wszędzie powinien być taki sam. Bo wszędzie człowiek cierpi i znacznie prędzej zdrowieje, jeżeli ufa lekarzowi”.

Źródło: <https://milujciesie.pl/misja-zycia-doktor-wanda-blenska.html> (dostęp: 27.06.2020)

CELE:

Po zajęciach uczeń/uczennica będzie:

- znał/a przykłady chorób i epidemii występujących w przeszłości,
- znał/a niektóre sposoby leczenia i zapobiegania rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych w historii,
- rozumiał/a wagę pracy personelu leczącego i opiekującego się chorymi w szpitalach, leprozoriach, przytułkach,
- znał/a miejsca w sieci gromadzące dokumenty z przeszłości, także regionalnej
- potrafił/a poszukiwać informacji w archiwach internetowych,
- potrafił/a łączyć informacje pochodzące z różnych źródeł, weryfikować je,
- potrafił/a opracować zebrane informacje i przedstawić efekty działań poszukiwawczych w postaci tradycyjnej i elektronicznej.

METODY PRACY:

Praca z mapą; analiza tekstów źródłowych; praca w zespole; wycieczka do biblioteki (najlepiej jeśli trafimy do większej placówki gromadzącej np. dane i publikacje regionalne).

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

Atlasy, współczesna mapa Afryki, podręczniki do historii, kartki papieru do notatek, komputer z dostępem do internetu, encyklopedie.

Dokonania charyzmatycznej lekarki dr Wandy Błęńskiej staną się punktem wyjścia do wielu działań poszerzających wiedzę uczniów o pracy lekarek i lekarzy oraz pielęgniarek w przeszłości. Poznanie wybitnej lekarki może być inspiracją do kilku regionalnych projektów przybliżających pracujące lekarki i pielęgniarki, szczególnie ich rolę w zwalczaniu wielu chorób po drugiej wojnie światowej. Proponujemy przypomnienie roli i pracy kobiet w lokalnej służbie zdrowia. Poszukajmy dokumentów i zbadajmy społeczną pamięć o tym, jak przechowuje wspomnienia tych postaciach.

Na dwa tygodnie przed zajęciami proponuję wybranie strategii pracy na zajęciach: czy w fazie wstępnej zajęć poświęcimy czas na omówienie jednego przykładu choroby epidemicznej w historii czy kilku? W trakcie szczegółowego omawiania sposobu przygotowania się do zajęć zwracamy uwagę na czynniki powodujące rozprzestrzenianie się wybranej choroby oraz (to najważniejsze) sposoby zwalczania. Podkreślamy rolę osób pracujących w szpitalach oraz najstarsze sposoby ograniczania rozwoju epidemii czyli izolacja społeczna.

INSTRUKCJA DLA UCZNIÓW „EKSPERTÓW MEDYCZNYCH I HISTORYCZNYCH”

Wspólnie z nauczycielem wybierzcie przykład jednej choroby zakaźnej i jej roli w historii. Poszukajcie podstawowych informacji o tej epidemii i sposobach jej zwalczania. Szczególnie uważnie szukajcie informacji o osobach leczących chorych, opiekujących się nimi oraz dostępnych w wybranym momencie lekarstw i szpitali. Swoje poszukiwania udostępnicie innym uczestnikom zajęć. Możecie swoje ustalenia zaprezentować w postaci krótkiego filmiku.

W przeszłości historycy zdefiniowali i opisali długą listę chorób zakaźnych, z czego kilka przypadków wzbudza dyskusje co do rodzaju choroby. Możecie wybrać spośród następujących przykładów wielkich epidemii w Europie: grypa hiszpanka, dżuma, trąd, ospa. Lista nie wyczerpuje wszystkich przypadków, można ją uzupełnić o tyfus, gruźlicę, cholera, polio i inne.

1. Zajęcia poświęcimy dr Wandzie Błęńskiej, lekarce, która przez ponad czterdzieści lat pracowała w Ugandzie, w szpitalu dla chorych na trąd. Na początku spotkania prosimy zespół lub zespoły o zaprezentowanie swoich prac. Przy omawianiu przykładu epidemii skupmy się na strategiach zwalczania chorób (izolacja społeczna) i na osobach opiekujących się chorymi.
2. Przykładem lekarki, absolwentki poznańskiego uniwersytetu, która poświęciła swoje zawodowe życie na zwalczanie trądu, była Wanda Błęńska. Trąd jest chorobą prawie nie występującą współcześnie w Europie. Stąd nasze przekonanie o egzotycznym pochodzeniu choroby, skoro jej ogniska występują w Ameryce Południowej, Azji i Afryce. Europejczykom choroba towarzyszyła przez długie wieki. Prosimy uczniów o krótką rozmowę w parach i wspólne wyszukanie informacji w internecie o trądzie. Skupiają się na przygotowaniu krótkiej informacji; gdzie geograficznie najczęściej ludzie chorują na trąd, czy choroba jest uleczalna i jakie są jej objawy? Informujemy uczestników zajęć o dr Wandzie Błęńskiej i jej pracy w Afryce. Proponujemy obejrzeć fragment filmu „Dokta” i wypełnienie kart pracy (materiał nr 1).
3. Po zakończeniu tej części naszego spotkania omawiamy kartę pracy i ewentualnie uzupełniamy wspólnie trudniejsze zagadnienia. Rozmawiamy z młodzieżą o pracy i satysfakcji, jaka z niej płynie. Zwracamy uwagę na pogodę ducha dr Błęńskiej i motywację religijną towarzyszącą jej przez całe życie.

4. Zajęcia o wybitnej lekarce oraz Poznaniance Stulecia proponujemy kontynuować w formie projektu działań lokalnych. Proponuję wyszukanie w najbliższym środowisku lekarek kiedyś pracujących w okolicy, określeniu ich roli w środowisku. Często były jedynymi, oprócz nauczycielek, kobietami gruntownie wykształconymi w małych społecznościach.

Innym pomysłem może stać się opracowanie i przybliżenie początków szpitala w regionie. Nie wszystkie placówki zakładane były dopiero w XX wieku. Po niektórych wcześniejszych zostały materialne pozostałości w postaci budynków i samo prześledzenie losów szpitalnych obiektów jest następną propozycją. Z pejzażu wielkopolskich miast i pamięci lokalnej zniknęły diakoniski, czyli protestanckie wspólnoty niezamężnych kobiet, które podobnie jak zakonnice, poświęcały się pracy społecznej i charytatywnej. Szpitale i przytułki prowadzone przez nie były często pierwszymi placówkami medycznymi w okolicy.

W pobliżu wielkopolskich miast i wsi gęsto rozsiane są pozostałości cmentarzy cholerycznych. Odszukanie takiego w okolicy i fotograficzne udokumentowanie, to następny projekt regionalny. Informacji o cmentarzach poszukujemy w rejestrach urzędu gminy, na stronach lokalnych pasjonatów historii, w nadleśnictwach. W naszym pobliżu mogą działać stowarzyszenia i grupy zajmujące się odnową cmentarzy. Często prowadzą swoje akcje i dokumentują je na stronach mediów regionalnych.

DODATKOWE MATERIAŁY DOSTĘPNE W WERSJI ELEKTRONICZNEJ:

<http://rolnik90.bikestats.pl/1309140,Lapidaria-Zapomniane-Cmentarze-Wielkopolski.html> (dostęp 27.06.2020)

http://www.liskow.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&sub=47&menu=115&dzialy=&akcja=artykul&artykul=3802 (dostęp 27.06.2020)

<http://www.wokwronki.pl/pl/aktualnosci-historia/otwarcie-cmentarza-cholerycznego-w-nowej-wsi.html> (dostęp 27.06.2020)

<http://regionszamotulski.pl/cmentarze-choleryczne-w-regionie-szamotulskim/> (dostęp 27.06.2020)

<http://irenakuczynska.pl/ciagu-dwoch-miesiecy-roku-1852-cholere-zmarl-osmy-obywatel-miasta-pleszewa/> (dostęp 27.06.2020)

<http://www.eksploratorzy.com.pl/viewforum.php?f=353> (dostęp 27.06.2020)

MATERIAŁ NR 1

Film Ryszarda Piaska „Dokta” <https://www.youtube.com/watch?v=hdQxSBNyvvqA> (dostęp 27.06.2020) i karta pracy.

ZADANIE	ODPOWIEDŹ
1. Gdzie dr Wanda Błęńska skończyła studia?	
2. Jaki przykład z czasów studiów wskazuje na zainteresowanie pracą misyjną.	
3. W leczeniu jakiej choroby wyspecjalizowała się nasza bohaterka?	
<p>4. Na podstawie poniższej wypowiedzi i filmu określ dlaczego dr Błęńska cieszyła się tak wielkim autorytetem wśród ludności ugandyjskiej.</p> <p>„Trąd dotyka całego człowieka, zaś leczyć trzeba nie tylko sam trąd, ale przede wszystkim jego skutki. A skutkiem jest porażenie, przykurcze, które wymagają masażu i rehabilitacji. Trąd można skutecznie leczyć, ale późno wykryty pozostawia trwałe okaleczenia. (...) Jednak największym problemem były nie skutki fizyczne, ale społeczne: izolacja chorych przez rodziny. To było dla nich największym ciężarem. Często rodziny nie potrafiły przelamać bariery strachu.”</p> <p>Źródło: J. Molewska, M. Pawelec, <i>Wanda Błęńska. Spełnione życie</i>, Poznań 2011. http://cyfroteka.pl/ebooki/Wanda_Blenska__Spełnione_zycie-ebook/p90391i126120 (dostęp: 27.06.2020)</p>	

ZADANIE

5. Poszukaj na mapie Afryki Ugandy, terytorium pracy dr Błęńskiej. Zaznacz go.

83

ZADANIE

6. Wanda Błęńska była jedną z założycielek Fundacji Pomocy Humanitarnej Redemptoris Missio. Sprawdź, czym zajmuje się i w jaki sposób można ją wesprzeć.

<https://medycynamisjach.org/> (dostęp 27.06.2020),

<https://www.facebook.com/fundacja.redemptorismissio/> (dostęp 27.06.2020)

CELE FUNDACJI	MIEJSCA, DO KTÓRYCH DOCIERA POMOC FUNDACJI	W JAKI SPOSÓB MOŻNA WESPRZEĆ DZIAŁANIA FUNDACJI?

Źródło:

https://pl.m.wikipedia.org/wiki/Plik:Johanna_Bade.jpg

(dostęp: 27.06.2020)

84

SCENARIUSZ NR 6

JOHANNA BADE - NIEMIECKA DIAKONISA W POZNANIU

CELE:

Po zajęciach uczeń/uczennica będzie:

- znał/a zjawisko obecności ludności niemieckiej w Poznaniu i Wielkopolsce w XIX i początku XX wieku,
- znał przykłady germanizacyjnej polityki pruskiej i niemieckiej wobec ludności polskiej,
- rozumiał/a znaczenie terminu diakoniska,
- wiedział/a do czego służą bibliografie i zestawienia tytułów publikacji, źródeł, archiwaliów,
- potrafił/a poszukiwać informacji w archiwach internetowych,
- potrafił/a łączyć informacje pochodzące z różnych źródeł, weryfikować je,
- potrafił/a opracować zebrane informacje i przedstawić efekty działań poszukiwawczych w postaci tradycyjnej i elektronicznej.

METODY PRACY:

Praca z mapą; analiza tekstów źródłowych; praca w zespole, jigsaw czyli układanka, praca z filmem.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

Mapa ziem polskich w okresie zaborów, podręczniki do historii, kartki papieru do notatek, komputer z dostępem do Internetu, encyklopedie, atlasy.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. W trakcie zajęć poznamy niemiecką obywatelkę Poznania, która założyła w mieście trzy szpitale i została trochę zapomniana. Rozmawiamy z uczestnikami zajęć o obecności ludności pochodzącej z Niemiec na przestrzeni wieków. Przypominamy średniowieczne osadnictwo na prawie niemieckim i jego językowe konsekwencje (materiał nr 1). Poniżej linki do materiałów rozszerzających wiedzę o germanizmach w języku polskim. Prosimy uczniów o poszukanie w zestawieniach przykładów wyrazów, które trafiły do polszczyzny za czasów zaborów. https://wyborcza.pl/1,75399,8513235,le_niemieckiego_jest_w_polskim.html (dostęp: 28.06.2020) <https://jezykowyprecel.pl/2015/09/germanizmy-w-jezyku-polskim/> (dostęp: 28.06.2020)

Oprócz niematerialnego dziedzictwa niemieckiej obecności w Wielkopolsce i kontaktów polsko-niemieckich, spotykamy materialne pozostałości. Myślę tu o budynkach użyteczności publicznej, jak dworce kolejowe i budynki pocztowe, cmentarze ewangelickie i dawne kościoły. Pytamy uczniów o budynki związane z obecnością niemiecką w naszym regionie, z polityką zaborców. Nie omawiamy ich, na razie, szczegółowo. Ważne, by młodzi ludzie łączyli niektóre budynki i cmentarze w okolicy z pobytem Niemców, ich wielopokoleniową aktywnością w krajobrazie kulturowym wsi i miast. Prawdopodobnie działalność charytatywna i religijna będzie mniej znana. Informujemy o temacie zajęć, wprowadzimy nowy termin i przypomnimy zjawisko niemal zapomniane w regionie.

W kilkudziesięciu miastach wielkopolskich funkcjonowały od II połowy XIX wieku protestanckie wspólnoty żeńskie. Diakonise do 1945 roku prowadziły szpitale, domy opieki i szkoły dla osób niepełnosprawnych. Często pozostawione przez nie budynki mijamy, nie mając wiedzy na temat pochodzenia domu.

2. Prosimy młodzież o sprawdzenie w internetowych słownikach znaczenia terminu "diakonisa" w kościołach protestanckich. Możemy uzupełnić wiedzę uczniów rozdając materiał nr 2. Po zapoznaniu się z pojęciem prosimy o wskazanie różnic i podobieństw między diakonisami protestanckimi a siostrami zakonnymi w kościele katolickim.
3. Pokazujemy zdjęcie poznańskiej diakonisy, rodowitej poznanianki, założycielki trzech szpitali i informujemy o temacie zajęć.
Podziel uczestników na czteroosobowe zespoły, najlepiej, gdyby zespoły też były cztery. Jeśli jest to niemożliwe musisz zwiększyć/zmniejszyć liczbę materiałów lub inaczej je podzielić, dopasowując do liczby uczniów w klasie. Ważna przy metodzie puzzli jest liczba uczniów w grupie, która musi być dopasowana do liczby przygotowanych materiałów pomocniczych. Do pracy z pięcioma zagadnieniami potrzebujemy 25 uczniów, z czterema - 16 osób.
4. Poproś uczniów o odliczenie od 1 do 4 i rozdaj każdej grupie komplet materiałów pomocniczych oraz atlasów według zasady, że grupa „oznaczona” cyfrą 1 otrzymuje materiał numer 3, uczniowie z nr 2 tworzą grupę nr 2 i otrzymują od nas materiał pomocniczy nr 4. Zespół nr 3 tworzą osoby z nr 3 i otrzymują materiał nr 5. Zespół nr 4 otrzymuje zadanie z instrukcją w materiale nr 6. Rozdaj materiały trzem grupom, a czwartej instrukcję. Zadaniem trzech grup będzie zapoznanie się z materiałami o poznańskiej diakonisie Johannie Bade, a czwartej poszukanie informacji o jednej wspólnotce w Polsce działającej na Śląsku Cieszyńskim.
5. Każdy uczestnik i uczestniczka w grupie zapoznaje się z materiałami pomocniczymi, indywidualnie podkreślając w nim to, co uważa za najbardziej istotne. Wspólnie z kolegami i koleżankami uczniowie wyjaśniają wątpliwości, uzgadniają kluczowe zagadnienia i wzajemnie sprawdzają swój stan przygotowania do uczenia innych w nowych grupach.

Po wyczerpaniu czasu pracy ustalonego przez nauczyciela i określeniu zasad przydziału do nowych grup (mogą być wg dnia urodzin, intensywności koloru włosów, oczu, itp.) uczestnicy łączą się w zespoły, w których jest jedna osoba - ekspert z materiałem pomocniczym nr 3, inna z materiałem nr 4, itd. W nowych grupach w kolejności od 1 do 4 uczestnicy zajęć omawiają zagadnienia, prezentują w grupie najważniejsze informacje ze swojej części materiałów pomocniczych. Uczestnicy nowej grupy uczą koleżanki/kolegów i sami uczą się od innych.

6. W podsumowaniu proponujemy obejrzenie fragmentu filmu (pierwszych 8 minut) <https://www.youtube.com/watch?v=9UvvgTANDuQ> (dostęp: 28.06.2020), a po nim rozmawiamy z uczestnikami i uczestniczkami o zasługach Johanna Bade. Pytamy, dlaczego jest całkowicie zapomniana? Gdzie w Poznaniu znajdują się materialne ślady działania diakonisek? Jakimi wartościami kierowały się diakoniski organizując szpitale w Poznaniu?
7. Poznanie charytatywnej działalności diakonisek traktujemy jako punkt wyjścia do pracy projektowej. Proponuję poszukać informacji o pozostawionych przez diakoniski domach i obiektach w okolicy. Wspólnoty straciły swój majątek po 1919, przejmowany przez władze II Rzeczypospolitej bo utożsamiała ich funkcjonowanie z obecnością niemiecką, a pozostałe siostry uciekły w 1945 roku przed Rosjanami. Opracowanie historii diakonisek w naszej miejscowości lub historii obiektów powstałych z ich inicjatywy, przypomni lokalnym społecznościom długą obecność ewangelików w Wielkopolsce. Inną propozycją jest projekt, który przybliży historię parafii ewangelickich w naszej najbliższej okolicy. Może działający w parafiach pastrowie i rolę jaką pełnili w środowisku?

W większości ewangelikami w Wielkopolsce byli Niemcy. Nie możemy jednak stosować stereotypu i mechanicznego sformułowania ewangelik = Niemiec. Mamy liczne przykłady polonizacji ludności przybyłej z Niemiec w XVIII i XIX w. przy zachowaniu swojego wyznania. Przykładem może być rodzina Sachsów z Turku. [<http://zacisze1903.pl/blog/sachsowie-polacy-z-wyboru> (dostęp: 28.06.2020)]

MATERIAŁ NR 1**WPŁYWY JĘZYKOWE**

Średniowieczni osadnicy mówili w swoim rodzimym języku. Dlatego w języku polskim pojawiło się wiele zapożyczeń z niemieckiego, których używa się do dziś. Pochodzą przeważnie z dziedziny administracji, a także dotyczą techniki i rzemiosła. Następował także proces odwrotny - język niemiecki przejmował polskie słowa.

ZAPOŻYCZENIA NIEMIECKIE W POLSZCZYŹNIE		ZAPOŻYCZENIA POLSKIE W JĘZYKU NIEMIECKIM	
niemiecki	polski	polski	niemiecki
Maler	malarz	granica	Grenze
Rat	rada	ogórek	Gurke
stuck	sztuka	twaróg	Quark

MATERIAŁ NR 2**DIAKONISY W KOŚCIELE PROTESTANCKIM**

Urząd diakonisy wprowadził pastor Theodor Fliedner (1800-1864). W dobie ogromnego uprzemysłowienia i rodzących się z nim potrzeb społecznych pastor poszukiwał pomocy dla swych żyjących w biedzie i bezrobociu parafian. Świadomy trudnej sytuacji kobiet w połowie XIX wieku, potrafił odczytać u wielu z nich, stojących u progu życia, motywację do pracy zawodowej w duchu miłości bliźniego. Zaproponował nową formę aktywności dla kobiet, posługujących jako siostry środowiskowe i pielęgnujące chorych. Dla niewykształconych kobiet, wolnego stanu, bez pracy zawodowej - a tym samym pozbawionych materialnych perspektyw życiowych, powołanie przez Fliednera urzędu diakonisy, stało się doskonałą szansą na zdobycie zawodu, na życie we wspólnocie z innymi siostrami.

Przygotowanie do posługi trwa trzy lata, kończy je przyrzeczenie posłuszeństwa, dobrej woli i wierności. Diakonisa nie ślubuje bezżenności, choć tkwi ona w istocie powołania. Całkowite oddanie służbie potrzebującemu człowiekowi nie zostawia miejsca na oddanie się rodzinie. Diakonisy nie wiąże jednak w tej kwestii ślubowanie i może ona wystąpić ze swego urzędu celem zamążpójścia.

- Na podstawie: M. Wojtczak, *Diakonissenanstalt* w Poznaniu. *Od Zagórza do Königsstrasse* (1865-1875) [w:] Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolski, 2009, tom 4, s 167-168. <http://pressto.amu.edu.pl/index.php/e/article/view/3728/3765> (dostęp 25.06.2020)

MATERIAŁ NR 3**DIAKONISKA JOHANNA BADE**

Johanna Bade urodziła się w 1831 roku w Poznaniu, którego ludność była wtedy w około 50% polska, w 20% żydowska, a w 30% niemiecka, przy ówczesnej Ritterstraße (dziś Ratajczaka), w rodzinie niemieckiej. Szesna-stoletnia Johanna rozpoczyna pracę jako pomoc domowa u pastorstwa Goebłów, z kościoła ewangelickiego św. Piotra w Poznaniu, u zbiegu ulic Krysiewicza i Półwiejskiej. Z czasem pomaga także w pracach parafialnych. W związku ze zbieraną w parafii zbiórką na budowę szpitala ewangelickiego w Poznaniu, w młodej dziewczynie odzywa się powołanie do służby jako diakoniska. W 1865 Johanna udaje się do Kaiserswerth a po półrocznym okresie nauki powraca do Poznania. W listopadzie 1865 r. Johanna Bade, wraz z drugą siostrą, zamieszkuje w domu przy ulicy Zagórze 6. Sprzęty potrzebne do urzędu domu pochodzą z darów.

W lutym 1866 następuje poświęcenie domu. Latem 1866 zostają przyjęci pierwsi pacjenci. Dwie siostry pielęgnują chorych dniem i nocą, równocześnie same prowadzą kuchnię, pralnię, utrzymują porządek w domu, robią zakupy i szyją. Po poznańskim Ostrowie Tumskim spacerują kozy, na ulicach bawią się dzieci ciekawie przyglądające się ubiorowi sióstr: długim granatowym sukniom z białym kołnierzem i obficie marszczonym białym czepkom z dużą kokardą związaną pod brodą.

Ta „uświęcona osoba”, jak określają Johannę współpracownicę, ma tak mocną osobowość, jest tak pracowita i silna fizycznie, że mierząc drugich według swoich możliwości, stawia bardzo wysokie - nieraz przekraczające zwykłe, ludzkie możliwości - wymagania. Ma wielu przyjaciół i zyskuje wciąż nowych współpracowników. Jej doradcami są różne osobistości poznańskie.

W roku 1909 na siostra Johanna Bade decyduje się budowę nowego obiektu - dużego, nowoczesnego szpitala i kompleksowego domu macierzystego połączonego z budynkiem administracyjnym, który ma powstać na terenie położonym za miastem, przy ulicy Augusty-Viktorii (dzisiejszy Szpital Kliniczny Akademii Medycznej przy ul. Grunwaldzkiej/Przybyszewskiego). W Poznaniu i całych Niemczech trwa zbiórka pieniężna przeznaczona na poznańską budowę. Duża część pieniędzy pochodzi z ofiar licznych przyjaciół diakonis poznańskich.

Johanna Bade umiera na dwa dni przed swymi 80 urodzinami, w czerwcu 1911, kiedy budowa przy Auguste-Victoriastraße jest już gotowa. Była przez 45 lat (1866-1911) przełożoną zakładu poznańskich diakonis. Pozostawała dla swoich sióstr przede wszystkim matką, a dopiero później przełożoną. Znała dobrze język polski i z Polakami leczącymi się w szpitalu rozmawiała po polsku. Jak wspominały siostry, jej matczyna miłość stała ponad wszelkimi podziałami narodowościowymi. Na dzień przed swoją śmiercią prosiła, by nie płakać po jej odejściu. W swoim biurku pozostawiła wskazania na przyszłość, dokładnie rozliczone rachunki i sprawozdanie z dotychczasowej pracy.

- Na podstawie: M. Wojtczak, Poznańskie siostry diakonis 1866-1945, [w:] Kronika Miasta Poznania, 1996, nr 4, s. 252-266. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/156319/edition/162605/content> (dostęp 28.06.2020)

MATERIAŁ NR 4

DIAKONISKI W POZNANIU

W 1836 roku, niemiecki pastor Theodor Fliedner powołał do życia w nadreńskim miasteczku Kaiserswerth pierwszy zakład diakonis. Idea diakonii, nawiązująca do czasów apostołskich, skupia kobiety, ewangeliczki pragnące realizować swoje powołanie życiowe w służbie drugiemu człowiekowi. Diakoniski pragną być znakiem obecności Miłości Bożej na ziemi. Ich samarytańska służba, realizowana we wspólnocie, jest całkowicie bezinteresowna. Jedyne śluby, które składają, to przyrzeczenia chrzcielne. Diakoniski uczestniczą w różnorodnych działaniach o charakterze socjalnym (szpitale, domy dla chorych umysłowo, szkoły, przedszkola, praca w parafii itd.). Oczekuje się od nich oddania i pokory, prostoty serca, posłuszeństwa, wierności i bezżenności.

Wśród fundatorów i dobroczyńców Diakonisek było wiele osób wpływowych. Niektóre nazwiska, takie jak Kennemann czy generał von Alvensleben, budzą refleksję natury politycznej. Czy zakład sióstr diakonisek nie był wykorzystywany jako jeden z elementów realizacji tzw. „niemieckiej misji na wschodzie” (deutsche Mission im Osten)? Niewątpliwie był stabilnym elementem niemieckości w mieście. Trzeba sobie uświadomić, że w roku 1876, kiedy budowano drugi dom sióstr, był to jeden z najbardziej okazałych obiektów w centrum miasta. Trzyskrzydłowy budynek z czerwonej wypalanej cegły, wykończony ozdobną neogotycką attyką, czterokondygnacyjny, stanowił dzieło imponujące, symbolizujące potęgę niemiecką w mieście. Szpital był dofinansowywany przez władze niemieckie po to, by świadczyć o umacnianiu się niemieckości i realizować na swój sposób niemiecką „misję” na wschodzie. Równocześnie jednak nie można nie zauważać faktu, że obiekt

ten realizował inne zadanie - diakonię i służbę drugiemu człowiekowi. To był dla sióstr cel nadrzędny. Wartość dzieła stanowiły nie tylko wzniesione przez diakoniski budowle, lecz przede wszystkim wielka liczba powołań, wzorcowe zasady funkcjonowania szpitali, fundatorzy i dobroczyńcy, a także wszechstronność i dynamika działalności prowadzonej przez siostry - wierne i pobożne, oddane szczerze służbie Bogu i bliźniemu. W roku 1880 diakoniski posiadały w Poznańskim już 19 placówek, w których zatrudnionych było 41 sióstr.

Nie wszystkie ze zgłaszających się sióstr mogły zostać diakonisami. Jak wykazują statystyki, tylko mniej więcej połowa zgłaszających się, po trwającym cztery lata przygotowaniu, stawała się siostrami. Kandydatki musiały mieć ukończony 18. rok życia. Dla młodszych kandydatek organizowano specjalne, 2-letnie przygotowanie, po którym mogły ubiegać się o przyjęcie do nowicjatu.

Od 1874 r. wydawnictwo sióstr diakonisek wydaje Ewangelicki kalendarz ludowy (Evangelischer Volkskalender). Kalendarz jest bogato ilustrowany. Część beletrystyczna, zatytułowana „Przy niemieckim ognisku domowym” (Am deutschen Herd), zawiera historie z życia Prowincji, wiersze, liczne artykuły o historii Poznańskiego, o dziejach kościołów i wspólnot parafialnych, o obyczajach i tradycjach prowincji. W przeciwieństwie do niemieckiej literatury publikowanej ówczesnie w poznańskiej i wielkopolskiej prasie, a także popularnych wtedy powieści (tzw. Ostmarkenromane) podejmujących temat Prowincji Poznańskiej, kalendarz diakonisek jest lekturą pozytywną. Nie znajdzie się w nim żaden artykuł, który podsyciłby niemiecko-polskie antagonizmy lub propagował germanizacyjną misję Niemców wobec Polaków. Kalendarz prezentuje literaturę chrześcijańską, przestrzegającą wszelkich norm prawidłowego współżycia różnych narodowości. Jego popularność wzrasta z roku na rok. W roku 1873 osiąga nakład 7000 egzemplarzy.

Dzisiaj tradycja poznańskiego domu diakonisek kontynuowana jest w zakładzie w Furstenwalde. Doświadczenie utraty własnego domu i znalezienia go na nowo okazało się wartością, że są posłane i swemu posłaniu służą niezależnie od miejsca, w którym się znajdują.

- Na podstawie: M. Wojtczak, Poznańskie siostry diakoniski 1866-1945, [w:] Kronika Miasta Poznania, 1996, nr 4, s. 252-266. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/156319/edition/162605/content> (dostęp 28.06.2020)

MATERIAŁ NR 5

POZNAŃSKIE SZPITALI DIAKONISEK

W połowie XIX wieku zawiązany wcześniej ewangelicki komitet organizacyjny, planujący pierwotnie zbudowanie domu dla dzieci osieroconych w czasie epidemii cholery, zmienił swe zamierzenia i przekształcił się w komitet ds. budowy szpitala ewangelickiego. Kiedy działania komitetu zaczęły przyjmować konkretne formy (publiczne zbiórki pieniędzy, wykłady, publikacje, generał von Alvensleben proponuje komitetowi zakupienie budynku należącego do wojska, dawnej bursy szkolnej przy ul. Zagórze 6. Komitet ds. budowy szpitala ewangelickiego w Poznaniu zwrócił się z prośbą do zakładu w Kaiserswerth o przejęcie opieki nad przyszłym szpitalem poznańskim. Kaiserswerth zaproponował jedynie Poznaniowi przysłanie do pracy w mieście świeżo wyuczonej siostry Johanny Bade. W lutym 1866 następuje poświęcenie domu, latem zostają przyjęci pierwsi pacjenci. Już po kilku latach działalności szpitala Johanna Bade rozpoczyna starania o większy dom. Znajduje odpowiedni teren pod budowę większego szpitala i równocześnie domu macierzystego diakonisek. Ten ostatni staje się głównym celem nowego przedsięwzięcia. Ma być miejscem kształcącym siostry. Liczba powołań wzrasta, w roku 1865 były dwie siostry, w roku 1876-31, a 15 lat później - 81 sióstr.

Możliwości finansowe sióstr, w porównaniu z planowanym przedsięwzięciem, były znikome. Diakoniski poznańskie ogłaszają więc zbiórkę pieniędzy, w którą angażują Radę Miasta, banki i ewangelickie parafie w całej Prowincji. Zebrana kwota trzykrotnie przewyższa potrzebną sumę.

W r. 1874 rusza w Poznaniu nowy dom siostr i szpital u zbiegu ulic Wallstraße i Königsstraße (dzisiejszy narożnik Libelta i Kościuszki). Szpital posiadał własną aptekę i piekarnię, która zaopatrywała także dom na Zagórze. „Siłą napędową” stale rosnącego przedsięwzięcia jest Johanna Bade.

Nowy szpital mógł przyjąć równocześnie 100 chorych. Funkcjonowały w nim trzy klasy usług pielęgnacyjnych odpowiednio do statusu majątkowego chorych. Ideą szpitala było jednak przyjmowanie każdego chorego bez względu na jego finanse.

Obiekt przy Königsstraße miał jednak być przede wszystkim tzw. domem macierzystym siostr, a więc miejscem, gdzie wzrastało ich powołanie i gdzie otrzymywały odpowiednią formację do pełnionej w przyszłości posługi. Szpital stanowił szkołę zawodu, a także miejsce praktyki zawodowej.

W roku 1908 szkoła dla przyszłych diakonisek uzyskuje prawa państwowej szkoły pielęgniarstwa. Poznański dom liczy teraz już 436 siostr. Z czasem budynek przy Königsstraße nie wystarcza. Zwiększa się liczba pacjentów, przybywa lekarzy, jest coraz więcej siostr starszych, które mieszkają pod jednym dachem z nowicjuszkami.

W czerwcu 1909 następuje wmurowanie kamienia węgielnego pod nowy kompleks budynków. Ma obejmować duży dom macierzysty i dom mieszkalny dla siostr z kaplicą, jadalnią, salą posiedzeń. Dalej skrzydło administracyjne połączone ze szpitalem, odpowiadającym najnowocześniejszym postulatam medycyny, osobny budynek pralni, oddział chorób zakaźnych, od strony południowej kostnica. 1 września 1911 r. następuje przeprowadzka do nowego obiektu.

Po roku 1918 szpital w Poznaniu nadal pozostawał własnością siostr. Warunkiem dalszego funkcjonowania szpitala postawionym przez władze polskie jest uzyskanie przez siostry polskiego dyplomu pielęgniarstwa. Ponieważ nie wyrażono zgody, by diakoniski mogły uczęszczać do istniejącej w mieście szkoły pielęgniarstwa, siostry organizują w swoim domu własną szkołę prowadzoną przez trzy polskie nauczycielki. Nauka i egzamin dyplomowy odbywają się w języku polskim. Do szpitala trafia wielu Polaków.

22 stycznia 1945 roku siostry (w liczbie ok. 280) uciekają samochodami i pociągami do Poczdamu, a potem część z nich udaje się do Drezna, a część do Berlina. Zabierają ze sobą tylko bagaż osobisty. Większość dokumentów i pamiątek zostaje wcześniej zdeponowana w jednym z domów siostr poza miastem - w Pniewach.

- M. Wojtczak, *Poznańskie siostry diakoniski 1866-1945*, [w:] *Kronika Miasta Poznania*, 1996, nr 4, s. 252-266. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/156319/edition/162605/content> (dostęp 28.06.2020)

MATERIAŁ NR 6

INSTRUKCJA DLA ZESPOŁU POSZUKIWAWCZEGO

Waszym zadaniem będzie sprawdzenie, gdzie obecnie w Polsce pracują siostry diakoniski (protestanckie). Ustalcie jakie są ich zadania i rejon geograficzny, w którym pracują. Sprawdźcie na mapie umiejscowienie domu siostr diakonisek. Możecie poszukać wiadomości na poniższych stronach:

- <https://ekumenizm.wiara.pl/doc/477939.Diakonisy-znaczy-sluzebnice/2> (dostęp 28.06.2020)
- <http://www.edoemaus.pl/> (dostęp 28.06.2020)
- <https://www.facebook.com/diakonat.ebenezer/> (dostęp 28.06.2020)
- <https://diakonia.org.pl/osrodki/diakonat-zenski-eben-ezer-w-dziegielowie/> (dostęp 28.06.2020)

MATERIAŁ NR 7

Dom sióstr i szpital u zbiegu ulic Wallstraße i Königsstraße (dzisiejszy narożnik ulic Libelta i Kościuszki, zniszczony w 1945).

Źródło: <http://poznanskietyrle.pl/po-fyrtlach-poznania-89-ulica-dzialynskich-i-libelta/> (dostęp: 28.06.2020)

Szpital i dom macierzysty Diakonisek przy ulicy Augusty-Viktorii (dzisiejszy Szpital Kliniczny Akademii Medycznej przy ul. Grunwaldzkiej/Przybyszewskiego)

Źródło: <https://warszawa.fotopolska.eu/foto/1419/1419454.jpg> (dostęp: 28.06.2020)

UWAGI DO REALIZACJI:

W scenariuszu używamy terminów odnoszących się do zagadnień religijnych w mocno uproszczonym zakresie. W polskiej tradycji mianem ewangelików określa się osoby luterańskiego i kalwińskiego rytu. Nie skupiamy się na podkreślaniu różnic między wyznawcami różnych odłamów protestantyzmu. Celem ćwiczenia we wstępnej fazie lekcji jest przypomnienie najważniejszych różnic między katolikami i ewangelikami, z pominięciem sfery teologicznej. Taki zabieg realizujemy ze względu na wiek uczestników zajęć, ich wiedzę oraz temat lekcji.

LITERATURA POMOCNICZA:

92

- Ariès Ph. (1995). *Historia dzieciństwa. Dziecko i rodzina w dawnych czasach*. Gdańsk.
- Bednarek S., Korzeniewski B. (red.). (2014). *Polskie miejsca pamięci. Dzieje toposu wolności*. Warszawa.
- Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B. (2000). *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie*. Kielce.
- Chałas K. (2000). *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*. Warszawa.
- Constantino T. (2002). *Problem-Based Learning: a Concrete Approach to Teaching Aesthetics*. „Studies in Art Education”, nr 3, s. 224–225.
- Domańska E. (2014). *Historia ratownicza*. „Teksty Drugie”, nr 5, s. 12–26.
- Fabiszak M., Brzezińska A.W. (2018). *Cmentarz, park, podwórko. Poznańskie przestrzenie pamięci*. Warszawa.
- Helle L., Tynjala P., Olkinuora E. (2006). *Project-Based learning in Post-Secondary Education: Theory Practice and Rubber Sling Shots*. „Higher Education”, nr 2, s. 295.
- Julkowska V. (red.). (2012). *Foto-historia. Fotografia w edukacji historycznej*. Poznań.
- Julkowska V. (red.). (2018). *Historie rodzinne. Narracje – narratorzy – interpretacje*. Poznań–Bydgoszcz.
- Konieczka-Śliwińska D. (2011). *Metoda WebQuest jako rodzaj projektu edukacyjnego*. „Kwartalnik Historyczny”, nr 5, s. 20–24.
- Korczak J. (1930). *Prawidła życia. Pedagogika dla młodzieży i dorosłych*. Kraków.
- Królikowski J. (2000). *Projekt edukacyjny*. Warszawa.
- Makowski K. (1992). *Rodzina poznańska I połowy XIX wieku*. Poznań.
- Menz M. (2011). *Metoda projektu edukacyjnego na lekcjach wiedzy o społeczeństwie. Od wolności wyboru do nakazu jej stosowania*. „Kwartalnik Historyczny”, nr 5, s. 13–19.
- Mikina A., Zajęc B. (2001). *Jak wdrażać metodę projektów?* Kraków.
- Mikina A., Zajęc B. (2010). *Metoda projektów: poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjów*. Warszawa.
- Molik W. (2016). *Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski*. „Przegląd Zachodni”, nr 2, s. 7–22.
- Nora P. (2001). *Czas pamięci*. „Res Publica Nowa”, nr 7.
- Nowacki T. W. (1999). *O metodzie projektów*. Warszawa.
- Ostrowska M., Sterna D. (2015). *Technologia informacyjno-komunikacyjna na lekcjach. Przykładowe konspekty i polecane praktyki*. Warszawa.

Pańsko G., Wojdon J. (red.). (2003). *Edukacja historyczna i obywatelska w szkolnictwie ponadgimnazjalnym*. Toruń.

Petlak E. (2017). *Innowacje w nauczaniu szkolnym*. Kraków.

Piesiak A. (2017). *Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolan jako przykład nowatorskiego podejścia do pracy ze źródłem historycznym w szkole podstawowej* [w:] *Źródła historyczne. Nowe konteksty – badania – interpretacje*. Julkowska V., Jakutović S., Krajewski P. (red.). Poznań, s. 161–169.

Pitler H., Hubbell E.R., Kuhn M. (2015). *Efektywne wykorzystanie nowych technologii na lekcjach*, przeł. Szmyd P. Warszawa.

Ruchniewicz K. (2018). *Historyk w cyfrowej przestrzeni* [w:] *Historia w przestrzeni publicznej*, Wojdon J. (red.). Warszawa, s. 346–350.

Rynarzewski M., *Historia ratownicza jako koncepcja historii lokalnej*, portal internetowy Historia i media <http://historiaimedia.org/2010/10/28/historia-ratownicza/index.html> [dostęp: 6.06.2018].

Sterna D. (2014). *Uczę (się) w szkole*. Warszawa.

Strzemieczny J. (2010). *Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne: poradni dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i opiekunów projektów*. Warszawa.

Szymański M.S. (2000). *O metodzie projektów*. Warszawa.

Wojdon J. (2011). *Deser czy danie główne? Metoda projektu w edukacji*, „Kwartalnik Historyczny”, nr 5, s. 5–12.

Wojdon J. (red.). (2018). *Historia w przestrzeni publicznej*. Warszawa.

Wojdon J. (2008). *Technologia informacyjna w warsztacie nauczyciela – webquest* [w:] *Nauczanie historii – ciekawiej. Notatnik nauczyciela*, Mrozowicz W., Sajnojca K. (red.). Wrocław.

Wojnarowska M. (2016). *Kompetencje kluczowe – przygotowanie do życia*. „Trendy”, nr 4, s. 9–14.

Woszczyński B. (red.) (1985). *Wojskowe aspekty powstania wielkopolskiego 1918-1919. Wybór materiałów źródłowych*. Poznań.

Niziołek A. (red.). (2000). *Zatrzymani w spojrzeniu. Wielkopolan album rodzinny – fotografie do 1919 roku*. Poznań.

Żylińska M. (2013). *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*. Toruń.

**PONIŻEJ ADRESY Z INFORMACJAMI O APLIKACJACH I PROGRAMACH,
KTÓRE MOŻEMY WYKORZYSTAĆ W PRACY NA ZAJĘCIACH DODATKOWYCH.
SĄ TAM TEŻ TUTORIALE I SAMOUCZKI DLA NAUCZYCIELI:**

<https://nowoczesnenauczanie.edu.pl/>

<https://nowoczesnenauczanie.edu.pl/narzedzia/padlet/>

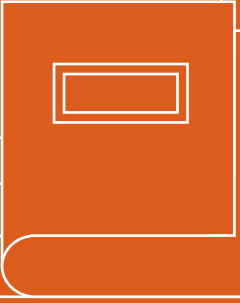
<http://www.superbelfrzy.edu.pl/>

STRONY PRZYDATNE W REALIZACJI PROJEKTÓW HISTORYCZNYCH:

- Strona Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk: <https://ptpn.locloud.pl/>
- Projekt UAM: <http://gdynaukajestkobieta.amu.edu.pl/>
- Cyryl Wirtualne Muzeum Historii Poznania: <https://cyryl.poznan.pl/index.php?lang=pl>
- Fundacja Kochania Poznania: <http://fundacjakochaniapoznania.pl/>
- blog: <https://regionwielkopolskawsch.blogspot.com/>
- strona dwóch muzeów, Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej i Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie: <https://muzeawielkopolski.pl/>
- Internetowy Polski Słownik Biograficzny: <https://www.ipsb.nina.gov.pl>
- Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra>
- Strona Dwutygodnika: <https://www.dwutygodnik.com/>
- Narodowe Archiwum Cyfrowe: <https://www.nac.gov.pl/>
- Cyfrowa Biblioteka Narodowa: <https://polona.pl/>
- zdjęcia, pocztówki, dokumenty: <https://fotopolska.eu/>
- Biblioteka i archiwa sejmowe: <https://biblioteka.sejm.gov.pl/>
- Archiwa w Polsce: <https://szukajwarchiwach.pl/>
- Poznańskie Archiwum Historii Mówionej: <http://historiamowiona.poznan.pl/>
- Projekt Związku Miast Polskich o wypędzeniach Wielkopolan w czasie wojny: <http://www.wypedzeni1939.pl/>
- Strona departamentu kultury Urzędu marszałkowskiego: <https://kulturaupodstaw.pl/>
- Strona stworzona przez Urząd Miasta Poznania z okazji stulecia praw wyborczych kobiet: <http://onepoznan.pl/>

PROPOZYCJE APLIKACJI MOŻLIWYCH DO WYKORZYSTANIA W RAMACH PODPROJEKTU CDEW

- Audacity 2.0.3 – edytor plików dźwiękowych, jego główne zadanie to nagrywanie i odtwarzanie dźwięków;
- <https://awwapp.com> – aplikacja do pisania i rysowania w czasie rzeczywistym;
- <http://www.bbc.co.uk/scotland/pinball/dotdash> – aplikacja do oceniania mapy myśli;
- <http://www.chatzy.com> (Chatzy) lub TodayMeet (<https://todaymeet.com>) – aplikacja służąca do czatowania, w której uczniowie mogą stworzyć zamkniętą grupę, dodawać komentarze i opinie;
- Free Studio 6.0.0.128 – zestaw kilkunastu bezpłatnych narzędzi przeznaczonych do edycji i nagrywania materiałów audio oraz wideo;
- Freeplay Music – darmowa muzyka do pobrania i wykorzystania w filmach edukacyjnych;
- www.ninateka.pl – baza spektakli teatralnych, oper, słuchowisk, felietonów, programów edukacyjnych, wywiadów, reportaży oraz dokumentów, które można wykorzystać podczas lekcji;
- www.wolne-lektury.pl – uwolnione utwory literackie w wielu formatach elektronicznych; http://www.1944.pl/o_muzeum/wirtualne_muzeum – muzea wirtualne, np. Muzeum Powstania Warszawskiego.

INFORMACJE O AUTORKACH

Dr **ANNA CHUDZIŃSKA**

Historyk, doktor nauk humanistycznych w Instytucie Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wcześniej długoletnia nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej i liceum. Edukatorka, autorka wielu publikacji naukowych i metodycznych dla nauczycieli i uczniów oraz uczestniczka wielu europejskich grantów. Uczestniczka programów Nowoczesna Dydaktyka i Warsztaty Dydaktyczne UAM. Badaczka historii kobiet i pasjonatka żeglarstwa. Opiekun dydaktyczny Podprojektu Cyfrowa Dziecięca Encyklopedia Wielkopolski.

96

Kontakt e-mailowy: piesiak@amu.edu.pl

Mgr **WIESŁAWA ARASZKIEWICZ**

Nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie w LO w Szamotułach. Animatorka kultury i pasjonatka lokalnej historii Szamotuł. Autorka wielu publikacji naukowych, dydaktycznych oraz uczestniczka wielu międzynarodowych projektów, m.in.: „Holocaust and Human Rights Education In the U.S” International Visistor Leadership Program zorganizowany przez United States Departament of State Bureau of Educatinal and Cultural Affairs oraz Seminarium Nauczania o Holokauście organizowanego przez Międzynarodową Szkołę Nauczania o Holokauście w Yad Vashem. Regionalna koordynatorka programu „Zachować pamięć. Historia i kultura dwóch narodów”, który realizuje zobowiązania wynikające z umowy między Rządem RP a Rządem Izraela. Uczestniczy w pracach Rady Ekspertów

Projektu Polsko-Niemieckiego Podręcznika do Historii. Koordynuje działania w ramach projektu Wizyt w Miejscach Pamięci realizowanego przez Powiat Szamotuły.

Kontakt e-mailowy: wosihistoria@wp.pl

